

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: OM DEN SANDE CHRISTENDOM OG OM CHRISTENDOMMENS SANDHED

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "OM DEN SANDE CHRISTENDOM OG OM CHRISTENDOMMENS SANDHED", i Grundtvig, N. F. S.: *N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter*, Gyldendalske Boghandel, 1904-1909, s. 442. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-grundtvig04val-shoot-workid113551.pdf> (tilgået 28. april 2024)

Anvendt udgave: N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter

OM DEN SANDE CHRISTENDOM OG OM CHRISTENDOMMENS SANDHED.

DE mislykkede Forsøg fra 1823-24 paa et *Forsvarsskrift for Christendommen* (se ovenfor Side 228) blev ikke uden Frugt i Literaturen. De kom nemlig til at danne Forarbejder for en Række Afhandlinger i *Theologisk Maanedsskrift*.

I første Bind, for April-Juni 1825, fremkom to Stykker: *Om det attende Aarh undredes Oplysning i Salighedens Sag*. I andet Bind, for Juli-September 1825, tre Stykker: *Om Natur og Aabenbaring*. Begge disse Afhandlinger bærer Præg af at være skrevne før Opdagelsen i Juli 1825.

Men i de følgende Bind skrev Grundtvig en stor tvedelt Afhandling: *Om den sande Christendom og om Christendommens Sandhed*, hvori han fremlægger det ny Syn, som han havde vundet paa Kirken og Guds Ord.

Første Del: *Om den sande Christendom*, meddeltes i Maanedsskriftets *fjerde Binds* første, andet og tredje Hefte for *Januar, Februar, Marts* 1826 og i *femte Binds* tredje Hefte for *Juni* 1826.

Anden Del: *Om Christen dommens Sandhed*, fremkom i Maanedsskriftets *sjette Binds* første, andet og tredje Hefte for *Juli, August, September* 1826, *syvende Binds* første og tredje Hefte for *Oktober* og *December* 1826, *ottende Binds* tredje Hefte for *Marts* 1827 og *niende Binds* første og andet Hefte for *April* og *Maj* 1827.

11865 udkom begge Afhandlinger i *anden Udgave* uden væsentlige Ændringer, men med en *Efterskrift*, der optages her som *Tillæg*. Forøvrigt følges her den første Udgave.

Theologisk Maanedsskrift.

Udgivet
af
N. F. S. Grundtvig,
residerende Capellan ved vor Frelzers Kirke,
Og
Dr. A. G. Rudelbach.

Fjerde Bind.

Kjøbenhavn.
Forlagt af den Wahlske Boghandling.
Trykt hos Fabri tius Tengnagel.
1826.

443

444

Om den sande Christendom.

Det er os alle vitterligt, at hvad vore Fædre, med *Morten Luther*, kaldte den *sande Christendom*, og hvoraf vi finde en Hoved-Sum i *Luthers lille Catechismus*, det kalde de Skriftkloge nu sædvanlig den *Falske*, og beskrive den som en blind og fordævelig *Overtro*, der ikke er grundet i det *Ny Testamente*, men kun ved Misforstand og vrang Fortolkning udledt deraf. Derimod sige de Skriftkloge, at den sande Christendom, som virkelig findes i det *Ny Testamente*, er egenlig det Samme, som man kan lære af sin *egen Fornuft*, saa det kaldes kun Christendom, fordi *Jesus Christus* bragde de hartad overalt forglemte, eller dog forvanskede Sandheder om Gud, Forsyn og Udødelighed, samt om Menneskets Pligter, igjen for Dagen, indklædte disse Sandheder i et for de sandelige Mennesker passeligt Sprog, og gav dem *Navn* af en Guddommelig *Aabenbaring*, hvorved de fandt Indgang hos de raae, sandelige Mennesker, som ikke var kloge nok til selv at indsee Sandheden, og maatte derfor, som Børn i Forstand, troe den blindt.

Saaledes forholder det sig unægtelig i det Hele med Talen om Christendom i vore Dage; thi at den Ene

taler med Foragt, den Anden med Skaansel om vore Fædres Tro, at den Ene bestrider Jesu Mirakler, Opstandelse og Guddom, den Anden lader det staae ved sit Værd, og at endelig den Ene mener, der i Christendommen er slet intet Nyt, den Anden, at der dog er lidt om Forsynet og Kiærlighed til Fiender, det gjør i Grunden ingen Forskiel; da det store Tvistens Æble mellem os og vore christne Fædre unægtelig er *Troen paa Jesum Christum*, som en *Guds Kraft til Salighed*, og som det *eneste Vilkaar*, under hvilket Syndere kan finde Naade hos Gud og blive salige. Denne 445 Tro var vore Fædres Eet og Alt, og den forkastes nu almindelig, deels som en blind og ufornuftig, og deels som en farlig, menneskefiendsk og fordærvelig Overtro, saa det er aldeles vist, at var vore Fædres Christendom den Sande, da er vore Dages den Falske, og omvendt; thi Antagelsen og Forskydeisen, Ophøielsen og Fordømmelsen, Forsvaret og Bestridelsen af vore Fædres Tro paa Christum, som den eneste Vei til Salighed, kan umuelig være Eet og det Samme, da det Ene bestemt udelukker det Andet.

Naar det nu er blevet os klart, at der er et svælgende Dyb imellem, hvad *Luther*, og Fædrene med ham, kaldte Christendom, og hvad de Skriftkloge nu sædvanlig kalde saa, da maa ethvert Menneske, hvem det er om Sandhed til Salighed at gjøre, alvorlig bekymres for at vide, hvem der dog har Ret, og hvilken Christendom der er den sande! Vist nok er dette Spørgsmaal blevet kvalt i Fødselen hos Mange, ved den Tanke, at det omtrent kan være det Samme, hvilken Christendom, den Gamle eller den Ny, der er den sande, ægte Christendom, naar vi kun veed, hvilken der er den bedste, den fornuftigste og forsvarligste, og de Skriftkloge have ret med Flid søgt at gjøre denne Tanke almindelig, og derved neddyse det dem saare ubehagelige Spørgsmaal om deres Christendoms *Ægthed*; men det Spørgsmaal bør dog aabenbar ikke neddysses, men besvares for Alle saa klart som mueligt; thi deels kan ingen sandhedskiærlig Mand have Lyst til at hedde Christen, dersom Christendom i Grunden er Løgn, og deels har dog Mange i Christenheden en, tildeels nedarvet, stærk Formodning om, at den ægte Christendom er Sandhed, og den Uægte altsaa naturligviis Løgn. Naar man nu desuden veed, hvad der dog neppe kan være Nogen af os aldeles ubekendt, at denne Formodning om den ægte Christendoms Sandhed er saa velgrundet, som nogen Formodning kan være, grundet nemlig paa et troværdigt Vidnesbyrd giennem mange Aarhundreder om Christendommens mageløs velgiørende, guddommelige Indflydelse paa Menneskene, naar man veed det, og hører, at den ny Christendoms Forkyndere selv beraabe sig paa dette Erfaringens store Vidnesbyrd til Christendommens Fordeel, da seer man let, det er et saare vigtigt Spørgsmaal, *hvilken Christendom*, den Ny eller den Gamle, der er den ægte, og at enhver Skriftklog, der søger at neddyse eller indvikle dette Spørgsmaal, maa i det Mindste have Mistanke om, at det ikke hænger ganske rigtig sammen med hans Christendoms *Ægthed*.

446

Men er det ikke dog selv for lærde Folk vanskeligt, og for Ulærde aldeles umuligt at komme til Vished om, hvilken saakaldt Christendom der er den ægte!

Det paastaaer vist nok vore Theologer nu sædvanlig, men vore Fædres Theologer paastod med *Luther* det Modsatte, paastod, det var den letteste Ting af Verden for enhver, som kun alvorlig vilde, at komme til Vished om, hvad der var ægte Christendom, og Saameget er i det Mindste soleklart, at var det virkelig umueligt for de 99 af 100 i Christenheden at kiende den ægte Christendom fra den Falske, da var Christendommen heller ingen Guddommelig Aabenbaring om Salighedens Vei; thi hos Gud er ingen Persons-Anseelse, en Bonde-Sjæl maa nødvendig være ligesaa dyrebar i Hans Øine som en Professor-Sjæl, og gav Han da en Aabenbaring, kunde det umuelig være Hans Villie, at de Ulærde skulde i Blinde troe som et *Guds Ord*, hvad det behagede de Lærde at give dette Navn. Paa Grund heraf var det, at *Luther* og vore Fædre paastod, at de ingenlunde var forpligtede til at antage for Christendom og Guds Ord, hvad *Paver*, *Præster* og *Professorer* udgav derfor, men havde baade Ret og Forpligtelse til, efter Evne, selv at undersøge Sagen, og de loe kun ad Papisternes Forsikkring, at *Bibelen* var den farligste af alle Bøger, naar den kom i Ulærdes og Uindviedes Hænder, da den umuelig kunde forstaaes ret af Læg-Mand, og skulde forklares saaledes, at den stemmede overeens med Pavens ufeilbare Lærdom. Vore Dages Skriftkloge er i dette Stykke, som i Flere, sædvanlig ægte Papister; thi vel tillade de Menig-Mand at læse Bibelen, da den nu engang, som dog Endeel af dem beklage, er kommet i Alles Hænder, men de indskiærpe med al Flid, at Lægmand umuelig kan forstaae Bibelen, da den umuelig kan forstaaes uden ved dyb Indsigt i Grund-Sprogene, i det østerlandske Billed-Sprog og i den vesterlandske Philosophie o.s.v. o.s.v. o.s.v. Hvem der nu imidlertid mangler al denne Lærdom eller Noget deraf, og det er unægtelig Tilfældet endog med mange Præster, og som dog føler Lyst og Trang til at vide, hvilken Christendom der er den ægte, vil sikkert ligesaalidt som Fædrene ved slige Ophævelser lade sig afskrække fra at læse det Ny Testamente paa Moders-Maalet, og han vil da snart finde, at hvad der end muelig kan være at udsætte paa Fædrenes Christendom, saa er den dog, uden Sammenligning, ægte mod den, der nuomstunder sædvanlig udraabes derfor.

Naar vi læse det Ny Testamente, da see vi nemlig strax, at 447 *Jesu Christi Historie* er den Grund-Vold, hvorpaa Apostlerne bygge, og hvortil de bestandig henvise, som den store Hjemmel for, at det er Guds Ord, de tale, at det ikke er en menneskelig men en overnaturlig aabenbaret, guddommelig Viisdom til Salighed, de forkynde, og denne *Jesu Historie* finde vi for os i de *fire Evangelier*. Nu er det, som man veed, i det Hele Tilfældet med Historien og især med et enkelt Menneskes Historie, hans *Levnets-Beskrivelse*, at den af al Skrift er lettest at forstaae, fordi den menneskelige Natur er os i sine udvortes Forhold alle bekiendt, saa at selv det Underligste, der fortælleres om et Menneske, falder os ikke paa den Maade uforstaaeligt, at vi jo kan skiønne, hvad det vil sige. Derhos finde vi *Jesu Levnets-Beskrivelse* saa tydelig fremsat, Hans Gierninger og

Begivenheder saa jævnt og trohjertig fortalte, at selv Børn ei ved Læsningen finde det nødvendigt at anstrænge, men kun at forundre sig.

Det bliver da strax alle Læsere vitterligt, at *Jesus* var et virkeligt Menneske, som Barn født af en Kvinde, men dog et mageløst Menneske, da han havde ingen Fader, uden Gud selv. For Resten læse vi ikke mere om ham, i hans Opvext, end hvad der netop kan behøves til paa den ene Side at bevise hans fuldkomne Menneske-Lighed, og paa den anden Side vække de største Forventninger om hans Ærende paa Jorden; men derpaa følger, fra hans *Daab* til hans *Død*, en Række af Fortællinger, der maae afnøde den erfarneste Olding saavel som det vankundigste Barn det uvilkaarlige Udraab: Mage til det har jeg aldrig hørt, saaledes har aldrig noget andet Menneske talet, saadanne Ting kan et Menneske umuelig gjøre af sig selv. Endelig læse vi, at han døde og blev begravet, men opstod af Graven paa tredie Dag, aabenbarede sig som en Aand og dog som et legemligt Menneske, med Kiød og Been, for sine Venner og blev derpaa i en Sky optaget til Himlen.

Sammenligne vi nu paa dette Stade vore Fædres Christendom med den Nybagte, da finde vi, at Fædrene *antog Jesu Historie* for bogstavelig sand, som den stod at læse, og grundede derpaa deres christelige Tro og Haab; thi fordi *Jesus* ingen jordisk Fader havde, derfor, sagde de, var han et syndeløst Menneske; fordi han gjorde Gierninger, som kun er Verdens almægtige Skaber muelige, skal man troe ham, som Gud, paa hans Ord; fordi han opstod af Graven, har hans Troende det sikke Haab, at ogsaa deres Legemer skal opstaae forklarede; derimod finde vi, at de, der vil lære os den ny Christendom, 448 sædvanlig ganske *forkaste* det Vidunderlige i *Jesu Historie*, og erklære den derved for et Æventyr, eller dog for et poetisk Digt; thi enhver Fortælling om en Mands Levnets-Begivenheder, Ord og Gierninger, der ikke skal tages bogstavelig, holder unægtelig op at være en Historie, og maa enten være et Lære-Digt eller et Æventyr, og det Sidste maatte *Jesu Levnets Beskrivelse* være, naar den ikke var en sand Historie; thi saasnart vi antage den for opdigtet, udmærker den sig blot ved, paa en morsom Maade, at sammendynge de største Urimeligheder. Som et saadant Æventyr har de kritiske Theologer da ogsaa virkelig behandlet *Jesu Historie*, i det de søgde at forklare den, ved at gjøre opmærksom snart paa et eller andet hedensk Æventyr, der kunde have nogen Lighed med Fortællingen om *Jesus*, snart paa en eller anden Hverdags-Begivenhed, der kunde ligge til Grund for den urimelige Fortælling, Evangelisterne opvarte os med, og der er neppe en eneste Theolog af den ny Skole, der jo i det Mindste betragter nogle af de evangeliske Fortællinger, saasom: om *Jesu* Undfangelse og Fristelse, om Vandets Forvandling til Vin, og om Djævleuddrivelserne, som Æventyr! Men selv naar man indrømmer Sandheden af *Jesu Historie*, eller lader dog det Vidunderlige deri staae uanfægtet, vil man dog sædvanlig slet ikke grunde sin christelige Tro derpaa, eller *derefter* forklare *Jesu* og hans Apostlers Ord, og deraf følger nødvendig, enten at man dog i Grunden anseer Historien som et Æventyr, eller ogsaa lider stor Mangel paa Forstand og Eftertanke; thi det kan Børn forstaae, at var *Jesus* paa overnaturlig Maade født uden Synd, havde han Skaber-Magt, fandt og uddrev han onde, urene Aander paa Jorden, døde han aldeles frivillig, opstod han virkelig fra de Døde, og opfoer virkelig, med Sjæl og Legeme, da skal hans Ord baade *troes for hans Persons og Gierningers Skyld*, og forstaaes i Overeenstemmelse dermed og med hans hele Levnets-Løb.

Skal altsaa det Ny Testamente afgjøre, hvad der er ægte Christendom, da er aabenbar ei blot deres Christendom uægte, der paastaae, at *Jesus* ikke var det mageløse Menneske med det vidunderlige Levnets-Løb, Evangelierne beskrive, men kun et Menneske, lige Vilkaar undergivet med os, der ved sit opvakte Hoved, og ved at bruge sin Fornuft bedre end de Fleste, blev en særdeles udmærket Mand og ret et Dydens Mønster, vanskeligt at naae; ikke blot dissers Christendom er da aabenbar uægte, men alle deres, der rive *Jesu* Ord fra hans Levnet, 449 og rive ham derved, aandelig talt, Tungen ud af Munden, betragtede hans Ord som *anonyme*, hvori man kan lægge, hvad Mening man lyster, og hvoraf man naturligviis ikke bør troe Mere, end man selv finder rimeligt. Dette er imidlertid en Brøde, hvori hartad alle vore Dages Skriftkloge, skiøndt med Forskiel, gjøre sig skyldige; thi naar de tale om Fornuftens Rettigheder ved Skrift-Fortolkningen, og sædvanlig endnu meer, naar de udøve slige Rettigheder, seer man strax, det ikke blot er deres Mening, hvad Fædrene baade indsaae og forudsatte, at ufornuftige Dyr slet ikke kan læse i Bibelen, og at ufornuftige Mennesker kun daarlig forstaae, hvad de læse, men at de mene, man har Lov til at gjøre Vold paa Skriftens Ord, naar man finder dem alt for urimelige, og denne saakaldte fornuftige Skrift-Fortolkning grunder sig unægtelig paa den Forudsætning, at *Jesus* ikke med Sandhed kunde sige Noget, der syntes os urimeligt, en Forudsætning, der, naar den evangeliske Historie er sand, dog er saa urimelig som mueligt, da *Jesus*, naar han var kommet til Verden paa saa urimelig en Maade, og gjorde saamange urimelige Ting, ogsaa nødvendig maatte have Meget at sige, som forekom Smaa-Folk, og det selv de lærdeste og klogeste Smaa-Folk, urimeligt, men som de desuagtet skulde troe paa hans Ord, der hverken vilde eller kunde bedrage. Vel pleier man at indvende, at hvad der strider mod Fornuften, kan umuelig være sandt, og at man derfor nødvendig maa forkaste enhver Mening af *Jesu* Ord, som er ufornuftig, da *Jesus* ellers havde sagt en Usandhed; men denne Tale er saa ubetænksom, at den ingen Giendrivelse skulde behøve; thi deels maatte man først være aldeles enig om, *hvad* Fornuften er, og have beviist, at Alt, hvad den siger, er sandt, førend man enten kan afgjøre, *hvad* der strider mod Fornuften, eller med Føie gjøre den Strid til Løgnens Kiende-Mærke, og deels er det to ganske forskiellige Spørgsmaal: *hvad Jesus har sagt, og hvorvidt han sagde idel Sandhed*; thi man indseer let, det vilde blive en fortvivlet Maade at læse Bøger paa, naar man vilde læse, som om der stod, hvad man fandt, der burde staae. Var altsaa endog de Lærde enige om, *hvad* der skal

forstaaes ved Fornuften i Mennesket, og havde beviist, at Intet kunde være sandt, som stred imod den, saa maatte det dog ikke have mindste Indflydelse paa Fortolkningen af *Jesu Ord*; thi gav de, efter deres sprogmæssige Betydning, en ufornuftig Mening, da maatte vi derfor ingenlunde give, paaliste eller paatvinge dem en Anden, men skulde deraf slutte, at enten havde *Jesus* 450 talt ufornuftig, eller vi vidste ikke, hvad han havde sagt, og at i begge Tilfælde var den evangeliske Historie et Æventyr; thi er ufornuftigt det Samme som usandt, da kunde *den Jesus*, Evangelisterne skildre, ikke tale ufornuftig, og er deres Beretning om hans Ord utilforladelig, hvad maa ikke da Beretningen om hans Gierninger være, da Gierningerne, efter deres Vidnesbyrd, bleve gjorde, for at vi skulde troe hans Ord, som vi jo dog umuelig kunde, naar vi ikke vidste, hvad han havde sagt. *Jesu Ords* og *Christendommens* Sandhed og Troværdighed, det er og skal da være et ganske eget Spørgsmaal, hvormed vi ingenlunde maae fordunkle Spørgsmaalet om Meningen af *Jesu Ord*, og om den sande dvs. ægte Christendom, og her at spille med Ord, som om den sande Christendom maatte være en Christendom, man erkjendte for Sandhed, vilde kun, naar Sagen ei var saa vigtig, passe i en af Holbergs Comoedier, aldrig i en videnskabelig Undersøgelse. Skal for Resten *fornuftig* betyde Noget, der gjør alt *Modsat* uden Videre til *Løgn*, da maa man heller ikke kalde *Andet fornuftigt*, end hvad der er *unægteligt* dvs. kan ikke nægtes, uden netop *derved* at bekræftes; og det er en soleklar Sandhed, som her vel maa indskiærpes, da man har kaldt hundrede Sætninger *fornuftige*, uden om de Halve at bevise, de var unægtelige, og dog ligefuldt, uden Videre, erklæret for usandt og umueligt, hvad der stred mod hvilkensomhelst af disse *ubeviiste* Grund-Sætninger.

Med denne Eftertanke forudsætter jeg da, at Enhver, som, for Alvor, af det Ny Testamente vil lære, hvad der er ægte Christendom, læser *Jesu Ord*, og da vil det sikkerlig blive ham klarere og klarere, hvert Øieblik, at, efter det Ny Testamente, er vore Dages Christendom aldeles uægte, vore lutherske Fædres derimod den eneste grundægte; men uagtet det er unyttigt at pege paa det Ny Testamente, for hvem det ikke er saa vigtigt, at han vil læse det med Eftertanke, og læse det mere end een Gang, vil jeg dog anføre nogle af *Jesu Ord* om hans *Personlighed*, hans *Ærende* og hans *Menighed*, som, hvis de her ei kan gjøre anden Nytte, dog kan gjøre det klart, hvad jeg mener.

At *Jesus* kaldte sig baade *Guds Søn* og *Menneskens Søn*, er noksom bekjendt, og naar vi har læst Fortællingen om hans Herkomst, som en virkelig og sand Historie, kan vi intet Øieblik tvivle om, at hvad der end for Resten kan ligge i de Ord, vilde han dermed blandt Andet minde om, at han 451 paa Faders Side var Guds, og paa Moders Side Menne-skens Søn; havde Aand tilfælles med Gud, Legem og Hjerte med os.

Denne Jesus, der kaldte sig Guds eenbaarne dvs. *eneste Søn*, og gjorde, efter Evangelisternes Beretning, idel Guddoms-Gierninger, *han siger*: Sønnen kan slet intet gjøre af sig selv, uden hvad han seer Faderen gjøre, men hvilke Ting Faderen gjør, de Samme gjør og Sønnen ligesaa, og ligesom Faderen opvækker Døde og gjør Levende, ligesaa gjør og Sønnen levende, *hvilke han vil*, og Faderen dømmes slet Ingen, men haver givet Sønnen al Dom, paa det at Alle skal ære Sønnen, ligesom de ære Faderen. Ligesom Faderen haver Livet i *sig selv*, saaledes haver Han og givet Sønnen at have Livet i *sig selv*, og Han haver givet ham Magt ogsaa at holde Dom, saavidt han er *Menneskens Søn*. Alle Ting ere mig overgivne af min Fader, og Ingen kiender Sønnen, uden Faderen, og Ingen kiender Faderen, uden Sønnen, og hvem Sønnen det vil aabenbare. Ligesom Faderen kiender mig, saa kiender jeg og Faderen, jeg og Faderen vi ere Eet, Faderen er i mig og jeg i Ham, dersom I kiendte mig, kiendte I og min Fader, hvo mig haver seet, haver seet Faderen. Troer *mig* (paa mit Ord), at jeg er i Faderen, og Faderen er i mig; men vil I ikke, saa troer mig dog for Gierningernes Skyld! Hvad I bede om i mit *Navn*, det vil *jeg gjøre*, saa Faderen skal forklares ved Sønnen. Forklar mig, Fader, hos dig selv med den Klarhed, som jeg havde hos dig, *før Verden var!* (Matth. 11, Joh. 5. 8. 10. 12. 14. 17.) Naar *den Jesus*, som, uden jordisk Fader, undfangedes af Guds Aand i Moders Liv, som med et Ord beherskede Naturens Kræfter og opvakde Døde, naar han taler saaledes om sig og om sit Forhold til Faderen, som er Gud; mon da nogen fornuftig Læser kan finde det tvivlsomt, *enten Jesus* dermed vilde sige, at han var i Grunden ikke meer end et andet Menneske, kun dydigere og fornuftigere, end Folk er flest, *eller* han taledes saa, for at indskiærpe, at han ikke blot var langt meer end alle de Skriftkloge, der vilde oversee ham, men væsenlig ophøiet selv over Propheterne, som forkyndte ham, og gjorde i *Herrens* Navn Tegn og underlige Gierninger blandt Folket.

Allerede her vil den sandhedskiærlige og betænksomme Læser da sikkert finde, at efter *Jesu* egne Ord maae hans Discipler, maae alle Christne nødvendig troe paa ham, som en *guddommelig Person*, hvis Eenhed med Faderen vel er for dyb en 452 Hemmelighed til at udgrundes i Støvet, men hvis Guddoms-Ære skal forkyndes med hans Guddoms-Vælde blandt alle Slægter, som vil bære Navn efter ham, og paa hans Ord grunde deres Saligheds-Haab; men dette vorder dog endnu langt klarere, naar vi læse og betænke hans Ord om sit *Ærende* og om sin *Menighed*.

At Guds eenbaarne Søn, som havde Herlighed hos Faderen, før Verden blev, maatte have et *Ærende* paa Jorden, *ingen Anden* kunde udrette, naar han lod sig føde som en Menneske-Søn, ja, lod sig friste, plage, pine og omsider henrette som et af Verden foragtet og forskudt Menneske, derom kan i Grunden intet fornuftigt Menneske tvivle, og hvem der da kun giver *Jesus* et *Ærende*, som *endog* en *Johannes* den *Døber* kunde være voxen, veed enten ikke selv, hvad han siger, eller vil dermed sige, at han i Grunden hverken troer *Jesu Historie*, eller hans Ord om sin evige Guddoms-Herlighed. At derfor *deres* Christendom er aldeles *uægte*, efter hvis Forsikkring *Jesus* slet ikke skal have havt andet *Ærende*, end at undervise Folk lidt bedre end

Gamaliel, og meget daarligere, end hveranden tydsk Professor nuomstunder, i den naturlige Religion, det trænger ikke til Beviis; men at ogsaa alle de, der udgive Underviisning og Exempel for hans *Hoved-Ærende*, ligge ligesaavel i Strid med hans Ord, som med hans Historie, kan vel nok behøve at bringes i Erindring.

Det er, siger *Jesus*, Hans Villie, som mig udsendte, at hvo som seer Sønnen og troer paa ham, skal have et *evigt Liv*, og jeg skal opreise ham paa den yderste Dag. Jeg er det Brød, som lever, som kom ned af Himmelen; om nogen æder af dette Brød, han skal leve til evig Tid, men ogsaa det Brød, som jeg vil give, er *mit Kiød*, hvilket jeg vil give for *Verdens Liv*. Jeg er den gode Hyrde, den gode Hyrde sætter sit Liv til for Faarene. Jeg sætter mit Liv til for Faarene. Jeg sætter mit Liv til, at jeg skal tage det igien; Ingen tager det fra mig, men jeg sætter det til af mig selv; jeg haver Magt at sætte det til og Magt at tage det igien. Saa elskede Gud Verden, at han *hengav* sin eenbaarne Søn, paa det hver den, som troer paa ham, skal ikke fortabes, men have det evige Liv. Jeg er ikke kommet for at dømme Verden, men at jeg skal frelse Verden. Menneskens Søn er kommen, at gjøre det saligt, som var fortabt. Menneskens Søn er ikke kommen for at lade sig tjene, men for selv at tjene og give *sit Liv* til en *Igienløsnings Betaling* for Mange. Mit Blod udgydes for Mange til *Syndernes Forladelse*.

453

Sandelig, sandelig, jeg siger eder, uden Hvede-Kornet falder i Jorden og dør, bliver det eenligt, men dør det, bær det megen Frugt. Skal jeg ikke drikke Kalken, som min Fader gav mig! (Joh. 3. 6. 10. 12. 18, Matth. 18. 20. 26.)

Hvad her strax falder i Øinene, er, at *Jesus* bestandig vidner, at han er *kommet, for at Menneskene* skulde *troe paa ham*, og *derved* have det *evige Liv*: blive evig salige, og allerede deraf maa man jo see, at *Jesus* kom for at bortrydde en Hindring eller opfylde et Vilkaar i Menneskets Saligheds Sag, som ei kunde skee ved blot Underviisning; thi kunde det skedt ved den, da havde en Prophet været Nok, da havde overalt Johannes den Døber været Den, som skulde komme, uden at berede Vei for nogen Anden. Dog, det kan eiheller undgaae vor Opmærksomhed, at *Jesus* her udtrykkelig lægger Vægt paa sin Død, som en virkelig *Selv-Opoffrelse*, kun den var istand til, som havde Livet i *sig selv*, med Magt til at give det bort og tage det igien; og saa uforklarligt det end kan, og tildeels maa være os, *hvorfor* en saadan *Selv-Opoffrelse* maatte finde Sted, er det dog soleklart efter *Jesu* Ord, at den var nødvendig, og var det nødvendigt, at *Guds Søn* maatte døe som et Menneske for vor Saliggjørelse, da indsee vi strax, at han ogsaa maatte fødes til et virkeligt Menneske, og at ingen Prophet, ingen Engel af Himmelen kunde udrette hans *Ærende*. At nu imidlertid *Guds Søn*, naar hans Komme paa Jorden var nødvendig, optraadte som en guddommelig Lærer, gav et mageløst Vidnesbyrd om de himmelske og aandelige Ting, det maae vi nødvendig finde i sin Orden, og at hans Menneske-Liv maatte være det rene, uplettede Speil for Guddoms-Livet i Støv, derom kan aldrig være nogen Tvivl, om vi saa end slet ikke indsaae, *hvorledes* hans *Hoved-Ærende*, som *Selv-Opoffrelse*, indsluttede saavel hans hele jordiske Levnet, som hans Død i sig.

Paa dette Stade kan man maaskee finde det tvivlsomt, om vore lutherske Fædre, i den hemmelige Sag om *Jesu Døds Kraft* og *Virkning*, holdt sig strængt til *Jesu* Ord, der kun udtrykke dens *Nødvendighed*, som Vilkaaret for syndige Menneskers Frelse og Deelagtighed i det evige Liv, eller om de, maaskee efter egne Slutninger, eensidig betragtede *Jesu* Død som det hele Forløsnings-Værk; men aldrig kan man tvivle om, det jo er stridende mod *Jesu* Ord, med vore Dages Skriftkloge, at betragte *Jesu* Død, som ethvert andet gudfrygtigt Menneskes, der med sit Blod bevidnede, at han troede, som han 454 taledede *); thi naar det var *Guds Søn*, der døde, maatte hans Død nødvendig have en Hensigt, der ei ved noget andet Menneskes Død kunde opnaaes. Denne Hensigt er det, *Jesus* angiver, naar han sammenligner sig med *Hvede-Kornet*, der maa døe, for at *mangfoldiggjøres*, og naar han vidner, at *hans Kiød gives for Verdens Liv*, *hans Liv til en Løse-Penge* for Mange, og at *hans Blod udøses til Syndernes Forladelse*; thi naar de Skriftkloge sige, at *Jesu* Død kun skal være os et *Pant* paa, at Gud vil forlade os vore Synder, da er det aabenbar Ord uden mindste fornuftig Mening, naar *Jesu* Død ikke selv betragtes som *Betingelsen* for Synds-Forladelse; thi var den ikke det, kunde den jo umuelig, som *Jesus* dog siger, indslutte nogen Betaling eller Saligheds-Grund i sig, og var jo i det Høieste et *Pant* paa, at *Jesu* selv *troede*, Gud vilde være os naadig, hvorved man forudsætter, at *Jesus* var kun et Menneske som vi; thi var han *Guds Søn*, da kunde han unægtelig give os langt vissere *Pant*, end det tvetydige, Døden er, paa den *Guds Naade*, han, efter Evangeliet, ei troede paa, men selv personlig var, og et saadant *Pant* gav han jo blandt Andet, da han paa den Værkbrudne beviiste, at Menneskens Søn havde Magt paa Jorden til at forlade Synder. *Jesu*, *Guds Søns*, *Døds Nødvendighed* og *Kraft* til Synderes Frelse er altsaa, efter *Jesu* Ord, unægtelig, saa hvo som nægter disse Ting, nægter dermed, at Menneskens Søn var *Guds Søn*, ufeilbar i sin Vidskab, sanddru i sit Ord, og mægtig til at forlade Syndere, og hører da paa ingen Maade til dem, *Jesus* i Evangeliet kalder sine Discipler, sine Faar, sin Hjord, sine Tjenere, sin Eiendom, sin Menighed.

Er det nu af *Jesu* Ord om sin guddommelige Værdighed, og sit mageløse *Ærende* paa Jorden, klart, at han vilde *troes paa*, som *Guds eenbaarne Søn* og Menneske-Slægtes *uundværlige Frelser*, der ved sin *Selv-Opoffrelse* skaffede dem, der vilde troe paa ham, Synds-Forladelse og et evigt Liv; da seer man let, at den Christendom, vore lutherske Fædre bekiendte sig til, var, efter det Ny Testamente, aldeles ægte, og at derimod den ny Christendom, der bestrider den Gamle, er aldeles falsk; men kunde man endnu tvivle om, hvad *Jesus* meende med at *troe paa ham*, da maatte dog hans Ord til og om sine Troende gjøre Sagen klar.

Ligesom nemlig *Jesus* udtrykkelig siger, at hvo som troer paa Sønnen, dømmes ikke, men hvo som ikke troer paa ham, er allerede dømt, fordi han ikke haver troet paa Guds eenbaarne Søns Navn, saaledes indskiærper han idelig, at hvem der vil hjælpes af ham, maa *troe*, han kan hjælpe, og være denne sin Troe bekiendt, som han siger: hvosomhelst der vil *bekiende mig* for Menneskene, den vil jeg og bekiende for min Fader, som er i Himlene; men hvosomhelst der vil *nægte mig* for Menneskene, den vil jeg og nægte for min Fader, som er i Himlene. Hvo som elsker Fader og Moder mere end *mig*, er mig ikke værd, og hvo som elsker Søn eller Daatter mere end mig, er mig ikke værd, og hvo som ikke tager sit Kors og følger efter mig, er mig ikke værd. Dersom Nogen vil komme efter mig, skal han *fornægte sig selv*, og tage sit Kors op og følge mig; thi hvo som vil frelse sit Liv, skal miste det, men hvem der mister sit Liv for min Skyld, skal finde det. (Joh. 3. Matth. 10. 16.)

Hvem seer ikke heraf, at *Jesus* ved *Troen* paa sig forstaaer ingenlunde blot, at man skal bifalde hans Lærdom, men at man med kiærlig, uindskrænket *Tillid* skal *overgive* sig til ham, og være denne sin Overgivelse bekiendt for Verden, om man saa end derved maatte sønderrive de stærkeste naturlige Baand, der knytte os til, hvad vi paa Jorden har kiærest: til Forældre, Børn, og det timelige Liv i denne Verden. Saaledes lærde ogsaa uægtelig vore lutherske Fædre, og tilegnede sig Apostelen Peders Ord paa hele Menighedens Vegne: hvem skulde vi gaae hen til, uden til dig, du haver det evige Livs Ord, og vi have *troet* og kiendt, *at du er Kristus, den levende Guds Søn!* hvortil *Jesus* svarede: salig er du, Simon, Jonas Søn, thi Kiød og Blod haver ikke aabenbaret dig det, men min Fader, som er i Himlene; men jeg siger dig ogsaa, at du er Petrus (*Klippe-Manden*), og paa denne Klippe vil jeg bygge min Kirke, og Helvedes Porte skal ikke faae Overhaand over den. (Joh. 6. Matth. 16.)

Hvorledes da nu deres Christendom skulde være ægte efter det Ny Testamente, der gjøre *Troen* paa *Jesum Christum* til slet ingen Ting, ved at sige, det er blot Antagelsen af *Jesus* for en guddommelig Lærer, og af hans Lærdom, *fordi* man finder den overeenstemmende med Fornuften, en Antagelse, der godt tillader at bestride *Jesu* Guddoms-Magt og hans Guddoms-Ære, hans Døds Kraft, og Nødvendigheden af Tro paa hans Navn og Person til Salighed, saa man altsaa ypperlig kan troe 456 paa ham, skiøndt man ikke blot omtvivler, men *benægter* og *bestriker*, *hvad han fordrer* af sine *Discipler*, at de skal *troe*, og, under hans Venskabs og Salighedens Forliis, standhaftig *bekiende*, ja, om det forlanges, med deres Blod beseigle¹. Dog, vore Dages Theologer lade det sædvanlig ei engang være nok, at anmasse sig Navn af de rette, fornuftige, fordomsfrie, oplyste Christne, *skiøndt* de nægte Troens Indhold og saliggjørende Kraft, men paastaae, at netop *fordi* de nægte og bestride dette, *netop derfor* er de *rette Christne*, saa hvem der standhaftig vil bekiende og frimodig forsvare Troen paa *Jesum Christum*, som den i *Magt* og *Ære* guddommelige Frelser, vi, aldeles løsrivende os fra Verden, maae overgive os til, om vi skal blive salige, at hvem der bekiender og forsvaret det, er ingenlunde Christen, men en ligesaa *uchristelig*, som ufornuftig og menneskefiendsk *Fanatiker*, og, under saadanne Omstændigheder, seer man let, det kun er Spørgsmaalet, hvem der skal gjælde for *U-Christne*: de, der troe og bekiende, hvad *Jesus Christus* vil have troet og bekiendt i sin Menighed, eller de, der nægte, bestride og bespottede det.

Naar *Jesus* af sine Troende kræver en saadan fuldstændig Overgivelse og kiærlig Selv-Fornægtelse for hans Skyld, Selv-Opoffrelse i hans Navn, da indseer man let, at efter hans Ord skal han og hans Menighed betragtes som en *aandelig* og *hjerterlig Eenhed*, saa enhver Christens Liv maa blive en Forening og S sammensmeltning med Frelseren i *Tro* og *Kiærlighed*, hvoraf da nødvendig følger en tilsvarende indbyrdes Forening af de Troende, thi naar To er Eet med en Tredie, er de og indbyrdes Eet, og hvad der gjælder om To, gjælder naturligviis om saa stort et Antal, man kan nævne, eller om den mest utallige Mangfoldighed. Denne Slutning uddrog vore lutherske Fædre ogsaa ganske rigtig, om de end maaskee ikke lagde fuldt saa megen Vægt, som det sig burde, paa denne levende Eenhed i Christo, der, efter hans Ord, er uadskillelig fra Deelagtigheden i hans Selv-Opoffrelse, og den derved for hans Troende vundne Synds-Forladelse og Salighed; vore Dages Skriftkloge forkaste derimod sædvanlig hvert Ord om denne *aandelige* Eenhed med Frelseren i *Tro* og *Kiærlighed*, som en *grov, sandselig*, og i Grunden aldeles ubibelsk *Mysticisme*, og hvorlidt *
457 de bryde sig om *Jesu* egne Ord, seer man aldrig klarere end her; thi der er ingen Lærdom, han klarere har udsagt og stærkere indskiærpet. Han forudsætter nemlig ikke blot denne Eenhed, ved at kræve en *Selv-Opoffrelse* i sit Navn, som uden samme Eenhed er utænkelig, men han siger: dersom I ikke *æde Menneskens Søns Kiød* og drikke hans *Blod*, have I ikke Livet i eder selv. Hvo som æder mit Kiød og drikker mit Blod, haver et evigt Liv, og ham vil jeg opreise paa den yderste Dag; thi mit Kiød er sandelig Mad og mit Blod er sandelig Drikke. Hvo som æder mit Kiød og drikker mit Blod, *han bliver i mig og jeg i ham*; ligesom den levende Fader udsendte mig og jeg lever ved Faderen, saaledes skal ogsaa den, som æder *mig*, leve ved *mig*. Jeg er det sande Vintræ, og min Fader er Vingaards-Manden; hver Green paa mig, som ikke bær Frugt, borttager Han, og hver den, som bær Frugt, renser Han, at den skal bære mere Frugt. Bliver i *mig* og jeg i *eder!* Ligesom Grenen ikke kan bære Frugt af sig selv, uden den bliver paa Vintræet, saa kan I ikke heller, uden I blive i mig. Jeg er Vintræet, I ere Grenene, hvo som bliver imig og jeg i ham, han bær megen Frugt, thi *uden mig* kan I slet *Intet* gjøre. Om nogen ikke bliver i mig, han bliver udkast som en vissen Green, og de sanke dem og kaste dem i Ilden, og de brænde. Jeg helliger mig selv for dem (Apostlene), paa det de skal ogsaa være helligede i Sandheden; men jeg beder ikke alene for disse, men ogsaa for *dem*, som formedelst *deres Ord* skal *troe* paa mig, paa det de skal *alle* være Eet, ligesom du, Fader, i mig, og jeg i dig, at de skal

og være *Eetios*, saa Verden kan troe, at du haver udsendt mig, og jeg haver givet dem *den* Herlighed, som du haver givet mig, paa det de skal være *Eet*, ligesom vi ere *Eet*, *jeg i dem*, og du i mig, paa det de skal være fuldkornmede til *Eet*, og for at Verden kan kiende, at du haver udsendt mig, og haver elsket dem, ligesom du haver elsket mig. Om Nogen elsker mig, skal han holde mit Ord, og min Fader skal elske ham, og vi skal *komme til ham* og gjøre Værelse hos ham. (Joh. 6. 14. 15. 17.)

Naar nu de Skriftkloge fortælle os, at denne Eenhed, *Jesus* saa stærkt driver paa, er ingen saadan Eenhed, som kræver troende, hjertelig, uindskrænket Overgivelse til Frelseren med Selv-Opoffrelse, er *ingen væsenlig, men kun en moralsk* Eenhed, da kundgiøre de dermed aabenbar, først at de, *trods Jesu Ord*, ogsaa nægte hans virkelige, væsenlige Eenhed med Faderen, da vi jo, efter *Jesu* udtrykkelige Ord, skal være *Eet* 458 med ham, *ligesom* han er *Eet* med Faderen, dernæst at de, *trods Jesu Ord*, Intet vil vide af hans *Selv-Opoffrelse* som vor Saligheds Grund og Vilkaar, og endelig at de enten ikke mene eller ikke vide, hvad de selv sige, thi hvad er *moralisk Eenhed*, dersom derved ikke af Flere skabes *een moralsk Person*, og er vi *een moralsk Person* med Frelseren, da er jo hans Moralitet vores og vores igjen hans, og man mener dog vel aldrig, at en saadan moralsk Eenhed kan finde Sted hos *væsenlig* forskellige Personer, eller skabes mellem *Jesus* og os, uden ved giensidig Selv-Fornægtelse i Tro og Kiærlighed. Enten er altsaa den ny Christendoms Herolder i Grunden enige med vore lutherske Fædre, saa det er kun visse *ubibelske* Udtryk, der støde dem, og da maae de endelig holde op at kalde Fædrenes Christendom Overtro, og udskielde deres ligetroende Børn for Obskuranter, Mystiker og Fanatikere, eller ogsaa er det *Jesu Ord* og Lærdom, de trodse og forkaste, *Jesus Christus* selv, de i og med os og vore Fædre tillægge Overtro, Obskurantisme, cras Mysticisme og rasende Fanatisme, men i saa Fald er det jo dog hverken sømmeligt, eller kan være dem behageligt at bære Navn efter en saadan uoplyst Sværmer og fanatisk Mystiker.

Saaledes see vi da, at i Artikelen om *Christo*, som dog nødvendig maa være Christendommens Grund-Artikel, i den lærde vore lutherske Fædre aldeles overeenstemmende med *Jesu Christi* egne Ord i det Ny Testamente, og Protestanterne mod den *Augsburgske Confession* er følgelig ogsaa Protestanter mod den evangeliske Historie, og mod Christi Ord deri, saa hos dem kan umuelig en betænksom Læser af det Ny Testamente søge Christendommen, hvis denne, som de selv paastaae, skal være Christi, i det Ny Testamente os overantvordede Lærdom. Nu paastod *Morten Luther*, og vore Fædre med ham, at hvem der først var paa det Rene med Artikelen om *Christo*: hans Person, hans Ærende, og hans Forhold til sin troende Menighed, stod ikke synderlig Fare for at feile i Begrebet om, hvad Mere der hørde til Christendommen, fordi hele Christendommen var indbefattet og indsluttet i denne sin Grund-Artikel. Herimod protesterede nu vist nok de Pavelige, fordi de fandt, som sandt var, at der i Artikelen om *Christo* ei stod et Ord om Paven og om alle de Himmel-Breve og gode Gierninger, han havde at bortskienke, sælge og uddele; men Luther havde dog unægtelig Ret i, at naar man spurgde om *Christendom*, da spurgde man *ikke* om *Pavedom*, og at vilde Nogen giælde 459 for Christi Statholder paa Jorden, da maatte han fremvise sin Fuldmagt, undertegnet af *Christo* selv, og maatte endda hverken tage fra eller lægge til, hvad *Christus* havde erklæret for Sandhed til Salighed, men kun oplyse og stadfæste det, da der Intet kan tages fra Christi Lærdom, uden at gjøre den til Løgn, og Intet lægges til, uden at erklære hans, *det evige Livs*, Ord enten for ufuldstændigt eller for utilstrækkeligt, hvad der igjen er det Samme som at sige, *det ikke er et evigt Livs Ord*, eller at det evige Liv ei er os Nok. Saaledes protestere vore skriftkloge Rationalister eller Fornuft-Tilbedere ogsaa imod Artikelen om *Christo*, som Christendommens Hoved-Sum, fordi der i den ikke tales et Ord om deres gode Fornuft, alt det Lys, den af sig selv skal kunne tænde i de guddommelige Ting, og alle de Dyder og Helte-Gierninger, den af sig selv skal kunne øve, og derved erhverve al muelig Lyksalighed, og det er ganske sandt, at derom taler *Christus* og Evangelisterne ikke eet Ord; men vi have unægtelig Ret, og, som *Christne*, kald til at svare dem, at *netop derfor* hører deres Fornuft-Oplysning, Dyder og Helte-Gierninger, hvor guddommeligt end alt Dette maatte være, slet ikke til Christendommen, og at vi ligesaa lidt kan erkiende deres Fornuft, som Paven i Rom, for Christi Statholder, med mindre de fremvise en Fuldmagt, undertegnet af *Christus* selv, og holde sig strængt til Christi, som *det evige Livs Ord*, hvorfra, naar det er, hvad det kaldes, ligesaa lidt Noget maa tages, som dertil kan være Noget at lægge1.

Naar vi giennemgaae vore lutherske Fædres Christendom, hvortil, som man *veed*, den *Augsburgske Confession* er en ligesaa ypperlig som uundværlig Haandbog, da finde vi, med Grund-Artikelen om *Jesus Christus*, da især tre mærkelige Hoved-Sætninger, nemlig: om *Tre-Enigheden*, om *Retfærdiggjørelsen* og om *Naade-Midlerne*, som tilsammen ere en Pestilents for vore rationalistiske Theologer, og erklæres af dem for ligesaa *uchristelige* og *ubibelske* som *ufornuftige*. I denne Paastand kan der nu vist nok ligge langt mere Sandhed, end de selvkloge Herrer drømme om; thi er Logos, som man jo paastaaer, den *guddommelige Fornuft*, og er *Jesus Christus*, som Evangeliet vidner, Logos, da er det aabenbar høistfornuftigt at troe *Jesus*, som den guddommelige Fornuft, paa Hans Ord; og grunde altsaa hine Sætninger sig paa Hans ^{*} 460 Ord, ere de ganske rigtig ligesaa fornuftige som bibelske og christelige; men da vi jo nok veed, det ligesaavel er en tom Compliment, naar Rationalisterne kalde *Jesus* den guddommelige Fornuft, som naar de kalde Ham *Guds Søn*, vor *Herre*, vil vi her lade det staae ved sit Værd, hvor vidt Fædrenes Lærdom er fornuftig, og kun undersøge, om den, efter det *Ny Testamente*, er *christelig*, hvad der jo unægtelig maa være Knuden, naar Spørgsmaalet er: om deres *Christendom*, efter det *Ny Testamente*, var den ægte og sande.

Hvad nu først *Tre-Enigheden* angaaer, da har vi allerede hørt Christi Vidnesbyrd om *Sønnens* personlige Forskiellighed fra og væsenlige Eenhed med Faderen (Joh. 5 og 14), saa Spørgsmaalet kan her kun være om

den *Hellig-Aands* Personlighed og Hans Forhold til Faderen og Sønnen, altsaa kun: om der, efter *Jesu* Vidnesbyrd, er en Tre-Enighed eller blot en To-Enighed i Guddommen?

At nu for det Første den Hellig-Aand omtales i den evangeliske Historie som en guddommelig Person, nødes man vel til at indrømme, om aldrig for Andet, saa dog fordi der (Matth. 4. Marc. 2. Luk. 3. Joh. 1.) udtrykkelig staaer, at den Hellig-Aand aabenbares ved *Jesu* Daab i en *synlig* og legemlig Skikkelse; thi at man maa være en Person for at kunne paatage sig en vis Skikkelse, følger dog vel af sig selv. At nu *Jesu* Ord om den *Hellig-Aand*, langt fra at bestride denne Forestilling, paa det Klareste giver den Medhold, og tillægger den Hellig-Aand en guddommelig Personlighed, det er saa vist, som at Han sagde til Apostlerne: gaaer hen og lærer alle Folk og døber dem i (eller til) *Faderens* og *Sønnens* og den *Hellig-Aands Navn*; thi hvem der skal kunne svare til sit *Navn*, maa dog i det allermindste være en Person, og den Person, hvis *Navn* skal fortjene at sættes ved Siden ad Guds, maa unægtelig være Guds Jævning. Eet af To altsaa: enten har *Jesus* hermed villet sige, at der er *tre Guder*, eller at Guddommen er *treenig*; men deels veed vi nu, at *Jesus* paa det Klareste bevidnede Guds Eenhed, deels har vi hørt, at han udledte *Sønnens* Guddom af hans Eenhed med Faderen, og endelig gav han ogsaa bestemt tilkiende, at den *Hellig-Aand* var *Faderens* Aand og guddommelig Eet med Faderen og Sønnen. Han siger nemlig til Apostlerne: naar man overantvorder eder, da sørger ikke for, hvorledes, eller hvad I skal tale, thi det skal gives eder i den samme Stund; thi det er ikke eder, som tale, men det er eders *Faders Aand*, som *taler* i eder. *Jeg* skal bede 461 Faderen, at Han vil give eder en anden *Talsmand*, som kan blive hos eder evindeligt, den *Sandheds Aand*, som Verden ikke kan annamme; thi den hverken seer ham, ei heller kien-der ham, men I kiende ham; thi han bliver i eder, og skal være i eder. Paa den Dag skal I kiende, at jeg er i min Fader, og I udi mig, og jeg i eder. *Talsmanden*, den *Hellig-Aand*, som *Faderen* skal sende i *mit Navn*, han skal lære eder alle Ting, og minde eder paa alle Ting, som jeg haver sagt eder. Naar *Talsmanden* kommer, hvilken jeg skal sende eder fra *Faderen*, den *Sandheds-Aand*, som udgaaer fra *Faderen*, han skal vidne om mig. *Jeg* haver endnu meget at sige eder, men nu kan I ikke bære det, men naar han den *Sandheds-Aand* kommer, skal han ledsage Eder til al Sandhed, thi han skal ikke tale af *sig selv*, men hvadsomhelst han hører, skal han tale, og de tilkommende Ting skal han forkynde eder; han skal forklare mig, thi han skal tage af *Mit* og forkynde eder: alle de Ting, som *Faderen* haver, ere mine, derfor sagde jeg: han skal tage af *Mit* og forkynde eder. (Matth. 10. Joh. 14. 15. 16.)

Sandelig, jeg vilde ikke give meget for det Menneskes Forstand, der ei kunde forstaae, at *Jesus* her taler om den *Hellig-Aand*, som en ligesaa virkelig Person, som *Faderen* og *Sønnen*, der raader *sig selv*, men vil ligesaa lidt som *Sønnen* tale af *sig selv*, fordi han er *Faderens* Aand, og tillige *Sønnens* Aand; thi det Sidste forstaaer sig selv, da *Sønnen* raader for at udsende ham, og da han er *Sandhedens* Aand, thi at *Sønnen* er *Sandheden* selv, naar *Jesus* er *Sønnen*, det har han selv sagt os, i det han vidner: *jeg er Sandheden* (Joh. 14.).

Naar altsaa Spørgsmaalet ikke er, hvad græske, romerske, franske, tyske eller danske Hedninger har forstaaet eller end forstaae ved *Aand* og *Guds Aand*, men hvad man, efter *Jesu egne Ord*, skal tænke og troe om den *Hellig-Aand*, som Guds og *Sandhedens* Aand, og andet kan Spørgsmaalet jo dog her umuelig være; da mener jeg, man maatte være mægtig dum, for at tvivle om, *hvilken* Lære om den *Hellig-Aand* der er den rette, nemlig den *rette christelige*: enten vore lutherske Fædres, der betragtede og ærede den *Hellig-Aand*, som en guddommelig Person, Eet med Faderen og Sønnen, hvis almægtige og alvidende Statholder Han i det ny Guds Rige paa Jorden, i Christi Kirke og Menighed, bestandig skal være; eller de Skriftkloges nuomstunder, der betragte og oversee den 462 *Hellig-Aand*, som noget aldeles *Upersonligt*, *Uselvstændigt*, *Ubevidst*, altsaa i Grunden som ingen Ting, som et *tomt Navn*, snart paa den guddommelige Kraft og Viisdom, snart paa Christendommen, og snart paa det christelige Sindelag. Det Høieste, den *Hellige-Aand* paa den Maade kunde blive til, var aabenbar til *vor egen Fornuft*, thi naar han ikke i sig er det guddommelige Middel, det guddommelige og levende Baand, mellem Gud og os, da er der aabenbar intet andet Middel, hvorved Gud kan virke aandelig paa os, og intet andet aandeligt Baand mellem Ham, eller mellem Christus, og os, end hvad man kalder *vor egen Fornuft*, hvad da ogsaa almindelig er de Skriftkloges Mening, da de paastaae, at enhver anden guddommelig Virkning paa os, uden igiennem Fornuften, den være saa *aandelig*, som den vil, er dog i Grunden fysisk, og altsaa phantastisk, urimelig. Skulde altsaa vore Skriftkloges Forestillinger om den *Hellig-Aand* være *christelige*, da maatte det være *Jesu* Mening om Daaben, at vi skulde døbes i *Fornuftens* Navn, og *vor egen Fornuft* maatte være den guddommelige *Talsmand*, Fortolker af Hans Ord, og Ledsager til al Sandhed, som han lovede sin[e] Troende, og som skulde sendes af ham fra Faderen, og af Faderen i hans Navn. Saa-ledes blev det da ogsaa ganske rigtigt, hvad der blandt de Skriftkloge er den giængse Mening, at Bespottelser mod *Menneskens Søn* er ikke nær saa slemme, som Bespottelser mod *vor egen Fornuft*, saa disse kan, i det mindste i dette Liv, umuelig forlades; men, uden her at omtale alle de andre Vanskeligheder ved en saadan Fortolkning af *Jesu* Ord, hvis rette Navn vist nok er Fordreielse, vil jeg blot gjøre opmærksom paa, at denne *guddommelige Fornuft*, hvortil vi skulde døbes, og som *Jesus* vilde sende, som Faderen vilde skienke i *Jesu* Navn, til dem, der troede paa Sønnen, det maatte unægtelig være en ny *Fornuft*, der blev de Christne aldeles egen, og altsaa *ingenlunde* den *Fornuft*, de gamle hedenske Græker og Romere havde, eller den, Nogen af os, *uden Tro paa Jesum* og *uden christelig Daab*, kan have; og da dog nu de Skriftkloge paastaae, at den *Fornuft*, de tale om, er slet ikke afhængig af *Tro paa Jesum*, og *ingenlunde* en Gave af ham i *Daaben* til sine Troende, men den samme *Fornuft*, som de hedenske Vise havde og ophøiede, og for hvis Domstol det skal afgjøres, baade om man skal troe paa *Jesus*, og *hvorvidt* man kan bygge paa hans Ord, saa indsees let, at *den Aand* og *Fornuft*, vore Skriftkloge erklære for Bibelens

eneste rette 463 Fortolker, og Menneskenes eneste *aandelige* Ledsager til al Sandhed, at det umuelig kan være *den Hellig-Aand*, som *Jesus* lover sine Troende, som ei kom, før *Jesus* var forklaret, og som Apostlerne annammede, da *Jesus* efter sin Opstandelse aandede paa dem, og da de til Pindse iførtes med Kraft fra det Høie. At nu *Jesus* ligesaalidt ved den *Hellig-Aand* kan have meent sin Lærdom, eller den Tænkemaade, man, ved at følge den, skulde faae, trænger ei til Beviis; thi at den *Hellig-Aand* efter hans Ord, *veed afsig selv* at sige, er sig selv *bevidst*, og skal saaledes betragtes, det følger unægtelig deraf, at *han*, som *Jesus* siger, skal ikke tale af sig selv, men tale, hvad *han hører*, tale giennem Apostlerne, hvad de slet ikke har betænkt sig paa, og sees af os i det samme personlige Lys, som Faderen og Sønnen.

Ogsaa om den Hellig-Aand, altsaa om *Tre-Enigheden*, er da vore lutherske Fædres Lærdom, efter *Jesu* Ord, den ægte christelige, og vore nye Læreres aabenbar uægte; thi om end vore Fædre kan stundum have udtrykt sig ubibelsk om denne Hemmelighed, og ei strængt holdt sig til det i *Jesu* Ord angivne Forhold mellem Faderen, og Sønnen, og den Hellig-Aand, saa glemde de dog aldrig, at Faderen var, hvad selv *Navnet* siger, *Guddoms-Kilden*, og den *Vægt*, de lagde paa Sønnens og den *Hellig-Aands* Guddom, var aldeles christelig, da, efter *Jesu* Ord, hele Menneskenes Saligheds-Værk besørgeres og udføres, efter Faderens Villie, af og ved Sønnen og den Hellig-Aand, som, for at virke guddommelig paa os alle, for at gjøre Guds Gierning i os og for os, nødvendig maae have Guddoms-Magt og Viisdom, og æres, ligesom vi ære Faderen. Treenigheds-Læren maatte altsaa være saa urimelig og ufornuftig, som den vilde, saa var den ligefuldt, efter *Jesu* Ord, grund-christelig, og, formedelst Troen, Grund-Kilde til al sand og levende Christendom paa Jorden. Kunde derfor Nogen bevise *Tre-Enighedens Umuelighed*, da havde han dermed ingenlunde beviist, at man, efter det Ny Testamente, kunde være Christen, uden at troe derpaa, men han havde beviist, at Christendommen var en falsk Lærdom, som intet Menneske burde troe og følge. Her nu, hvor det kun gælder om at udfinde, hvad der, efter det Ny Testamente, er sand dvs. *ægte Christendom*, vil vi da ikke indlade os i en Undersøgelse om *Christendommens Sandhed*, der bør være Gienstand for en ganske egen Betragtning, og hvorom der desuden aabenbar ei kan siges eet fornuftigt Ord, før man veed, *hvad der er 464 Christendom*; thi at undersøge, om et Noget, *man veed ikke hvad*, er sandt, er unægtelig det Samme, som at undersøge, om *alt Ubekendt* er sandt, og det er igien unægtelig et Greb i Luften. *Kun* da, fordi man er vant til at høre *Tre-Enighedens Umuelighed* omtale som en afgjort Sag, vil jeg foreløbig anmærke, deels, at det ikke er om *tre Kroppe*, men om *aandelige* Personer, vi tale, og deels, at kan *Tre* umuelig have det *guddommelige Væsen*, da kan dog vel endnu mindre utallige Millioner have det menneskelige Væsen tilfælles, og at altsaa de, der sige, det er een og den samme Natur og Fornuft, der er i os alle, tale i det mindste tusinde Gange ufornuftigere, end vi, som sige, at een og den samme Guddom er sig selv vitterlig i Faderen, og Sønnen, og den *Hellig-Aand*!

Har man nu i vore Dage hartad eenstemmig erklæret vore Fædres Lære om *Tre-Enigheden* for aldeles uchristelig, utroelig og fornuftstridig, da har man endnu strængere forkastet og bittere forhaanet deres Lære om *Retfærdiggjørelsen* af Guds blotte uforskyldte Naade, ved Tro paa *Jesum Christum*; thi denne Lære, med de dertil hørende Sætninger om Menneskets naturlige Fordærvelse og Afmagt til det Gode, denne Lære, sagde man, var ikke blot ufornuftig, men moralsk fordærvelig, da den deels tjende de Lastefulde til Skalke-Skjul, og deels betog Mennesket den til Forbedringen nødvendige Tro paa egen Kraft og Styrke.

Det vedkommer os her hverken at undersøge, om den moralske Forbedring virkelig laae vore Dages Moralister mere paa Hjerte end *Morten Luther*, eller om nærværende Lærdom virkelig fortjener de Bebrejdelser og Forhaanelser, den har maattet og maa endnu daglig taale; thi her er Spørgsmaalet blot: om Lærdommeji, efter det Ny Testamente, er christelig, og er den det, faaer Rationalisterne afgjøre med *Christus*, om Hans Lærdom er moralsk fordærvelig eller ikke.

Nu behøves der vist nok kun et sundt Øie til at see, hvor aldeles enig *Jesus Christus*, efter Evangelierne, er med *Morten Luther* om, at det er Troen paa den Guds Eenbaarne, der ene kan frelse Mennesket fra Fortabelse og gjøre ham salig, samt at selv de Omvendte og Troende, end sige da de Ugdelige og Vantro, kan af sig selv, uden *Jesus*, slet intet Godt gjøre; men da de Skriftkloge dog saa haardnakket paastaae, at de have *Christus* paa deres Side, saa den lutherske Lære om *Retfærdiggjørelsen* er i det Høieste *Paulinsk*, men ingenlunde 465 christelig, maae vi vel endnu engang høre, hvad *Jesus* selv siger derom.

Vi vil da her slet ikke tvistes med Nogen om, enten hvorvidt alle Mennesker er Syndere, eller hvordan de er blevet det, eller hvad der skal forstaaes ved *Retfærdiggjørelse*; thi derom finde vi ingen udtrykkelige Ord af *Jesus*; men holde os til Hoved-Sagen, som unægtelig er, om man, efter *Jesu* Ord, kan blive salig, uden at erkiende sig for en Synder og troe paa ham, og om man, af sig selv, uden Ham, og uden Aanden, som skienkes i hans Navn, kan gjøre noget, der er godt og Faderen behageligt. Dette er unægtelig Hoved-Sagen, thi er vor Saliggjørelse, efter *Jesu* Ord, ene et Værk af Faderens Kiærlighed, ved Sønnen og Aanden, er Synds-Forladelse Noget, vi Alle behøve, og skienkes den os, saavel som det evige Liv, af Guds Søn, vor Frelser, i Kraft af Hans Selv-Opoffrelse og vor Tro derpaa, da var vore Fædres Lærdom ogsaa, efter *Jesu* Ord, grund-christelig, og da er Rationalisternes Lærdom, at Mennesket enten ingen Synds-Forladelse behøver, eller kan ved sin Anger og Dyd selv erhverve sig den, og at vi kan blive salige for vor Dyds Skyld, aldeles anti-christelig.

Nu har vi allerede i det Foregaaende seet, at *Jesus* maatte være den største Løgner og den hovmodigste

Sværmer, Solen har beskinnet, dersom han ikke var Guds eenbaarne Søn, dersom Hans Kiøds-Paatagelse og Død ei var nødvendig til Menneskenes Frelse og Salighed, og dersom ikke Foreningen med ham, ved Tro og Kiærlighed, var den eneste Vei til et gudeligt og saligt Liv, og det er da kun som til Overflod, naar vi tilføie: Jesus prædikede og sagde: omvender eder og troer Evangelierne! Jeg er ikke kommet for at kalde Retfærdige, men Syndere til Omvendelse, thi ikke de Sunde, men kun de Syge have Læge behov. Menneskens Søn er kommet at frelse det Fortabte. Hvo som troer paa Ham, *dømmes ikke*, men hvo som ikke troer, er allerede dømt, fordi han ikke haver troet paa Guds eenbaarne Søns Navn. Men denne er Dommen, at Lyset er kommet til Verden, men Menneskene elskede Mørket mere end Lyset, fordi deres Gierninger vare onde. Medens I have Lyset, troer paa Lyset, at I kan vorde Lysets Børn! Jeg er Verdens-Lyset, hvo som følger mig, skal ikke vandre i Mørket, men have Livets Lys. Jeg er *Veien, Sandheden og Livet*, der kommer Ingen til *Faderen* uden ved mig. *Jeg er Dørren*, dersom Nogen gaaer ind ved mig, han skal blive salig, og han skal gaae ind og gaae ud og finde Føde. Mine Faar høre 466 min Røst, og jeg kiender dem, og de følge mig, og jeg giver dem det evige Liv. Jeg er Opstandelsen og Livet, hvo som troer paa mig, skal leve, skjøndt han dør, og hvo som lever og troer paa mig, skal aldrig døe. (Matth. 4. 9. Marc. 1. Joh. 3. 8. 10. 11. 12. 14.)

Naar *Jesus* fordrer Omvendelse af alle dem, han kalder, og erklærer, at kun Syndere trænge til Omvendelse, da gjør han dem unægtelig alle til Syndere, og naar han erklærer Troen for det tilstrækkelige og eneste Middel til at undgaae Dommen, da siger han dermed aabenbar, at det er ved Troen alene, vi retfærdiggøres, dersom ellers Retfærdiggørelse er Frikiendelse for Dommen. Naar *Jesus* endelig stiller sig selv mellem Gud og Mennesket, som det *aandelige Lys* og *Liv*, der kun ved Troen paa ham kan blive Mennesket til Deel, da udelukker han derved aabenbar alle dem, der ikke tro paa ham, fra Lyset, Livet og Saligheden, og udelukker selv hos sine Troende al muelig egen Fortjeneste; med mindre man vil sige, at der ogsaa uden aandeligt *Liv* og *Lys* kan gøres Noget, som har aandelig Værdie. Det gaaer altsaa, efter *Jesu* Ord, ikke engang an at sige, der kunde være Retfærdige paa Jorden, som ei trængte til Omvendelse, og da ei heller til Tro paa ham, til *Lys* og *Liv* af ham; men skulde alligevel Nogen tænke, det gik an, da erklærer *Jesus*, at hvo som ikke er med ham, er imod ham, hvo der ikke bliver i ham, bortkastes, som en vissen Green, og de, som vil gjøre sig selv retfærdige, er som kalkede Grave, der skinne vel udvortes, men ere indvortes fulde af Ureenhed og Dødninge-Been. (Matth. 12. 23. Joh. 15.)

Var der nu virkelig *andre* Ord af *Jesus*, som *streed herimod*, og udsagde enten, at man kunde blive salig uden ved Troen paa ham, eller gjøre Godt uden ham, da beviste det, at *Jesus* i sin Veiviisning til Salighed havde aabenbar modsagt sig selv, og var da naturligviis ikke Lyset og Sandheden i egen Person. Intet kunde da heller være daarligere, end at tvistes om hans Lærdom, thi hvem der lærer to hinanden bestemt modstridende Ting som Sandhed, lærer jo i Grunden slet Intet, med mindre det skulde være hans Lærdom, at Ja og Nei, Sandhed og Løgn var eet og det Samme, og i saa Fald behøvede vi naturligviis ingen Lærer, om vi end nok saa høit behøvede ham. Hvem der altsaa vil paastaae, det, efter *Jesu* Ord, er christeligt, at troe, Man kan gjøre Godt og blive salig uden Tro paa ham og aandeligt Samfund med ham, faaer da vel indrømme, at lige det Modsatte er, efter *Jesu* Ord, ogsaa christeligt, 467 og deraf enten drage den Slutning, at Christendommen er idel Falskhed og Bedragerie, eller, ved at billige og anprise en saadan sig selv ophævende Lærdom, som en guddommelig Aabenbaring, som Sandhed til Salighed, stemple sig selv enten til Galmand eller Bedrager.

At nu imidlertid *Jesus* ingenlunde var af dem, der mene, Ja og Nei lade sig forene, hørte vi paa hans Ord, hvormed han erklærede, at hvem der ei var *med* ham, var *imod* ham, hvem der ei samlede med ham, adspredte, og han skildte sig desuden, som Guds Søn, paa det Skarpeste fra sine Fiender som Djævelens Børn, ja, sig selv, som *Sandheden*, fra Djævelen, som *Løgneren* og *Løgnens Fader*, der ei havde Sandhed i sig, og han sagde bestemt: Ingen kan tjene to Herrer, og hvad der er *splidagtigt* med sig selv maa falde. Hos en saa klarøiet Lærer er da saa grov en Selv-Modsigelse neppe at formode, og forgjæves har virkelig ogsaa hans Fiender i mange Aarhundreder stræbt at fange ham i hans Tale, saa, naar hans foregivne Venner paastaae, det nu er lykkedes dem at finde Ord af ham, der gjøre hans foranførte Ord, og dermed alle de forrige Slægters derpaa byggede Christendom, til Løgn, da er det en Paastand, der maa falde vanskelig at troe, og hvem kan heller være mindre troværdige, end de, der gjøre *Jesus* til en *Løgner*, og gjøre sig dog en Ære af at kaldes hans Venner, Discipler og troe Efterlignere!

Naar man imidlertid hører, hvad det er for Ord, hvormed *Jesus* skal have modsagt sig selv, da seer man strax, det er de kloge Herrers behagelige Skiemt; thi hvem kan for Alvor troe, at naar *Jesus* siger til den Skriftkloge, der frister ham om det store Bud i Loven: *gør det!* elsk Gud af dit hele Væsen, og Næsten som dig selv, saa skal du leve, eller naar han forsikkrer, at ikke enhver, der siger til ham: Herre! Herre! men kun hvem der gjør hans Faders Villie, skal indgaae i Himmeriges Rige, at han dermed paa mindste Maade svækker sin Tale om Menneskets naturlige Afmagt og Troens Nødvendighed! Der hører i det Mindste en god Deel Blindhed til ikke at see, man, for heri at finde nogen Modsigelse, maatte først bevise, at *Jesus* havde sagt, man, *uden at troe paa ham*, uden at være Eet med ham, kunde gjøre hans Faders Villie, kunde elske Gud og Næsten, som det sig burde, eller at han havde sagt, man ikke ved troende, kiærligt Samfund med ham kom til at elske Gud og Næsten og gjøre Faderens Villie. Intet af dette har man engang, saavidt jeg veed, prøvet paa at bevise, og hvor er da Modsigelsen! Er 468 det ikke aldeles i sin Orden, at ligesom Retfærdige ei trænge til Omvendelse, saa trænge de, der tilbørlig elske Gud og Næsten, ei heller til nogen Frelser, saa det er kun Spørgsmaalet, om der findes saadanne Folk i Verden, hvad *Jesus* imidlertid benægter!

Er det ikke ligeledes i sin Orden, at naar kun de, som *troe paa Jesus*, blive salige, de Vantroer da ikke blive det, hvormeget de saa end raabe: Herre, Herre! Mester! Dydens Mønster! eller skulde det virkelig være fornuftig sluttet, at fordi Jesus siger, det ikke er Nok til Salighed at give ham Herre-Navn, derfor kan man, efter *Jesu* egne Ord, ogsaa blive salig, uden at erkiende ham for Herre, og det uagtet han siger: I kalde mig *Herre*, og I tale vel, thi det er jeg! Er det endelig ei ganske i sin Orden, at de, som ved Troen blive Eet med Sønnen, nødvendig maae gjøre Faderens Villie, naar Faderen og Sønnen ere Eet, og siger ikke *Jesus*, det er Guds Gierning, at man troer paa ham, og Faderens Villie, at hver den, som seer Sønnen og troer paa ham, skal have det evige Liv! (Joh. 6. 13).

Men siger ikke dog *Jesus* udtrykkelig, at han, som Menneskens Søn, der haver al Dom, vil paa den yderste Dag kalde dem til det evige Liv, som have bispiset den Hungrige, klædt den Nøgne, trøstet den Syge, og i det Hele øvet Kiærlighed, og kun henvise dem til den evige Ild, som ei have gjort Barmhertighed, saa her er slet ikke Tale om *Troen*?

Dette er sædvanlig Slutningen, hvormed Herrens Fiender triumpherende vil gjøre hans klare Lærdom om Troen til Løgn; men hvor langt det er fra at lykkes, indseer man let, naar man blot med Agtsomhed læser den Beskrivelse af Dommen (Matth. 25.), hvorpaa Fienderne beraabe sig; thi deels skildrer *Jesus* sig netop her som den alvidende Verdens-Dommer, der skal aabenbares i Herlighed, fulgt af Engle-Skaren, og maa da nødvendig forudsætte, at de, han skal frikiende, maa erkiende hans guddommelige Ret dertil, deels er det jo *Faarene*, han vil frikiende, altsaa dem, der have hørt hans Røst og fulgt ham, som den gode Hyrde, der satte Livet til for dem (Joh. 10), og endelig priser han dem kun salige, fordi de mættede, klædte, besøgte, trøstede ham i hans Brødre, og det er jo soleklart, at førend man kan ansee nogen for *Eet* med *Jesus*, maa man troe paa hans guddommelige Samfund med sine Troende, ligesom det følger af sig selv, at naar Alle paa hiin Dag skal kalde ham *Herre*, maae de, han skal prise, gjøre det af Hjertet, hvad jo dog var umueligt, naar de ikke troede, han var Herren til 469 Gud Faders Ære. Det Hele indskrænker sig da til, at *Jesus* her lægger sine *Troende* paa Hjerte, at de endelig maae elske ham igien, som haver elsket dem saa høit, at han satte Livet til for dem, og at denne deres Kiærlighed maa være virksom, saa de *for hans Skyld* elske hans Gienløste, ikke med Ord som Mundsveir, men i Gierning og Sandhed; men hvem har nogensinde tvivlet om, at det var *Jesu* Alvor, hvad han i den Nat, han blev forraadt, saa himmelsk taledede til sine Discipler om Kiærligheden til ham og til hverandre, som den sande Glædens og Salighedens Kilde! (Joh. 13. 14. 15).

Vil man altsaa fange *Jesus* i hans Ord om Kiærlighed, da maa man, som sagt, først bevise, at *Jesus* har sagt, man kan elske ham og Næsten, som han elskede, og elske for hans Skyld, *uden at troe paa ham*, og uden at annamme hans Aand, som en Naade-Gave, og kan man ikke det, skal man nødes til at indrømme, at *Jesu* Ord om *Kiærligheden* ei paa mindste Maade modsiger eller svækker hans Ord om *Troen*, men lærer os kun, at den saliggjørende Tro, han taler om, er ikke et koldt og dødt Tanke-Bifald, men et varmt og hjerteligt Samtykke i alt Guds Raad til vor Salighed, som skaber det kiærlige Samfund med Gud og Alt, hvad Guds er, der, tænkt i sin Fuldkommenhed, saa vist maa være den sande Salighed, som Gud er salig, saa vist maa være den eneste Salighed, som Livet er i Guds Velbehagelighed, og der udenfor kun Død og Dom!

Vore Fædres Christendom havde altsaa i Hoved-Sagen, d. e. i *Saliggjørelsens Orden*, udgaende i Troen fra *Jesus*, Guds Søn, vor Frelser, og vendende i Kiærligheden tilbage til ham., alt i hans egne Ord sin gyldige Hjemmel, og har de da alligevel gaaet udenfor hans Ord, maa det have været i, hvad de lærde om *Maaden*, hvorpaa Menneskene, kan optages og saliggjøres i denne Orden: hvorledes de kan komme til *Troen* og *Kiærligheden* og deri opholdes og voxe til evig og fuldkommen Glæde.

Nu er det noksom vitterligt, at Fædrene priste Guds Ord og Aand, Bønnen og Sacramenterne, som de eneste *Midler*, hvorved man kunde komme til at troe paa *Jesus*, voxe i hans Naade og Kundskab, og derved saliggjøres, og det er altsaa Spørgsmaalet, om denne deres Betragtning af Guds Huusholdning i sin Naades Rige er hjemlet i *Jesu* egne Ord eller ikke?

Hvad *Aanden* angaaer, kan der vel efter det Foregaaende ingen Tvivl være om, at *Jesus* var enig med dem; men dog 470 bør det erindres, at han vidnede: uden Nogen bliver født paa Ny af Vand og *Aand*, kan han ikke indkomme i Guds Rige; thi hvad som er født af Kiødet, er Kiød, hvad som er født af *Aanden*, er *Aand*, og det er *Aanden*, som gjør *levende*, og Gud er *Aanden*, saa de, som ham tilbede, skal tilbede ham i *Aand* og *Sandhed* (Joh. 3. 4. 6). At den *Aand*, han taledede om, ikke var Noget, Mennesket enten af Naturen havde, eller kunde give sig selv, men Guds *Aand*, den *Hellig-Aand*, som han vilde sende sine Discipler fra Faderen, og som Faderen vilde sende i *hans Navn*, og at han ved *Sandhed* ikke forstod et luftigt Begreb, men *sig selv*, den Eenbaarne, som *forklarede* Faderen, har vi hørt, og maae kun her gientage, fordi den sædvanlige Tale om *Aand* og *Sandhed* er saa uchristelig, at man vel kan behøve to Gange at mindes om, hvad *Jesus* forstod ved disse Ord.

Ei mindre enig var *Jesus* med vore Fædre om *Guds Ord*, thi baade vilde han have *sine Ord* i allerstrængeste Forstand anseete for *Guds egne*, og erklærede disse Guds Ord for Middel, hvorved ikke blot Kundskaben om Guds Raad, men Guds levendegjørende *Aand* meddeelttes dem, der troende annammede Ordet. Han siger nemlig: hvo mig foragter, og annammer ikke mine *Ord*, haver sin Dom, det Ord, som jeg haver talet, skal dømme ham paa den yderste Dag; thi jeg haver *ikke* talet *af mig selv*, men

Faderen, som mig haver udsendt, haver givet mig Befaling, hvad jeg skal *sige* og hvad jeg skal tale, og jeg veed, at hans Befaling er et *evigt Liv*. Jeg er i Faderen og Faderen er i mig, de Ord, som jeg taler til eder, taler jeg ikke af mig selv. Jeg aabenbarede dit Navn (Fader!) for de Mennesker, hvilke Du haver givet mig af Verden, de vare dine, og du haver givet mig dem, og de have bevaret *dit Ord*. De Ord, som Du haver givet mig, haver jeg givet dem, og de annammede dem, og de have sandelig kiendt, at jeg udkom af Dig, og de have troet, at Du haver udsendt mig. Og alt Det, som mit er, det er Dit, og *alt* det, som Dit er, det er *Mit*. *Mine Ord* ere *Liv* og ere *Aand*! Sandelig, sandelig siger jeg eder, den Time kommer, og er nu, da de Døde skal høre Guds Søns Røst, og de, som den høre, skal leve! (Joh. 5. 6. 12. 17.)

Om Bønnen kunde vore Fædre heller ikke tænke høiere, end *Jesus* talede, naar han sagde: vaager og beder, at I ikke skulle falde i Fristelse I Beder, saa skal eder gives! Dersom To af eder blive eens paa Jorden, om hvad for en Sag det er, at de ville bede, det skal vederfares dem af min Fader, som er i Himlene; 471 thi hvor To eller Tre ere forsamlede *i mit Navn*, der er jeg midt iblandt dem. Sandelig, sandelig siger jeg eder, at hvadsomhelst I bede Faderen om *i mit Navn*, skal Han give eder! Beder, og I skal faae, at eders Glæde kan blive fuldkommen! Hvad I bede om i mit Navn, det *vil jeg gjøre*, at Faderen skal forklares ved Sønnen; dersom I bede om Noget i mit Navn, vil jeg gjøre det! (Matth. 18. Joh. 14. 16).

Om *Aanden*, om *Ordet*, og om *Bønnen i Jesu Navn* havde altsaa Fædrene, efter *Jesu* egne Ord, fuldelig Ret, saa der er kun Spørgsmaal om Sacramenterne, eller de i strængeste Forstand saakaldte *Naade-Midler*, og det kan ikke nægtes, der synes at være en stor Forskiel paa dem og fornævnte Midler; thi vel er Ordet noget Legemligt, men dog tillige noget Aandeligt, og Aandens naturlige Udtryk, da derimod *Vandet* i Daaben, *Vinen* og *Brødet* i Nadveren, er reen legemlige, *haandgribelige* Ting, og synes derfor langt mindre skikkede til Midler for *Aanden*.

Nu sagde imidlertid dog *Jesus*: *døber* alle Folk i Navnet Faderens, og Sønnens, og den Hellig-Aands! Uden Nogen bliver født paa Ny, kan han ikke see Guds Rige, uden nogen bliver født af *Vand* og *Aand*, kan han ikke indkomme i Guds Rige (Matth. 28. Joh. 3.), og det er da klart, baade at *Jesus* erklærede *Vandet* i Daaben for et aandeligt Middel, og *Vand-Daaben* for en uadskillelig Deel af den aandelige Igienfødelse, uden hvilken man ei kunde blive et Guds Barn paa Ny; saa han gav Fædrene Ret til at erklære Daaben for nødvendig til Salighed, skiøndt derfor vist nok ikke Ret til at fordømme dem, til hvis Daab de ei havde været Vidner.

Ligeledes sagde *Jesus* om *Brødet* i Nadveren: tager, æder, dette er mit Legeme, og om *Vinen*: drikker alle heraf, dette er mit Blod, det Ny Testamentes, som udgydes for mange til Syndernes Forladelse, og hvem der troede paa hans Ord, at man skulde æde hans Kiød og drikke hans Blod for at frelses, kunde da umelig tænke andet, end at dette hemmelige Samfund med ham i *Aanden* skiænkedes især ved *Brødet* og *Vinen*, saa det eneste tvivlsomme Spørgsmaal maatte blive, om *alle Christne* skulde tage Deel i Herrens Nadvere, aldrig om de Deeltagende skulde troe, at de *derved* traadte i det inderligste, fuldeste Samfund med ham, som den Korsfæstede, igien Opstandne. (Matth. 28).

Da nu imidlertid Fædrene med *Luther* heller ingenlunde paastod, at den *hellige Nadvere* var nødvendig til Salighed, 472 men holdt sig strængt til Ordet., at hvo som *troer* og *bliver døbt*, skal blive salig, kan man heller ikke sige, de i dette Stykke gik udenfor *Jesu* egne Ord, saa hvis de ved nogen af Lærdommene i den *Augsburgske Confession* har gjort det, maa det have været ved den om *Arve-Synden* og *den fri Villie*. At der nu alligevel ei er noget Ord af *Jesus*, de ved denne Lærdom modsige, kan vi her saameget dristigere paastaae, som vi har hørt, at *Jesus* tiltaler alle Mennesker som *Syndere*, og han udtrykkelig vidner: hver den, som *gør Synd*, er Sydens Træl og trænger til at *frigjøres af Sønnen*. (Joh. 8.) I den christelige *Theologie* maatte det derfor altid, endogsaa blot med Hensyn paa *Jesu* egne Ord, blive en Forudsætning, at Mennesket for nærværende Tid kom *syndigt* og derved *aandelig trælbaaren* til Verden, og kunde ligesaalidt frigjøres som frikiendes, og velbehage Gud, uden Tro paa Sønnen: *Jesus Christus*, og til denne Paastand indskrænker sig vor Bekiendelse, uden med skolastisk Spidsfindighed at ville bestemme Noget om Maaden, hvorpaa Syndigheden forplantes, eller om Villiens Vilkaar, udenfor det moralske Forhold til Gud og sand dvs. aandelig Retfærdighed.

Dog, vil vi for et Øieblik antage, at det med denne Forud-Sætning var ligesaa misligt, som det saa ofte er, med hvad man slutter sig til, en Mand har meent, skiøndt han ei udtrykkelig har sagt det, saa er derved dog ikke det Mindste beviist mod Ægtheden af Fædrenes Christendom, da det er lige vist, at hvordan man end helst skal udtrykke sig om Arve-Synd og fri Villie, skal man dog, efter *Jesu* Ord, troe, at man trænger til *Syndes-Forladelse* og *Frigjørelse*, ved Troen paa Ham, hvad der aabenbar var det Eneste, Fædrene, med deres Bekiendelse om Arve-Synd og fri Villie, vilde indskærpe.

Hertil kommer end, at fordi der ikke er Ord af *Jesus*, der bestemt udtrykke alle Sætningerne i vore Fædres Bekiendelse, kan der godt være Ord af Ham, der henvise hans Troende til en anden Kundskabs-Kilde, hvorfra Fædrene have øst disse nærmere Bestemmelser, og de have da i saa Fald ligesaafuldt *bygget* udelukkende paa Hans egne Ord, som om Han selv havde sagt, hvad Han befaler os at høre af Andre.

At nu *Jesus* ogsaa virkelig har henviist os, deels til de hellige Skrifter af Moses, David og Propheterne, og deels til sine *Apostler*: til *hine*, som hans troværdige Herolder, der forkyndte hans Komme, med dens Grund

og Følger, og til disse, som Hans Ords sanddrue Gientagere, og gyldige Fortolkere, 473 derom kan for en opmærksom Læser af Evangelierne ei være mindste Tvivl, saa hvad der har forsvarlig Hjemmel i *Propheters* og *Apostlers*, har det dermed tillige i Jesu egne Ord.

Saaledes siger *Jesus* om hele Jødernes hellige Skrift: den kan *ikke feile*. I randsage Skrifterne, og mene at have et evigt Liv i dem, og dem er det netop, der vidne om mig. Troede I *Moses*, da troede I ogsaa mig, thi han har *skrevet* om mig. I skal ikke mene, at jeg er kommen for at opløse *Loven eller Propheterne*, jeg er ikke kommen for at opløse, men for at opfylde; thi sandelig, jeg siger eder, indtil Himmelen og Jorden forgaaer, skal ikke end een den mindste Bogstav eller Tøddel af *Loven* forgaae, førend de Ting skee allesammen. Høre de ikke *Moses* og *Propheterne*, da troe de ikke heller, om Nogen opstod fra de Døde. (Matth. 5. Luk. 16. Joh. 5. 10.)

Der lader sig da, christelig talt, slet intet indvende mod Beviser af det Gl. Testamente; men her *behøve* vi dem ikke, og maae ikke kunne behøve dem, efter *Jesu* Ord til og om hans Apostler; thi til dem siger Han: gaaer hen og døber alle Folk, og *lærer dem* at holde *Alt*, hvad jeg haver befalet eder, og see, jeg er med eder alle Dage indtil Verdens Ende I Talsmanden, den Hellig-Aand, som Faderen vil sende i mit Navn, han skal *lære eder alle Ting*, og minde eder paa alle Ting, som jeg haver sagt eder. Jeg haver endnu meget at sige eder, men nu kan I ikke bære det, men naar han, den Sandhedens Aand, kommer, skal han veilede eder til al Sandhed. Han skal forklare mig. Sandelig, sandelig, siger jeg eder, hvo som annammer, hvem jeg udsender, annammer mig, men hvo mig annammer, annammer Ham, der sendte mig. *Ligesom* Faderen haver udsendt mig, saa sender jeg og eder. Har man holdet mit *Ord*, skal man og holde *eders*. Dersom Nogen ikke vil annamme eder, og ei høre eders Ord, da ryster Støvet af eders Fødder, naar I gaee ud af det Huus eller den Stad; sandelig, jeg siger eder, det skal gaae Sodoma og Gomorra taaleligere paa Dommens Dag, end den Stad. I ere ikke de, som tale, men det er eders Faders Aand, som taler i eder. (Matth. 10. 28. Joh. 13. 14. 15. 16. 20.)

Heraf er det jo aabenbart, at, efter *Jesu* Bortgang, vilde Han, al alle skulde troe paa Ham *ved* og *efter* Hans Apostlers Ord, ligesom Han da udtrykkelig i sin Slutnings-Bøn (Joh. 17.) bad *kun* for *Apostlerne* og dem, som *formedelst deres Ord* skulde troe paa ham, at de maatte Alle være Eet i Ham og i 474 Faderen; saa der kan intet Spørgsmaal være om, at vi skal antage Apostlernes Forklaringer som *Jesu* egne, og antage dem af hans Ord, de uden videre Forklaring have overantvordet os, for noksom klare Udsagn af hans Lærdom.

Herimod protestere nu vist nok de rationalistiske Theologer af al Magt, og paastaae, at Apostlerne forstod ikke *Jesu* Ord, men at de forstaae dem, og see deraf, at den Christendom, Apostlerne udbredte, var aldeles uægte; men det maa vel være deres behagelige Skiemt; thi *Apostlerne* har *Jesus* givet det Vidnesbyrd, at de, efter den Hellig-Aands Annammelse, er hans Ords bedste og eneste rette Fortolkere, men, saavidt jeg veed, har Rationalisterne end ikke ymtet om at have mindste Vidnesbyrd af ham, end sige Fuldmagt til at tage hans Apostler i Skole, og hvem kan dog noget Øjeblik troe paa *Jesus*, uden at troe, Han vidste selv bedre, hvad Han meende, og hvordan Han vilde have sine Ord forklarede, end det attende Aarhundredes Theologer. Vi vil da, indtil Videre, lade det staae ved sit Værd, hvem der i Grunden er klogest paa de aandelige, himmelske og guddommelige Ting: Theologerne fra i Gaar, som selv tilstaae, de veed ikke, hvorfra de er kommet, og hvor de skal hen, og veed da endnu mindre Guds Hemmeligheder, eller Han, som vidnede: jeg udgik fra Faderen og kom til Verden, jeg forlader Verden igien og gaaer til Faderen, vi tale, det vi vide, og vidne det, vi have seet; men *hvad* Han, hvad *Christus meende*, saavelsom hvad Han sagde, det maae de grundlærde Herrer endelig tillade os at spørge dem om, der have hørt Ham, og annammet Fuldmagt af Ham, til, paa Hans Vegne, at være hele Menneske-Slægtes Lærere i den eneste sande dvs. ægte Christendom! Skulde vi da, efter derom at være tilbørlig underrettede, finde, at Christendommen ei er værd at troe, da maaskee vi nødes til at bide i det sure Æble, det unægtelig er at være theologiske Mesteres Discipler, der selv bekiende, de i Grunden slet ikke veed, hvad der er *evig sandt* om *aandelige* Ting, uden for saavidt det vel maa være evig sandt, at deres Fornuft, der intet veed, veed *Alt*, hvad der er værdt at vide; men de maae da sandelig ikke byde os deres Viisdom under Navn af *Christendom*; thi har vi fundet den sande dvs. ægte Christendom forkastelig, hvad skal vi da med den *Falske*, der nødvendig er saa meget slettere, som den ikke engang svarer til sit Navn, men har stjaalet det fra den sande Christendom, hvad der unægtelig er lumpent, hvis Christendommen er sand, og uhyre dumt, hvis den er Løgn. Vi kan imidlertid ikke nægte, 475 at allerede den mageløse Omstændighed, at saamange af Christendommens Fiender og Foragtere have fundet dens *Navn* værdt at stjæle, at allerede den Omstændighed vækker stærk Formodning hos os om,, at den ægte, apostoliske Christendom maa være noget meget Godt, og have beviist det meget klart; thi den Mand maa sikkert have Meget til Bedste eller dog til Gode, hvis dødelige Fiende tilegner sig hans Navn, for med List at vinde, hvad ei er med Magt at tage!1

Naar man forlanger, at alle de christelige Troes-Artikler skal kunne bevises med *Jesu egne Ord*, da er det en Tale, hvorom der ikke blot kan være, men virkelig er to *Meninger*; thi enten mener man dermed blot, at *Evangelierne*, i *Vidnesbyrdet* om *Jesu* Ord og Gjæringer, nødvendig maae indeholde, hvad alle Christne skal troe, og i denne Mening gjør jeg Ordene til mine, eller man mener dermed, at de Christne slet intet skal troe, med mindre *Jesus Christus* selv *øiensynlig* vil komme ned og føre Ordet, og det er aabenbar alle deres Mening, der anfægte Apostlernes Myndighed i Troes-Sager; thi er Apostlernes Vidnesbyrd, om *Jesu* Person, Ord og Gjæringer, ikke paalideligt, da veed vi jo *slet intet* om disse Ting, og var Apostlerne ikke i dette

Vidnesbyrd *ufeilbare*, da kan vi ligesaa lidt bygge noget paa de Jesu Ord, de have overantvordet os, som vi kan lide paa, at det netop var *disse Ord*, i *denne* Sammenhæng, Jesus vilde have gjort til Troes-Regel i sin Menighed. Ikke desmindre er det nu Theologernes Uvane, paa den ene Side at ophøie *Jesu egne Ord* til den eneste, guddommelige *Troes-Regel*, og paa den anden Side at paastaae: *vi ikke har et eneste Ord af Jesus*, hvorpaa vi med Sikkerhed kan bygge, hvoraf da, med den klareste og strængeste Nødvendighed, følger, at de Christne har, *som Christne*, ei det Allermindste at troe, undtagen den abderitiske Sætning, at *dersom* Jesus Christus talede til os, som han dog *ikke gjør*, da skulde vi endelig troe ham, og paa hans Ord alene bygge vort Saligheds-Haab. Abderitisk kalder jeg denne Sætning, fordi, enten er jo Apostlernes Vidnesbyrd om Jesus paalideligt, eller ikke; men *er det* paalideligt, da skal vi jo troe det, og var det usikkert, havde vi jo ikke mindste Sikkerhed om, at der virkelig har været en *Jesus Christus* til, end sige, at han var en Mand, vi kunde og skulde troe om de aandelige Ting og Guds^{*} 476 skjulte Raad til Synderes Frelse! Tvertimod maatte vi fornuftelig slutte, at en saadan Mand, der vilde have sit Ord troet af alle Folk, som et Guds og det evige Livs Ord, men dog ei havde sørget for, at hans Ord kunde reent og uforfalsket blive hans Troende bekjendt, en saadan Mand har der enten aldrig levet paa Jorden, eller han har været forrykt, og staaer da lige saalidt til Troende, som de stakkels vankundige *Fiskere, Toldere og Teltmagere*, der paatog sig det Galmands-Arbeide, at lære Andre, ja, alle Folk, hvad de selv ikke vidste: Guds Raad til Synderes Saliggjørelse. Det er nemlig i Øine faldende, at var Jesus ikke Guds Søn, væsenlig Eet med sin Fader, da var det *Afguderie* at troe paa ham og *tilbede* ham, og kjendte han ikke Gud, som Gud kjender ham, da var hans Vidnesbyrd om Guds hemmelige Raad aldeles ugyldigt; men var han Guds eenbaarne Søn, som talede, hvad han havde hørt hos sin Fader, og havde al Magt i Himmelen og paa Jorden, da kunde han naturligviis ogsaa sørge for, at hans Ord grundfæstedes paa Jorden, og han maatte det nødvendig, naar hans Ord skulde være det eneste store Evangelium dvs. Guds Naades og det evige Livs Ord for alle Slægter! Nu er der imidlertid ingen saadan *Jesus Christus* øjensynlig tilstæde paa Jorden, og vi har ingen Bøger af ham, saa enten maae hans Ord være os uforvansket overantvordede og gyldig forklarede af dem, der hørde ham, eller ogsaa veed vi *ligesaalidt*, hvad han har sagt, som hvad han har meent, og maatte da ei bryde os det mindste om en saadan Stor-Præler, der skal have sagt, at hans Ord skulde bestaae, selv naar Himmel og Jord forgik, men maatte dog lade det forstumme og forgaae dvs. tabe sig i Folke-Snak, saasnart man tog sig den Frihed at korsfæste ham, for at see, om hans Mund dog ikke ligesaavel lod sig lukke, som andre Menneskers! Her er da aabenbar ingen Udvei, men vi maae *enten*, som os er befaleet i *Jesu Christi Navn*, annamme hans Sende-Bud, som om det var ham selv, og tage deres Ord i hans Navn for Guds og hans eget, eller vi blive i Sandhed, hvad Hedningerne altid har kaldt os: *Narre* for *Christi* Skyld; thi hvad havde vi i saa Fald forud for *Tyrker* og *Hedninger*, uden den latterlige Indbildning, at en *vis ubekjendt Lærdom*, der forskrev sig fra en *vis ubekjendt Mand*, ved *Navn Jesus Christus*, gjorde os til Guds Børn og Himmerigs Arvinger. Sandelig, det var en *Overtro*, hvorved fornuftige Folk maatte skamme sig, det var en Selv-Gjendrivelse, der maatte gjøre de Christne til et Ordsprog mellem 477 *Jøder, Tyrker, og Hedninger*, thi at *beraabe sig paa en Mands Ord*, hvorom man selv tilstaaer, de er yderst *usikre*, at grunde sit Fortrin, og bygge sit Saligheds-Haab paa en Lærdom, man selv erklærer for en *mørk Tale*, hvis rette Mening maaskee en enkelt høilærd Mand, og maaskee Ingen endnu har *gjættet sig til*, det er dog i Sandhed saa abderitisk: saa hovedløst og latterligt, som Christendommens arrigste Fjender kan ønske!

Har vi nu indseet, at ethvert Ord om sand Christendom er spildt, ja, er aabenbar kun Skvalder, hvis ikke *Apostlerne* agtes for Jesu Ords *troværdige Vidner* og *gyldige Fortolkere*, da er dermed den skarpe Grændse-Linie trukket mellem de *christelige* og de *uchristelige Theologer*; thi uchristelig er aabenbar ligesaavel den Theolog, der drager Apostlernes Myndighed, som den, der drager det Nye Testaments historiske Ægthed i Tvivl, da han maa vide, at har ikke Apostlerne klart og tydelig sagt os, hvad der er ægte, uforvansket Christendom, da kan hverken han, eller al Verdens Theologer sige os det, og hvem der paatager sig at sige os, hvad han selv *umuelig kan vide*, vil aabenbar enten holde os for Nar, eller han er det selv! Enhver Theolog derfor, som troer, enten at Apostlerne har husket fejl, naar de anførde *Jesu Ord*, eller, hvad der bliver det Samme, misforstaaet og misfortolket dem, maa nødvendig, naar han er en ærlig og forstandig Mand, uden al Forbeholdenhed erklære, at, efter hans Overbeviisning, hverken er eller kan der være nogen grundig, christelig Theologie, men kun historisk-philologisk Tvist om den besynderlige Bog, de Christne kalde det *Ny Testamente*. Ligeledes maa *han* paastaae, at dersom Apostlerne virkelig selv har skrevet, hvad dem tillægges, da har de ikke blot været vankundige og lettroende Mennesker, men grove Afguds-Dyrkere, og indbildske, forrykte Sværmere; thi *det* seer man tydelig, at *de tillagde deres Mester guddommelig Ære*, og vilde have saavel hans Ord i deres Mund, som deres Forklaring derover, annammet og troet, som et *Guds Ord*, der aldrig kunde feile. Efter *Mathæi* Forsikkring har *Jesus* jo erklæret, at hvad Apostlerne talde i hans Navn, det talde egenlig *ikke de, men Guds Aand* i dem; efter *Johannes* Forsikkring, sagde Jesus, at Sandhedens Aand, Gud Fadere egen *Hellig-Aand*, skulde baade komme deres Hukommelse til Hjælp, og veilede dem til al Sandhed, ja, lære dem alle Ting: de tilkommende med de forbigangne, og *havde* nu *Jesus* end *ikke sagt det*, saa troede jo dog Apostlerne, eller vilde 478 dog have de Christne til at troe, han havde sagt det, og hvem der udbreder saadanne Forestillinger om sin guddommelige Oplysning og Ufeilbarhed, maa jo *enten* være *vis* i sin Sag, have baade Kald og Ret dertil, *eller* han maa være glad ved at ansees for en ynkværdig Blanding af en forrykt Sværmer og en vitterlig Bedrager!

Altsaa er da den *apostoliske Christendom* den eneste sande, og naar Theologer, som man i vore gale Dage vel har hørt, fortælle os, at de, som ret oplyste *Christne*, har *ikke Apostlernes, men Jesu Christi* egen

Tro, og troe derfor ikke paa Sønnen, men kun paa Faderen, da er det aabenbar Galimathias, ikke blot fordi man derved gjør sig selv til Guds eenbaarne Søn, men ret indlysende, fordi de samme Theologer, ligesaa lidt som vi, veed det mindste om *Jesu Christi Tro*, uden hvad de *Apostler fortælle*, efter hvis Forsikkring han sagde, at alle skulde *troe som de*, ære Sønnen, som de ærede Faderen, og aldrig indbilde sig, de kunde komme til Faderen *udenom Sønnen*, der ligesaavel er *Veien* og *Dørren*, som *Sandheden* og *Livet*!

Har da nu Apostlerne overantvordet os *Jesu Ord* uden videre Forklaring, da skal vi antage disse Ord for noksom klare, og bygge trøstig paa dem, men har de enten vedføiet, eller siden tilføiet en Forklaring, da skal vi tage *Jesu Ord i den Mening*, de, som hans beskikkede, fuldmægtige Tolke, have sagt os, er den rette, og her see vi da, at naar Fædrene tillagde Apostlernes Ord samme Gyldighed, som Jesu Eget, da gjorde de kun, hvad der er ligesaa nødvendigt for at *komme til Jesu egne Ord*, som for at *blive ved dem*! Havde de i denne Henseende paa mindste Maade traadt *Jesu Ære* og Myndighed for nær, maatte det være skedt, ved at antage for *Apostel-Ord*, hvad der ikke var det, hvilket igjen kunde skee, enten ved at antage *uægte Ord* for Apostoliske, eller ved at oversee en Forskjel, Apostlerne selv maatte have gjort mellem deres fuldgyldige, apostoliske Forklaringer, og deres private, blot christelige Meninger.

Naar vi nu, efter denne, som man skulde mene, overflødige, men dog, i vore Dage, høist nødvendige Indledning, give Agt paa Apostlernes Anvendelse og Fortolkning af *Jesu Ord*, da maae vi vel finde, at Fædrene med *Luther* have haft fuldgyldig Hjemmel for alle deres Troes-Sætninger, thi visselig er de hjemlede i den apostoliske Lærdom, der er de Christnes eneste, ufravigelige Troes-Regel. Man indvende ikke, at der i de 479 lutherske Theologers, og maaskee i Luthers egne Skrifter, kan findes Sætninger og Paastande, der ei rime sig ret med Apostlernes Lærdom, eller dog ei øiensynlig findes deri; thi *Luther* og Theologerne af hans Skole maatte ikke have været Christne, hvis de havde tillagt sig selv den Ufeilbarhed, og den Myndighed over Menighedens Tro, de skriftmæssig nægtede Paven, og hvem tvivler heller om, hvad Historien paa det Klareste vidner, at *Luther* og hans Medhjelpere forelagde Menigheden deres *Troes-Bekjendelse*, som Noget, alle Christne skulde være enige om, men deres *Theologie*, som Noget, der skulde bedømmes efter Troens Regel, og at især *Morten Luther* paa det Høitideligste fordømde enhver af sine Meninger, der maatte findes stridende mod Guds Ord i den hellige Skrift!

I det vi da her lade den lutherske Theologie, som *Luther* lod Kirke-Fædrenes, staae ved sit Værd: staae eller falde for Ordets Dom-Stol, og holde os til den lutherske dvs. *den Augsburgske Troes-Bekjendelse*, har vi nemt ved hos Apostlerne at opvise fuldgyldig Hjemmel selv for de Sætninger, der, hvis *Jesu Ord* i Evangelierne stod ene, maaskee kunde findes tvivlsomme.

Ogsaa her vil vi begynde med Oplysningen om *Jesu Christi Person*, hans Ærende og Menighed, da det, baade efter Fædrenes Paastand, som vi alle veed, og efter Sagens Beskaffenhed, som vi alle kan forstaae, er Hoved-Spørgsmaalet blandt Christne, hvad man, for at være en sand *Jesu Christi Discipel*, maa troe om ham, hvad man, som en saadan, tør haabe af ham, og i hvad Forhold hans sande Discipler for Øieblikket staae til ham.

At nu *den Jesus af Nazareth*, som blev korsfæstet under Pontius Pilatus, døde, og blev begravet, men opstod paa tredie Dag fra de Døde, som han havde sagt, at han er den Chrislus, Messias dvs. den Guds Salvende, den Israels Konge, hvis Throne trodser Tiderne, den evige Ypperste-Præstefter Melchisedeks Orden, der opoffrede sig selv til et Skyld-Offer, den Frelser fra Synd, fra Død og Dom, som Propheterne i Israel havde bebudet, og Fædrene ventet, det lærer Apostlerne os unægtelig, ei blot ved de *Jesu Ord* herom, de have overantvordet os, men ogsaa ved deres idelig gjeniaagne Forsikkring, at Alt, hvad der skedte med denne *Jesus af Nazareth*, var, hvad der, efter Propheternes Spaadom, skulde skee med den Forjættede af Abrahams Sæd og Davids Huus, i hvem alle Jorderigs Slægter skulde velsignes. Det kan da vel i denne Henseende være nok at 480 henvise til *Apostelen Mathæi Evangelium*, hvor man, fra Begyndelsen til Enden: fra Undfangelsen til Døden, finder dette Vidnesbyrd gjentaget; men trænger man til meer Forsikkring, da er den nem at finde, saavel i *Apostelen Johannis Evangelium*, som i *Apostel-Historien* og *Brevene*. Det var derfor ei blot med fuld Ret, at vore Fædre antog begge Testamenter: det Gamle og det Ny, for at gjøre eet i *Christo*, men det fulgde af Fornødenhed, naar de vilde have Tro og Lærdom tilfælles med *Apostlerne*, hvad dog alle sande Christne saa vist maae ville, som Apostlerne unægtelig baade er *de første Christne*, og Christendommens eneste Hjemmels-Mænd i Verden; men vist nok kan der ligefuldt mellem Christne være ulige Meninger om *det* i det Gamle Testamente, som Apostlerne enten ikke udtrykkelig have givet Vidnesbyrd, eller dog ikke forklaret, thi de vidne ikke om en Bog med et vist Antal Blade, men om Propheternes Taler, og de vidne selv, at disse, for rettelig at forstaaes, trænge til en Forklaring, kun *Jesus Christus* og den *Hellig-Aand* ene kan give. Saa aldeles angerløse derfor, som de lutherske Theologer maae findes, naar de paastaae, det hører til Christendom, at antage Israels Propheter for Guds Aands Redskaber, deres Ord i *Herrens Navn* for Guds, og den apostoliske Forklaring deraf for guddommelig, saa aldeles ansvarlige ere de selv for enhver Bestemmelse af Skriftens Omfang (Canon) og enhver Brug af dens Indhold, som de ei hos Apostlerne kan opvise gyldig Hjemmel for; thi det kan vel være ganske rigtigt i *Skolen* at stadfæste det Ny Testamente med det Gamle, og da gjælder det om at bevise, hvad man siger, men i *Kirken* skal det Gamle Testamente bekræftes af det Ny, og af Det *laane* al sin Gyldighed, saa ethvert Spørgsmaal, det Ny Testamente ei tydelig besvarer, skal i Kirken agtes for uafgjort, uden at nogen Skoles, eller nogen Tids-Alders Theologer maae paabyrde Menigheden deres Tanker derom, som christelige Troes-Artikler; thi

ellers gjøre Theologerne sig, *tværtimod* det Ny Testamentes Forskrift, til Herrer over Menighedens Tro, istedenfor, hvad de altid skal være, Menighedens Tjenere, og af denne aandelige Herske-Syge, som til alle Tider frister, og nuomstunder skinbarlig har besat de fleste Theologer, deraf er aabenbar alt *Pavedom* og *Hierarchie* udsprunget; thi hvad er Hierarchie Andet, end *Præste-Herskab*, hvad er *Pavedom* Andet, end *selvgjort Christendom*, man vil paatvinge Christi Menighed! Vel er man nu, desværre, almindelig saa tykkøiet, at man ikke seer *Pavedom* og *Præste-Herskab*, 481 uden hvor de fremtræde i deres plumpeste Skikkelse; men det er dog lige vist og lige klart, at saasnart *Theologernes Meninger* skal gjælde for Christendom, da er Menigheden aandelig i deres Vold, og de behøve kun i Morgen at mene, de, for deres aandelige Gaver, bør høste Menighedens kiødelige Ting, for ogsaa *borgerlig* at blive alle deres Herrer, som antage dem for Christi Statholdere paa Jorden, og for Apostlernes Efterfølgere, som ene har Skriftens Nøgel, og Lov til at gjøre af dens Ord, hvad de vil! Give dog Gud, at Menighedens Øine maae oplades til at see den truende Fare, før det er for silde: til at see, hvorledes de rationalistiske Theologer, under bestandigt Skraal mod Hierarchie og *Pavedom*, fører alle, som følge dem, med tilbundne Øine, lige midt ind i *Pavedommets* Vederstyggelighed, skjøndt ofte uden selv at vide det; thi naar Blinde ere Blindes Veiledere, falde de, som Herren vidner, sammen i Graven.

Hvorvidt nu dette theologiske Herre-Væsen ogsaa spores hos vore Fædres Høilærde, vil vi overlade til Historien at afgjøre; men at det er langt borte fra den *Augsburgske Confession*, er et Vidnesbyrd, alle dens christelige Læsere skyldte den, og at der i Samme ei findes nogen Lærdom, som jo er tilstrækkelig hjemlet i de Apostoliske Skrifter, det er min Overbeviisning, som jeg ved det Anførte allerede troer at have forsvaret, men vil dog med Apostoliske Vidnesbyrd nu ydermere belægge.

Apostelen Johannes slutter, som vi vel maae vide, sit Vidnesbyrd om Herren med disse Ord: Jesus gjorde da vel endnu mange andre Tegn for sine Disciplers Øine, som ikke ere skrevne i denne Bog; men disse ere skrevne, for at I skal troe, at Jesus er den *Christus*, den *Guds Søn*, og at I, som troe, skal have *Livet i hans Navn!* (Joh. 20). Heraf er det aabenbart, at Johannes vilde have alle de Jesu Ord om sin Guddom, og sin Uundværlighed, for hvem der vil blive salig, at Johannes vilde have alle disse Ord, som han fornemmelig selv har overantvordet os, tagne og troede, som de lød; men til ydermere Forvisning derom, begynder Apostelen sit Evangelium med det Vidnesbyrd, at den *Jesus Christus*, der, som et Menneske med Kjød og Been, havde vandret paa Jorden og viist sin Herlighed, at han var det levende Guddoms-Ord, Gud med Faderen, ved hvilket alle Ting ere skabte, fra hvem det Lys udstraaler, der oplyser hvert Menneske, som fødes, og paa hvis Navn da alle maae troe, som vil have Livet, og faae Magt til at være Guds Børn (Joh. 1). Vel har man i de senere Tider trættes 482 meget om, hvad Johannes meende med det Udtryk »*Ordet*,« som han her bruger til at betegne Jesu guddommelige Personlighed, ja, man har endog meent, at naar det græske Ord (*Logos*) oversattes: *Fornuft*, da bortfaldt Vidnesbyrdet om Jesu Guddom; men det er jo dog barnagtig talt; thi enten *Logos* paa Dansk hedder Ord, Fornuft, eller hvadsomhelst, saa er det jo klart, at *Johannes vidner om Jesus*, at han er denne guddommelige *Logos*, ved hvem Alt er skabt, fra hvem alt Lys og Liv udspringer, og i hvis Navn der ene ved Troen kan findes himmelsk Barnlighed og Børne-Ret, og herom er det jo, vi spørge, ei om man paa Dansk skal helst kalde Guds eenbaarne Søn: Hans Ord eller Hans Fornuft, hvad der vel kan være et grammatikalsk og filosofisk, men aldrig et kirkeligt Spørgsmaal, da dets Besvarelse ei kan forandre en Tøddel i Johannes Vidnesbyrd om Jesu Christi Guddom, og om Troen paa hans Navn til Salighed.

Uagtet nu Apostelen Johannes saaledes, baade først og sidst, har sørget for, at hans Evangeliums Læsere ei skulde være i Tvivl om, hvad han troede og vilde have troet om sin Herre og Mester, som ham havde kjær, saa har han dog end ydermere, ved enkelte af Herrens Ord, tilføiet en kort Oplysning, som er alt for mærkelig til at forbigaaes. Saaledes, hvor Jesus siger (Joh. 12): nu er denne Verdens Dom, nu skal denne Verdens Fyrste kastes hen ud, og jeg, naar jeg bliver *ophøiet fra Jorden*, vil jeg drage alle til mig selv, da tilføier Apostelen: dette sagde han, for at betegne, *hvilken Død* han skulde døe. Oplysningen var her nødvendig, naar vi ved *Ophøielsen fra Jorden* skulde tænke paa *Korsfæstelsen*, og være sikre paa, det var Jesu Mening, da det ellers maatte synes fuldt saa rimeligt, at Jesus dermed havde peget paa sin Himmel-Fart. Oplysningen er ogsaa vigtig, saavel i Henseende til disse Jesu Ord, som til de lignende (Joh. 3), hvor han siger: ligesom Moses ophøiede Slangen i Ørken, saa bør det Menneskens Søn at *ophøies*, for at hver den, som troer paa ham, ei skal fortages, men have det evige Liv; thi vel kan vi her, ved at betragte Forbilledet (4 Moseb. 21), hvortil Herren henviser os, umuelig andet end tænke paa hans *Korsfæstelse*, men da han strax forud har talt om sin Himmel-Fart, turde vi dog ikke i Kirken paastaae, at der ved denne *Ophøielse, til de slangebittede Menneskers Frelse* fra Døden, skulde forstaaes *Korsfæstelsen*, dersom Apostelen ikke udtrykkelig havde vidnet, at det var *Jesu Mening*, med hans *Ophøielse fra Jorden*, til vor Frelse 483 fra denne Verdens Fyrste, og Overflyttelse i Guds elskelige Søns Rige! Nu derimod see vi klart, at *Jesu Død*, og det *Døden paa Korset*, ganske rigtig, som Fædrene med *Luther* troede og lærde, skal staae for alle Christne, som den Begivenhed, hvortil Synderes Frelse og Saliggjørelse er *uopløselig* knyttet. Hvor nær det derfor laae Apostelen paa Hjerte, at de Christne ei oversaae *Jesu Døds Kraft* og *Virkning*, sees udentvivl allerbedst af hans Anmærkning til, hvad Caiphas sagde: det er os gavnligt at eet Menneske døer for Folket, at ikke hele Folket skal fordærves; thi herved anmærker Johannes (Joh. 11): dette sagde han ikke af sig selv, men da han var det Aars Ypperste-Præst, *spaaede* han, at *Jesu skulde døe for Folket*, og ikke alene for Folket, men han skulde og samle til een Hob de Guds Børn, som vare adspredte. Dog er hans Apostel-Brev i denne Henseende ei mindre klart for opladte Øjne; thi naar han der vidner (1 Joh. 1), at *Jesu Christi*, Guds Søns Blod

renser os af al Synd, og (1 Joh. 2) at han er blevet en Forsoning for vore Synder, dog ikke alene for vore, men ogsaa for den hele Verdens, da see Christne strax deraf, at det, efter Apostelens Vidnesbyrd, er ved sin Selv-Opoffelse i Døden, at Jesus borttog vore Synder, og hans Navn blev kraftigt til at skjænke dem, som troede derpaa, deres Synders Forladelse (1 Joh. 2-3). Er det nu saa, da kan deringen Tvivl være om, at *Forsoningen*, som skedte ved *Jesu Død paa Korset*, var Sønnens Hoved-Ærende paa Jorden, men Apostelen siger da ogsaa udtrykkelig, at han er aabenbaret, paa det han skulde borttage vore Synder, og for at afskaffe Djævelens Gjerninger, hvad der, som vi hørde, efter Jesu og hans Apostels Ord, *ene skedte ved Døden paa Korset*.

At Sønnen væsenlig er Eet med Faderen, og at de Troende ligeledes skal i Sandhed blive Eet med Sønnen, maa vist nok nødvendig være den Apostels Overbeviisning, som uden al Anmærkning har overantvordet os Jesu udtrykkelige Ord herom, og som i sit Evangeliums Begyndelse saa høitidelig erklærer *Jesus Christus* for *Gud* med Faderen, og Livets Kilde; men han vidner da ogsaa udtrykkelig, at hvo som nægter Sønnen, haver heller ikke Faderen, men hvo som bekjender Sønnen, haver ogsaa Faderen; Gud haver givet os det evige Liv, og dette Liv er i Hans Søn, saa, hvo som haver Sønnen, haver Livet, hvo som ikke haver Guds Søn, haver ikke Livet (1 Joh. 2-5).

I Henseende til *den Hellig-Aand*, har man vel meent, at naar man kunde undgaae Sproget: der ere Tre, som vidne i 484 Himmelen: *Faderen, Ordet* og *den Hellig-Aand*, og disse Tre ere Eet (1 Joh. 5), da var man fri for Johannes Vidnesbyrd om *den Hellig-Aands* guddommelige Personlighed, og kunde tage, hvad han i sit Brev siger om Guds og Jesu Aand, for Tale om et christeligt Sindelag, der kom af Luften eller af Fornuften; men deri har man taget mærkelig fejl. Først maae vi nemlig ogsaa her ihukomme, at det netop er Apostelen Johannes, som har overleveret os Jesu udtrykkeligste Ord om *den Helligs-Aands* Selv-Stændighed i Guddommen og overleveret dem, uden mindste Vink om, et de skulde forstaaes anderledes, end de lød, og allerede dette er Vidnesbyrd nok, saa hvor *han* taler om *Guds Aand*, maae vi nødvendig forudsætte, han mener *den Sandhedens* personlige Aand, han selv i sit Evangelium har med Jesu Ord lært os at kjende, at haabe paa, og at trøste os ved; thi naar Johannes, blandt Andet, vidner (Joh. 20), at Jesus blæste paa Apostlerne, og sagde: *annammer den Hellig-Aand!* da vilde selv ingen Forsikkring af ham kunne bringe os til at troe, at derved blot skulde forstaaes en fornuftig, christelig Tænkemaade, og nu at tillægge ham en saadan Dumhed, da han ei dertil har givet mindste Anledning, var dog høist uforsvarligt. Apostelen har imidlertid, i en lille Anmærkning til Jesu Ord (Joh. 7): hvo som troer paa mig, af hans Liv skal flyde levende Vand-Strømme, fralagt sig al muelig Deelagtighed i hin Rationalisternes selvgjorte hellige Aand, i det han vidner: dette sagde Jesus om den Aand, som de, der troede paa ham, *skulde annamme: thi den Hellig-Aand* var der *ikke endnu*, fordi Jesus var endnu ikke forklaret. Hvorledes disse Ord i Øvrigt skal forstaaes, vedkommer os ikke her, hvor Spørgsmaalet kun er: *hvad* Apostelen ansaae *den Hellig-Aand* for, og fra denne Side ere Ordene unægtelig klare; thi at Apostelen ikke vilde fradømme sig og sine Med-Discipler, som troede paa Herren, en christelig Tænkemaade, er dog vel indlysende. Naar nu denne Apostel skriver: derpaa kjende vi, at vi blive i Ham (i Gud) og han i os, fordi Han gav os af *sin Aand*, da maae vi vel forstaae ham; men trænge vi til Mindelse om, at han mener en *personlig Aand*, da finde vi ogsaa den, hvor han siger: troer ikke hver Aand, men prøver Aanderne, om de ere af Gud: hver Aand, som *bekjender* den i Kjødets komne Jesus Christus, er af Gud, og hver Aand, som ikke bekjender den i Kjødets komne Jesus Christus, er ikke af Gud, men er Anti-Christens. Ogsaa her kan vi forbigaae, hvad der maatte være eller synes os dunkelt, da, hvad vi her skal bruge, er noksom klart; thi naar Apostelen gjør Jesu Christi 485 *Bekjendelse* til *Prøve-Stenen* for *Guds Aand*, da taler han unægtelig om en *personlig*, talende *Aand*, og det er da aabenbart, at den af Rationalisterne saakaldte Guds og Christi Aand, der Intet har at sige, og hvis Sanddrthed da heller ikke engang kan prøves, at det er ikke, hvad Apostelen kalder Guds Aand, men enten slet ingen Ting, eller Anti-Christens døde og dumme Aand, der vil undgaa Prøvelse, ved hverken at bekjende eller nægte, men undgaaer dog ei derved Dommen, Apostelen afsiger over hver Aand, som *ikke bekjender!* (1 Joh. 4.)

Spørge vi endelig, hvad Johannes Vidnesbyrd er om Menneskets naturlige Tilstand og egen Dygtighed, da har vel det Forrige noksom viist, at han tænkte herom, som hans Mester talde; men det bør dog erindres, at han utrykkelig vidner: dersom vi sige, vi have *ikke Synd*, da forføre vi os selv, og Sandhed er ikke i os; dersom vi sige, at vi have *ikke syndet*, gjøre vi Ham (Gud) til en Løgner, og Hans Ord er ikke i os. Dersom Nogen elsker Verden, er Faderens Kjærlighed ikke i ham; thi alt, hvad der er født af Gud, overvinder Verden, og Seiervindersken er vor *Tro*: Hvem kan vel overvinde Verden, uden *hvosom troer*, at *Jesus er Guds Søn!* (1 Joh. 1. 2. 5).

Dette er da *den Johanneiske* Christendom, hvorpaa man har pukket mod den eneste Sande, under Navn af den *Paulinske*, og, skjøndt det vistnok er meget letlere at fordreie Johannes Ord, end Pauli, fordi Johannes sædvanlig forudsætter Troen, og driver paa den Kjærlighed, uden hvilken Troen er død, saa er det dog soleklart, at han troede, som Paulus og som Petrus, at vi ere Syndere, og at Troen paa *Jesus Christus*, som en guddommelig Person, der døde for os, paa det vi kunde leve med ham, er det Eneste, der kan skaffe os Syndernes Forladelse, Magt til at være Guds Børn, og Deel i det evige Liv, som er i Guds Søn, og skjænkes os ved *den Hellig-Aand*, af Gud med ham!

Dog, ogsaa *Apostelen Peder* vil vi høre om disse Ting: thi skjøndt *to Vidner*: Mathæus og Johannes, skal være os nok, og skjøndt Peder intet Evangelium har efterladt os, følger det dog af sig selv, at i hvad en Apostel har skrevet til Menigheden, maae vi kunne spore de christelige Troes-Artikler, hvad enten de saa

udvikles, eller blot forudsættes.

Hvad vi nu strax, ved en agtsom Gjennemlæsning af Peders første Brev, blive vaer, er, at Apostelen taler til *Christne*, (1 Ped. 4), og forstaaer derved *Mennesker, som troe paa 486 Jesum Christum, den Korsfæstede, Opstandne, Himmelfarne*, der sidder ved Guds høire Haand, saa Englene og Herskaberne og Magterne ere ham underdanige (1 Ped. 1. 2. 3). Disse *Christne* er det, Apostelen formaner til Bestandighed i Troen og til kjærlig Efterligning af den Herre, de bekjendte, og paa hvem de grundede deres Saligheds-Haab, og allerede dette viser tilstrækkelig, at Apostelen *Peder* førde i Jesu Christi Navn den samme Lærdom, som Mathæus og Johannes; men dog spore vi ogsaa i Brevet alle de christelige Hoved-Sætninger, vi af Jesu Ord og Evangelisternes Vidnesbyrd have lært at kjende. Saaledes minder *Peder* de *Christne* om, at det var *Christi Aand*, som aabenbarede Israels Prop betar Guds Raad til Salighed, og forudsagde saavel de Lidelser, som den deraf udspringende Herlighed, hvilke de *Christne* skulde dele med deres Herre (1 Ped. 1). Herved bekjender da *Peder*, at han, ligesom Mathæus og Johannes, tager Propheternes Ord for Guds Eget, og lægger samme Vægt, som de, paa *Christi Lidelse*; men desuden dreier hele Talen sig om den legemlige, timelige Lidelse, og den aandelige, evige Herlighed, som Christus vil dele med sine Troende, hvilke han haver kjøbt til sit Eiendoms Folk, ikke med Guld eller Sølv, men *med sit* dyrebare Blod, da han leed for Syndere, den Retfærdige for Uretfærdige, for at skaffe os Adgang til Gud (1 Ped. 1. 3); ja, Apostelen siger udtrykkelig, at Christus bar *vore Synder* paa sit *Legeme*, paa *Træet*, for at vi kunde afdøe fra Synden, og leve op i Retfærdighed, *saa vi ere lægte ved hans Saar!* (1 Ped. 2). Apostelen *Peder* tillader os da ingenlunde at tvivle om, *hvad* der i hans Øine var *Christi Hoved-Ærende* paa Jorden, thi det er klart, at ogsaa for ham stod *Jesu Selv-Opoffrelse* paa Korset, som den store *Helte-Gjerning*, hvorved han frelst os, *saa Troen derpaa* er Overgangen fra de Dødes Rige til de Levendes Land. At *den Hellig-Aand* ogsaa for ham var en fra Mennesket forskjellig, og *talende*, altsaa *personlig Guds Aand*, det hørde vi paa hans Ord om Propheterne, og at det var den samme Aand, af hvis Drift Apostlerne taledes, og ved hvis Kraft de *Christne* helliggjordes og stod i Troen, høre vi ligeledes (1 Ped. 1. 4), og sandelig, naar han siger: *forhaanes I for Christi Navn, da er I lykkelige*, thi da hviler Guds den herlige Aand paa eder, og forherliges ved eder, om end til Spot for de Andre; naar han taler saa, maa man vist være meget ufornuftig, for i hans Ord at finde den rationalistisk hellige Aand, der er en med *hedensk* Fornuft overensstemmende 487 Tænkemaade, som leder ei til at bære, men til at føre Bespottelser, hvor Jesu Christi Navn bekjendes.

At nu denne Apostel ansaae sig selv og alle Mennesker for Syndere, der kun i *Jesu Navn* kan frelses fra Dommen, og beredes til de Helliges Arvedeel i Lyset, med Christo, det ligger unægtelig i, hvad vi hørde; men det staaer dog ogsaa i Brevet, hvor vi læse, at Menneskene ere som vildfarende Faar, før de omvendes til Jesum, Sjælens rette Hyrde og Biskop, at de, før den Tid, vandre paa Hedninge-Viis i aiskøns Afguderier og Uteerlighed, og at det kun er al *Naadens Gud*, som kaldte os til sin evige Herlighed i *Christo Jesu*, der kan berede, styrke, bekræfte og grundfæste os, ja, at det er vor Herres *Jesu Christi Fader*, som, efter sin store *Barmhertighed*, har, *ved Jesu Christi Opstandelse, gjenfødt* os til et levende Haab, og til et uforkrænkeligt, ubesmitteligt og uforvisneligt Arvegods, der i Himlene er gjemt til os, som beskyttes med Guddoms-Kraft, formedelst *Troen*, saa Sjælens Salighed er *Troens Løn!* (1 Ped. 1. 2. 4. 5).

Til Slutning da kun dette, at *Peder* udtrykkelig tillægger *Daaben frelsende og gjenfødende* Kraft, i det han vidner, at vi ved *Daaben*, som Saligheds-Middel, i Kraft af Jesu Opstandelse, faae en *god Samvittighed* for Gud (1 Ped. 3). At nu Apostelen ogsaa virkelig mener den christelige *Van d -Daab*, det see vi klarlig deraf, at han byder os at betragte den, ikke som en Kjød-Tvæt, men som et aandeligt Naade-Middel, der kan sammenlignes med den Frelsnings, der *ved Vandet* timedes Noe i Synd-Flodens Dage, dog med den Forskjel, at hisset frelstes kun de, som Vandet bar i Arken, her derimod de, der neddyppes og ligesom druknes i Vandet. At dette er Meningen af den, kun for sin sammentrængte Korthed, ved første Øiekast dunkle Tale (1 Ped. 3), kan ikke vel nægtes, men i alt Fald er det unægteligt, at Apostelen taler om den *christelige Vand-Daab*, og tillægger den, som et Middel i Guds Haand, frelsende Kraft, og kun derom er det os, *som Christne*, at gjøre; thi vel har vi Jesu Ord for (hos Mathæus), at alle Folk, som vil være hans Discipler, *skal døbes*, og (hos Johannes), at uden nogen bliver født af *Vand* og *Aand*, kan de ei komme ind i Guds Rige; men om Meningen hermed kunde dog let vækkes Tvivl, dersom ikke en Apostel havde givet *Vand-Daaben* Vidnesbyrd, som nødvendig til Salighed.

Her kunde vi da standse, uden at have brugt *Pauli* Vidnesbyrd, og uden dog at fattes Vidnesbyrd for en eneste af de 488 Lærdomme, vore Fædre, i den Augsburgske Bekjendelse, erklærede for christelige Troes-Artikler, og det er da klart, at feilede vore Fædre i at bygge paa *Pauli* Vidnesbyrd, da var det ikke, fordi de, paa hans Ord, antog Noget, der ei var tilstrækkelig hjemlet i Jesu og hans Apostlers Ord, men fordi de, maaskee uden gyldig Grund, satte Paulus ved Siden af de Apostler, Herren under sin jordiske Nærværelse kaldte og udsendte.

Her, ved Spørgsmaalet om *Pauli* Apostel-Værdighed, opstaaer bestandig i Christenheden det store Spørgsmaal om Sikkerheden for, at det, vi kalde Jesu Christi *Apostlers* Skrifter, virkelig er det; thi først naar Apostoliskheden af et vist Skrift er beviist, da først er det Tid at tale om, hvorvidt et Andet skal have samme Anseelse. Det kan ikke være Menigheden ubekjendt, og maa, i alt Fald, ingenlunde dølges, at ved at fornye det gamle, men længe glemte Spørgsmaal, om *Pauli* Apostel-Kald, har man i den senere Tid stræbt at gjøre alle de christelige Troes-Artikler mistænkte, som blot *Paulinske* Indfald, og skjøndt vi nu har seet, det er kun

Tant og Bagvaskelse, kan vi dog ingenlunde betragte Pauli Udelukkelse af Apostel-Tallet med Ligegyldighed, deels fordi han bestandig i Christi Kirke har gjældt for en Apostel, deels fordi vi, uden hans Breve, vel havde et apostolisk Evangelium, men *ingen apostolisk Theologie*, og endelig *især*, fordi vi ved nøiere Undersøgelser opdage, at vi har hverken mere eller mindre Sikkerhed for, at *Mathæi, Johannis* og *Petri Skrifter*, end for at *Pauli* er *apostoliske*, saa for os maae de nødvendig staae og falde med hinanden. Det falder nemlig strax i Øinene, at al den udvortes Sikkerhed, vi kan have for, at de Evangelier og Breve, vi kalde apostoliske, virkelig er det, beroer paa *historiske Vidnesbyrd* om, at disse eller hine Mænd vare Jesu Discipler, beviste ved usvigelige Tegn deres guddommelige Kald, og have virkelig efterladt os de Skrifter, som bære Navn efter dem, og nu har vi netop *eet og det samme historiske Vidnesbyrd*, saavel om *Mathæi, Johannis, Petri* og *Pauli* Apostel-Kald, som om de Skrifers Ægthed, der bære deres Navn: *den gamle christelige Kirkes* nemlig, som enten er gyldigt og maa da annammes, eller ugyldigt, og maa da forkastes, *heeltsom det findes*; thi forkaster man det Halve af et historisk Vidnesbyrd, da tilintegyør man derved det Hele, *som Vidnesbyrd*, og gjør det til en upaalidelig Fortælling, hvoraf man ei maa antage meer for sandt, end hvad man *af andre Grunde* finder rimeligt. Da nu *Lukas*, den christelige Kirkes ældste Historie-Skriver, ligesaa fast 489 bevidner *Pauli*, *som Mathæi, Petri* og *Johannis* Apostel-Kald af Herren Jesus Christus selv, og hans Apostel-Gjæringer, saa er det aabenbart, at hvem der ikke, paa Vidnesbyrd af *Lukas*, vil antage Paulus for Apostel, kan heller ikke, *paa dette Vidnesbyrd*, antage nogen Anden derfor. Imidlertid have vi dog for *Mathæi, Johannis* og *Petri* Apostel-Kald ingen anden historisk Sikkerhed, end *Lukas* Vidnesbyrd, *deres eget, og Pauli*, og Ingen af dem har engang givet sig selv saa klart et Vidnesbyrd, som Paulus gav sig, saa det er aabenbart, at de med ham, og han med dem, maa enten antages eller forkastes!

Altsaa feilede da vore christne Fædre ligesaa lidt i at tillægge Pauli Lærdom apostolisk Gyldighed, som i at tillægge Apostlerne guddommelig Fuldmagt til at prædike den sande, uforanderlige Christendom, saa, naar de ingen særskilt Lærdom udledte fra Pauli Breve, var det kun Ret, naar der ingen saadan findes; thi fandtes der en, da skulde den antages ligesaa fuldt, som om den udtrykkelig stod i Evangelierne. Nu er det imidlertid vel tænkeligt, at flere Apostler, drevne af den samme Aand, kunde skrive for Menigheden, og dog En af dem føre en Lærdom, hvortil der intet Spor fandtes hos de Andre, og det er derfor ganske naturligt, at vi ingen ny Lærdom opdage hos Paulus; men det er derfor ingenlunde underligt, at vi hos ham finde en egen videre Udvikling og Forklaring af Troes-Sandheder; thi da *hans Vidnesbyrd* slet ikke forøger Sikkerheden paa hine Sandheder, maa der nødvendig være noget Andet, til hvis Redskab Aanden valgde ham som hellig Skribent, og der er jo kun to aandelige Ting, der ved Skrifter egenlig kan udbredes og meddeles, nemlig *Kundskab* og *Indsigt*, saa det er i sin Orden, at ligesom Apostel-Evangelierne give os, i et sammenhængende Vidnesbyrd, den fornødne christelige Kundskab, Apostel-Brevene meddele os saamange Brud-Stykker af christelig Erkjendelse, som Aanden fandt tjenligt. Saa synes mig, men hvem der synes anderledes, skal dog nødes til at indrømme, det er *ikke christeligt* at gaae i Rette med den Aand, der drev Apostlerne, enten om, hvorfor det kun er Brud-Stykker til en christelig Lære-Bygning, vi forefinde, eller hvorfor den ene Troes-Sandhed er udviklet og forklaret langt omhyggeligere end den Anden, og her at ville blive staaende ved den nærmeste Anledning til de fleste Apostel-Breve, er enten at nægte Apostlernes Kald til at være den hele store Menigheds Lærere, eller at bespotte den Aand, der styrede deres Pen, som deres Tunge, og maatte, hvis han var Guds og Sandhedens Aand, vel forstaae 490 at tjene de første Christne saaledes, at den ganske Menighed var tjent dermed. Kun dette skal vi lære af Brevenes særdeles Anledninger og hele udvortes Skikkelse, at hvad der er stilet til visse Christne i Besynderlighed, kan ei være Alle nødvendigt, og at derfor de *Christnes almindelige Troes-Bekjendelse*, hverken i Udtryk eller særdeles Bestemmelser, maa sammensættes af Breve, der hverken fra Begyndelsen har været den hele Menighed bekjendte, eller, efter deres Natur, kan fattes af Andre, end Christne, der allerede ere komne til en vis Grad af christelig Udvikling og Erkjendelse; dog heller ikke heri have vore lutherske Fædre forseet sig, thi deres almindelige Troes-Bekjendelse var aldeles *evangelisk*, og deres Augsburgske Bekjendelse var *kun for Lærerne*, som de med Rette forudsatte, maatte være voxne i Aanden til at fatte alt det i Brevene, der *for Saadanne* er klart, og at Confessionen indskrænker sig dertil, er saa vist, at jeg ei engang ret veed, om der er nogen Bestemmelse, der ene har sin Grund i den paulinske Udvikling. Selv i Henseende til *Nadveren*, hvor man dog snarest kunde trænge til den paulinske Bestemthed, gaaer Confessionen ikke et Haars-Bred videre, end Herrens Ord hos Mathæus tilsige, og naar den, i Bestemmelserne om Arve-Synden, den fri Villie, og Retfærdiggjørelsen af Troen alene, synes ene at støtte sig til Pauli Udvikling, har jeg i det Foregaaende vrist, at det er langt mere tilsyneladende, end virkeligt, da det er Bestemmelser, hvis nødvendige Følge af den evangeliske Lærdom enhver, som forstaaer dem, maa kunne fatte, og som Christenhedens Lærere altsaa skulde indrømme, naar de fremsattes, om de saa end aldrig vare udtrykte af nogen Apostel!1

Det Første man, ved ærlig selv at læse Skriften, for at see, om den *Augsburgske Confession* er ægte christelig eller ikke, kommer til den urokkelige Overbeviisning, at anden Lærdom, end den, vore lutherske Fædre bekjendte sig til, lader sig umuelig finde i det Ny Testamente, med mindre man selv lægger den deri, og tvinger den derind, det Første man gjør denne Opdagelse, da *fristet* man lettelig til at tænke, at hardtad alle vore Dages Skrift-Kloge er vitterlige Bedragere, og alle deres Tilhængere enten ligesaa, eller blotte Dyr i menneskelig Skikkelse, som ej føle mindste Lyst eller Trang til anden Salighed, end Verden yder, og derfor ei agte det Umagen værdt, enten selv at læse * 491 Skriften, eller noget Øieblik alvorlig at betænke den evige Saligheds Sag. Saa *ukjærlig* fristes man nødvendig til at dømmes, men er man Christen, da mærker man dog strax, at det er en Fristelse af egenkjærlig Stolthed, som skal bestrides, og undskylder da gjerne, med sig

selv, dem, der ere som Faar uden Hyrde. Haardere holder det vist nok at undskylde de Skrift-Kloge, der ikke saaledes som Menigmand kan i Sjæle-Dorskhed glemme, hvad skrevet staaer, og hvad det handler om, og jeg veed intet Exempel paa, at en Læg-Mand, der opdagede de Skriftkloges Vildfarelse, og havde Dristighed nok til hørøstet at bestride den, ret overvandt Fristelsen til at fordømme *Geistligheden*; men dog kommer det aabenbar kun af den os alle vedhængende onde Lyst til at undskylde sig selv og skyde Skylden paa Andre. Dette er en af de mange Grunde, hvorfor man maa ønske, at saalænge der skal indsnige sig Vildfarelser i Kirken, de da altid maae opdages og djærvest bestrides af boglærde Præster, thi mener de det kun ærligt med Christendommen, da maae de nødvendig snart ihukomme, at de, ved at bryde Staven over alle vildfarende og vildledende Skriftkloge, bryde den over sig selv, og hvor selv Egenkjærlighed raader til Billighed, der vil den af kloge Folk altid øves, uden at de *derfor* ere et Haar bedre, end de, hvis Egenkjærlighed driver dem til det Modsatte, saa Fortjenesten af dette heldige Sammenstød tilhører aabenbar ene den Haand, der styrer Alt saa viselig, og leder Hjerterne som Vand-Bække, hvorhen han vil. Her møder os imidlertid Fristelsen til en anden, og det en lang større, Uretfærdighed, som er den, at skyde Skylden paa den menneskelige Svaghed og Ufuldkommenhed, hvorved den i Grunden skydes paa Ham, der altid maa være retfærdig i sin Tale og reen i sin Dom: *paa Gud*, vor Skaber og Gjenløser, hvem al *uovervindelig* Svaghed og al *uundgaaelig* Forblindelse hos os maatte falde til Last. Her drager vor Egenkjærlighed ikke til, men fra Sandheds-Erkjendelse, og da Forholdet mellem Gud og Menneske er langt fra at være os alle saa indlysende, som Menneskenes indbyrdes Forhold, komme vi saare let til at give Gud Skylden for Alt, uden at det dog har mindste Udseende af Bespottelse, i det vi først uvilkaarlig paadigte Gud en *syndig* eller dog *kjædelig* Lighed med os, og undskylde Ham da enten, som En af os, fordi Han ikke kunde give os aabne Øine for Sandhed, eller prise Hans Kjærlighed, der skal gjøre, at Han, som En af os, ei regner det saa nøie med *Sandhed*, men seer igjennem Fingre med sine vanartige Børn, som finde det moersommere at høre paa hinandens Æventyr, end 492 paa Faderens Lærdom. Har vi nu i Grunden et *afgudisk* Hjerte, saa vi ingen anden Gud vil tilbede, end En, der tager sig Skylden paa for al vor Ondskab og Løgnagtighed, eller seer dog gjennem Fingre dermed, som ubetydelige Børne-Streger, da lade vi os vist nok aldrig herved overbevise om, at Skylden er vor egen, saa vi kun er forpligtede til at undskylde hverandre, fordi vi er *alle skyldige*, istedenfor at vi, ved fiint eller grovt at give Gud Skylden, erklære os *alle for uskyldige*; men har vi derimod, trods al vor Syndighed, dog i Grunden Sandhed kjær, og vil være den *sande Guds Tjenere*, da troe vi Ham paa Hans Ord, at for *Ham* har end ikke de blindeste Hedninger, end sige da vi, allermindste Undskyldning, og naar vi, med denne Tro, efterspore vore Vildfarelsers Udspring og Fremgang, da see vi det daglig klarere, hvor latterligt det er, at give Gud Skylden for, hvad Han aabenbart har viist, Han hader med et *fuldkomment Had*, og derfor altid saa kraftig forebyggede og bestreed, s o m vi kan tænke os det mueligt, naar Han i Naade vilde skaane, hvad der ved Hans Naade engang kunde frelses, altsaa, naar Han ei selv vilde, hvad Han forbyder alle sine Tjenere: opluge Hveden tilligemed Klinten. Boglærde *Christne* kan derfor umuelig stifte fortroeligt Bekjendtskab med den christelige Kirkes Historie, uden, midt imellem alle de Vildfarelser og stærke Forførelser, man der seer sig omringet af, med fuldeste Overbeviisning at frikjende Ham, der i Christenheden anlagde sin Viingaard paa en frugtbar Høj, indhegnede den forsvarlig, ryddede Stenene af den, beplantede den med ægte Skud, byggede Taarnet midt deri, og udhuggede Persen, og Hvis Skyld det da umuelig kan være, at den bar vilde Druer; thi med Rette spørger Han: hvad var der vel at gjøre ved den Viin-Gaard, som blev ei gjort? og vi maa tie, tie beskiæmmede, for Ham, hvis Værk til vor Salighed umuelig kan mislykkes, naar vi i Ydmyghed vil være Hans Med-Arbeidere, men ligesaa umuelig lykkes, naar vi af Stolthed og Selv-Klogskab foragte dette vort herlige Kald, og arbeide imod Ham, nedrivende, hvad Han opbygger! Hans Plan kan vi vist nok aldrig forstyrre, men prøve vi cierpaa, da hører det ikke til Hans Plan, at vi haardnakkede Syndere skal have Arv med den Isai Søn, vi forskyde, og i sin Time udleier Han da Viingaarden til bedre Arbeidere, som vil gaae ind i Hans Plan, og give Ham Æren! Saa gjorde Han fordum med Viingaarden i *Palæstina*, saa gjorde Han øiensynlig i Christenheden, hvergang han flyttede *Kirken* og *Skolen* fra Østen til Vesten, og fra Syden indtil Norden, og ufornuftige, 493 som de Umælende, maae vi da være paa aandelige Ting, om vi noget Øieblik kan indbilde os, at Husene staae fastere ved Nord-Søen, end ved Middel-Havet, naar Herren lader det storme; eller at Han skulde roligere lade os bramme med en selvgjort Christendom, til vor egen Ære, i Modsigelse med Hans Ord, og til Forhaanelse af Hans Værk og alle Hans Førelser hidindtil, roligere, end Han saae paa det Samme i *Ephesus* og *Antiochia*, i *Alexandrien*, *Corinth* og *Rom*! Mene vi kanskee, at Han kan ikke see, hvad dog er soleklart for Hans mindste Tjenere: at det er samme Babels-Taarn, hvorpaa vi bygge, om vi end nok saa konstig stræbe at forme det efter Templets Lignelse, ja, mene vi, at Han, som forstaaer vore Tanker langtfra, skulde lade sig bedrage af vore Læbers Ord, og af den tomme Høflighed, hvormed vi omtale Hans eenbaarne Søn, Hans usvigelige Ord, og Hans rettroende Menighed i de forbigangne Dage, medens vi øiensynlig arbeide paa at gjøre *Jesus Kristus* overflødig, Bibelen til gamle Æventyr, og hele den troende Menighed, med alle dens dybsindige, klarøiede og heltemodige Vidner, til en Hob overtroiske Taaber og ravgale Sværmere, der kun, til Trods for sund Fornuft, *indbildte sig, de vare Christne*; mene vi det, eller mene vi, at den Herre, som saa tit med Torden og Lynild har forstyrret slige Blændværk, og lagt alle saadanne falske Lære-Bygninger i Aske, at Han skulde nu være blevet for gammel, for svag eller for nænsom, til at fare saa grumt afsted, og i et Øieblik skulle saa mange dydige og høilærde Mænd ved deres gode Navn og Rygte; nu, da bør det dog aldrig undre os, naar vi se, at *Jesus Kristus* er dog i Dag den Samme som i Gaar, og vil ingenlunde, for at skaane vantroe Skrift-Kloge, blive til en Løgner for sin Menighed og gjendrive sig selv! Man kan derfor heller ikke med mindste Billighed forlange af Hans og Hans Menigheds Tjenere, at de skulde fortie, hvilket grueligt Spil der i de sidste Dage vidt og bredt i Christenheden er drevet med det gode Navn, hvori, efter Skriften, alle Knæ skal bøie sig, og

alle Krøblinger helbredes: med *Jesu Christi* Navn, og da naturligviis tillige med Hans Ord, og med det vidtberømte Navn, der i Tidernes Løb adskildte Hans Troende, som *Christne*, fra alle dem, der enten slet ikke kjendte den Jesus Christus, vi tilbede, eller meende i deres *egen Fornuft* at have en bedre Frelser, Mester og Ledsager, end Han, den *Korsfæstede*, monne være. Vist nok lader dette sig ikke høit udraabe, og klart udvikle, uden det vorder til stor Skam for alle dem, der toge Deel i Spillet, og pralede under det af deres *Sandheds-Kjærlighed*, 494 deres *Fordoms-Frihed*, deres *Dyd* og *Oplysning*, thi slet Intet af alt dette lader sig egentlig redde, og om at redde det Altsammen maa man nødvendig fortvivle; thi vil man undskylde sig med Blindheden og forudfattede Meninger, hvor bliver da Oplysningen og Fordoms-Friheden! og vil man retfærdiggjøre Gjøgleriet med Egennytte, Menneske-Frygt og Verdens-Klogskab, hvor bliver da Retfærdigheden, Sandheds-Kjærligheden, og al den Hexemester-Dyd, hvormed man vilde forvandle den uchristeligste Lære til ægte Christendom! men bør det undre, burde det fortørne Nogen, at vor Herres *Jesu Christi* Ære, og Hans Menigheds Gjenløsning af Mørkets Lænker og Vildfarelsens Baand, er os, som grunde vort eget Saligheds Haab paa Christi Lidelsers Samfund og Hans Opstandelses Kraft, langt dyrebarere end alle de Skriftkloges Ære og Velstand, som have arbeidet paa at udrydde vor Herres *Jesu Christi* velbekjendte Tro, saavel af Skriften, som af Verden! Kan man vel med mindste Billighed forlange meer af os, som jo overvældes med de, *aandelig talt*, meest ærerørige Ukvems-Ord, i det man kalder os Menneske-Hadere, Overtroens Tals-Mænd, og Mørkets Apostle, hvad dog unægtelig er Navnene paa *Beelzebubs* Huusfolk; kan man med mindste Billighed forlange meer af os, end at vi desuagtet bevare den Rolighed, Besindighed og Billighed, ei at gjengjælde Skjælds-Ord med Skjælds-Ord, men overlade til Ham, som seer i Løndom, og randsager Hjertets skjulte Ting, at bedømme, hvor megen Deel *uvitterlig* Brøde og *fremkoglet* Taage havde i det uforsvarlige Spil, der dreves med det Vigtigste, det Helligste i Livet, det Klarest i hele Menneske-Slægts Levnets-Løb! Kan man endnu med Billighed forlange meer af os, da er det dog visselig ikke, at vi skulde kalde *Lys*, hvad der *unægtelig* er *Mørke*, *Oplysning*, hvad der aabenbar er *Formørkelse*, *Aabenhjertighed*, hvad der umiskjendelig er *Dølgemaal*, eller at vi skulde undlade, som det sømmer sig *Lysets* og *Sandhedens* eedsvorne Tjenere, at kalde alt *Aandeligt* med sit rette Navn, hvor ilde det saa end i Verdens Øren maatte klinge! Nei, det var aabenbar at forlange Umueligheder: aandelige Umueligheder, for hvilke vi sandelig, ei mindre end for de physiske, bør fritage hinanden: Fiender saavelsom Venner, og det Alleryderste, man da i denne Henseende kan fordre af os, er, at vi *udtrykkelig* skjelne mellem *Gud* og *Sandhed*, som aldrig kan have mindste Skyld i Vildfarelser, og *os selv*, der, naar vi ere komne til Sandheds-Erkjendelse, aldrig maae glemme, at ogsaa vi foer 495 vild, som Faarene, og at vi blive aldrig aldeles uskyldige i det Had og den Spot, vi i *Jesu* Navn maae bære, fordi vi blive aldrig fuldkomne herved: renses ei fra al Kjødets og Aandens Besmittelse, før dette Paulun nedbrydes, gennemtrænges ei før saaledes af den fuldkomne Guds og Sandheds-Kjærlighed, at Egenkjærligheden skulde aldrig gennemglimte selv vore reneste Taler til den Herres Ære, som er Reenheden selv, og til Vidnesbyrd om Ordet som Sølv syv Gange luttret!

Klart som Middags-Solen maa det da være Alle, baade Venner og Fiender, at vi, som *Jesu Christi* og hans Menigheds *Tjenere*, maatte være enten troløse Forrædere, eller magtesløse Krystere, hvis vi undlod, saa djærvt og klart som mueligt, at paatale Christendommens ligesaa utabelige som umistelige Ret til at være og forblive, hvad den er, og haver altid været; thi fordunkles og forvirres denne Sag, da er det aabenbar ligesaa umueligt for Hedninger at gaae over til Christendommen, som for os at vidne om dens Sandhed; eller kan man nægte, at der tales hen i Veiret, naar man opmuntrer Folk til at blive *Christne*, og forsikkrer, at Christendom er Sandhed, uden først klarlig at have sagt, *hvad Christendom er*, og hvorved den adskiller sig fra alle andre Religioner i Verden. Visselig, man maa jo dog, naar man blot har sund Menneske-Forstand, rødme saare paa en Tids Vegne, der kalder sig oplyst, og kalder dog saadanne indlysende Grund-Sandheder i Tvivl, ja, hvis Boglærde tit ei engang blues ved reent ud at nægte dem; men dog er det saa, dog træffer man idelig Skrift-Kloge, som vel forsikke os, at den Christendom, de lære, er den eneste sande, rette, ægte Christendom, men som, saasnart vi gaae dem paa Klingen med Bibelen, tage deres Ord i sig igjen, ved at paastaae, det lader sig slet ikke afgjøre, hvad Christendom egenlig er. Paa denne fortvivlede Maade er det, de rationalistiske dvs. selvkloge Theologer undvige Beviset for deres Christendoms Ægthed, og afkræfte, i de Vankundiges Øine, alle vore soleklare Beviser for, at, *efter Skriften*, er vore lutherske Fædres Christendom den eneste ægte, og at den *saakaldte* fornufmæssige Christendom, der staaer aabenbar fiendtlig mod den Lutherske, som den udraaber for overtroisk, ugrundet, fornufstridig, og demoraliserende, at denne, al christelig Tro bestridende, selvgjorte Christendom er aldeles falsk og uægte, er Antichristen-Dom!

Dette er en sørgelig Tilstand, hvori Christi Kirke, fornemmelig siden dette Aarhundredes Begyndelse, vaander sig, thi i forrige 496 Aarhundrede gik dens Fiender langtfra ei saa skjult til Værks som nu, da hvad der i det attende Aarhundrede af Alle erkjendtes og selv sædvanlig udgav sig for Nedrivelse af Christendommen, nu dristig udgiver sig for den ægte Christendom selv, der i den lutherske saavel som i den calvinske og catholske Kirke kun bekæmper den uægte, falske, fordærvede, Christendom! Giennemrystende for Christne er det, at see denne sørgelige Vending i Christi Kirkes Historie, sandfærdig, kort og koldt beskrevet, Aar *Attenhundrede* og *Ti*, som følger: »Man maa vel et Øieblik studse over, at der i de sidste ti Aar slet ingen mærkværdig Apologie (Troes-Forsvar) er udkommet, *men denne Studsen taber sig snart*, naar man betænker, at ved den tidligere begyndte, og i de sidste to Aar-Tier bestandig fortsatte, *theologiske Revolution*, nærmede en stor Deel af Theologerne sig saa meget til Christendommens klogeste Modstandere, at de fik saare lidt at forsvare. De Theologer, som førde Ordet, opgav nemlig saavel Spaadoms-Beviset, som

alle de christelige Lærdomme, Fornuften ei begreb, lod Miraklerne skjømte sig selv, eller lagde dog kun ubetydelig Vægt paa dem, og ansaae det for problematisk (for et stort Spørgsmaal), om der gaves en overnaturlig og umiddelbar Aabenbaring. At derimod Kirken er en, til Sædeligheds Fremme velgjørende, under Forsjuaets Styrelse opstaaet Indretning, og at Skriften indeholder, tilligemed Fornuft - Religionens Lærdomme, sunde moralske Grundsætninger, det maatte enhver billig Bedømmer af Christendommen indrømme«*).

Saaledes tilstod, endnu 1810, *den rationalistiske Theolog Tzschirner*, som, mærkeligt nok, vilde slutte Kirkehistorien, at *Rationalismen* var en *Overgang til Christendommens Fiender*, hvorved man opgav Alt, hvad der var Christendommen egent, og beholdt kun den Fornuft-Religion, og de sunde moralske Grundsætninger, der hverken stod eller faldt med *Jesus Christus* og den christelige Aabenbaring: beholdt kun Skallen af den christelige Kirke, som en mærkelig Ruin, Folk nu eengang var blevet vant til at besøge, og hvor man altsaa bekvemtest kunde holde sine moralske og deistiske Forelæsninger. Sandelig, var man endnu saa aabenhjertig, da kunde megen kiedsommelig Ord-Strid været undgaaet, og da * 497 skulde man i det Mindste ei finde mig paa Kamp-Pladsen; thi jeg troer paa Ham, der har sagt: Helvedes Porte skal aldrig faae Bugt med min Kirke, og jeg veed godt, at kan Han nu ikke længer selv forsvare den, da kan vi det langt mindre. Men Tiden og Tonen har mærkelig forandret sig, som jeg før har udviklet,* og vil derfor her kun minde om, og det var nemt at forudsee, det maatte blive Følgen, saasnart Christendommen igien fik *Apologeter*, man ikke kunde slaae til Jorden med spodske Smil og djævelske Øge-Navne; thi disse Apologeter maatte nødvendig skjære de til Christendommens Fiender overgangne Theologer over een Kam med disse deres Bundsforvandre, og vise, hvor utilladeligt det var, at bruge den christelige Kirkes Skal til en antichristelig Høre-Sal, og nu var der for de til Fienden overgangne rationalistiske Teologer aabenbar kun to Ting at vælge imellem: enten at vige Kirken, eller i Fortvivlelse paastaae, at de var dens rette Eiermænd, og at *Christendommens Apologeter* derimod var slemme *Kiættere, Sværmere, Freds-Forstyrre og Kirke-Fiender*. Det sidste var, hvo nægter det, et fortvivlet Indfald, saalænge der var en eneste troende Christen, som havde Mod og Mund til at vise det i hele dets Latterlighed og Selv-Modsigelse; men ikke desmindre tækkedes det dog de rationalistiske Theologer alt mere og mere, saa det er slet ikke umueligt, at Endeel af de Yngre nu staae fuldt og fast i den Indbildning, at enten er deres selvgjorte Christendom den eneste ægte, eller det er saa aldeles uafgjort, hvad ægte Christendom vil sige, at Deres har samme Ret til at kaldes saa, som Vores, og desuden al rimelig Formodning for sig, da de er saa mange, og vi saa faa, de saa kloge, og vi saa dumme, de saa høilærde, og vi saa vankundige, at ethvert fornuftigt Menneske straks maa tænke: hvad saamange brave, lærde, kloge Mænd udgive for den ægte Christendom, maa nødvendig ogsaa være det, med mindre Spørgsmaalet om den ægte Christendom er saa mørkt og indviklet, at det slet ikke lader sig besvare, og er da aabenbar ei heller værdt at tvistes om!

Meget uerfaren maatte man være i Verden, naar man ikke vidste, at dette er den korte Retter-Gang, de fleste Læsere, baade lærde og læge, bruge for at motivere Fordømmelses-Dommen over os alle, der nuomstunder vil kiækt forsvare den ægte Christendom mod dens Mund-Venner, der selv have gjort sig til * 498 Værger for den christelige Kirke, som for en gammel Kiærting, der gaaer i Barndom, og veed ikke selv, hvad hun siger.

Naar vi nu foreholde disse raske Dommere *Jesu og hans Apostlers Ord*, som Noget, alle christelige Theologer nødvendig maae lade giælde, og som dog Rationalisterne aabenbar modsige, og paastaae at have giendrevet, da har vore rationalistiske Træ-Brødre lært dem, man skal svare: ja, hvem siger, at vi har et eneste af Jesu Ord, som vi kan stole paa, er ægte, og sagt i den Sammenhæng, det nu staaer! og hvad Apostlerne angaaer, da er det jo klart, de forstod ikke deres Mester, saa deres Fortolkninger og Anvendelser kan man aldrig regne.

Naar vi nu hertil svare dem, at dette aabenbar slet ikke vedkommer Spørgsmaalet om den sande dvs. ægte Christendom, men et ganske andet, nemlig det om Christendommens Sandhed og Troværdighed, saa hvem der erklærer Christendommen for sand, og udgiver sig for Lærer i den, maa enten stemple sig selv til en Folke-Bedrager, eller paastaae, at vi *har Jesu Ord* i deres rette Sammenhæng, og at Apostlerne, efter Hans Himmelfart, er Hans Ords fuldgyldige Fortolkere; naar vi indskiærpe dem denne indlysende Sandhed, da maae de vist nok enten gjøre sig til Latter, ved at paastaae, Rationalisterne veed bedre, hvad Jesus har sagt og meent, end de, der hørde hans Ord, og havde hans Aand, eller ogsaa tilstaae, at Jesu og hans Apostlers Ord skal giælde; men dermed er vi dog lige nær, thi Rationalisterne lære fremdeles, at naar man bringes i denne Knibe, skal man være snu nok til at svare: velan! Jesu og hans Apostlers Ord skal giælde, men *viis os dem!* beviis, at de saakaldte Apostoliske Skrifter virkelig er det, og at de er kommet uforvanskede til os! gjendriv, om du kan, vore Lærdes soleklare Beviser for Usikkerheden af den bibelske Canon, og for Textens Usikkerhed i alle Bøgerne, af hvis forskiellige Læse-Maader den griesbachske Mangfoldighed kun er et kjernefuldt Udtog!

Hertil svare vi nu vist nok med Rette: hvem der kalder sig *christelig* Theolog, maa enten gjøre sig selv til en Bedrager, eller indrømme, at vi i det Ny Testamente *har en christelig Aabenbaring*, men det havde vi jo aabenbar ikke, naar baade de *Bøgers Ægthed* og *Indhold*, hvoraf vi skal øse vor Christendoms Kundskab, var usikker, saa, hvad enten det er ret eller galt, klogt eller dumt, maa dog enhver Theolog, der vil kaldes *christelig*, paastaae, trods alle de lærde Mænds Indvendinger, at *Ægtheden* af alle de Bøger, den gamle Kirke

har overantvordet os som Apostoliske, er aldeles sikker, og at, trods alle 499 Varianterne, maa den Gud, der gav os Aabenbaringen, nødvendig have sørget for, at den bevaredes i *Kirken uforfalsket*, saa vi tør bygge paa dens Ord, da vi ellers aabenbar byggede i Luften.

Saa svare vi med Rette, og de rationalistiske Theologer, som vil beholde Navn af *christelige*, maae nødvendig indrømme det, naar de vil være *conseqvente*; men saavidt er det kommet i vore oplyste, philosophiske Tider, at Lærere i Israel slet ikke rødme ved at sige: den strænge Conseqvents (d.e. *den strænge* logiske Orden og *Sammenhæng i Tankerne*) den overlade vi til de dumme Orthodoxer, og tilstaae gjerne, at ingen oplyst Theolog kan være conseqvent. Vist nok kan vi paa det unægteligste bevise, at den Oplysning, man kun kan naae, ved at gaae i Taaget, og snakke hen i Veiret, dog neppe kan være alt det Slid og Slæb værd, den skal have kostet, eller fortjene anden Lovtale, end den, vore Satirikere pleie at hellige Dumhedens Gudinde; men naturligviis regne de Høilærde ogsaa dette Beviis til det feile Conseqventsmagerie, hvoraf vi Mørkets Apostler gjøre Profession, og hvormed altsaa Fanden formodentlig har lært os at bringe den straalende Oplysning i Van-Rygte, og Disciplerne ere naturligviis ikke over men under deres Mestre, saa vi overdøves af det Skraal fra alle Sider, at det er just meget fornuftigt at være inconseqvent, naar man ikke paa anden Maade kan undgaae alle de ufornuftige Paastande, vi gjør os latterlige ved, og det gaaer ypperligt an, at antage det Ny Testamente for en guddommelig Aabenbaring, hvorpaa den christelige Theologie udelukkende skal bygge, og derhos indrømme, at der i den hele Bog ei findes et eneste Guds Ord, hvorpaa man kan bygge, med mindre det skulde være i *Jakobs Brev*, som har gyldigt Vidnesbyrd af den gamle Kirke for at være u-ægte!

Dog, sæt endog, det lykkedes os, efterhaanden, hælvten med strænge Beviser, og hælvten med bidende Spot, at overbevise Rationalisterne om, at det gaaer endnu slet ikke an, at udgive sig for *Fornuftens* Præster, og dog lade haant om *Conseqventsen*, og sætte en Ære i at modsige sig selv, sæt, det kunde lykkes, ved Spørgsmaal, der overgaae Mængdens Fatte-Evne, og hvor man altsaa, ved at snoe sig lidt, og tale høitrvænde, altid kan blænde Hoben, sæt, det lykkedes, saa var dog endnu det Brede tilbage; thi naar intet andet vil hjælpe, da siger man: velan! vi indrømme Alt, hvad I forlanger: Bøgernes Ægthed og Troværdighed, og Tesiens Sikkerhed; men *kun Texten* er det naturligviis, vi tale om, kun Originalen, den græske, eller bestemtere: den hellenistiske, græsk-ebraiske, halv kaudervælske 500 Grund-Skrift, ingenlunde den tyske eller danske Oversættelse, og nu paastaae vi, at hvem der har Grund-Sprogene ret i sin Magt, og er historisk-philosophisk trængt ind i den gamle østerlandske Tanke-Gang og Tale-Brug, hvem der altsaa, som vi og vore Mestre, er, hvad I hverken er, eller vel nogensinde bliver, ordenlig *erudite*, *ædrue*, *tænkende Philologer* og *Philosopher*, hvem der er det, indseer klart, at Alt, hvad I kalder Christendommens Grund-Artikler, forsvinder, ved nærmere Betragtning, som Dugg for Soel, eller, for at tale tydelig, som det exegetiske Mørke for Critikens Fakkell, ja, som Avner for Vinden, *det er*: som dræbende Bog-Staver for vor levendegjørende Aand!

Her staae vi, vist nok ikke forlegne for Svar, men dog ude af Stand til paa denne Vei at overbevise Menigheden om den lutherske Christendoms Ægthed. Alle de grundede Indvendinger vi gjøre, saavel imod Rationalisternes Indsigt, som mod Ærligheden af deres Adfærd, kan vi christelige Theologer kun *bevise* for *hinanden*, aldrig for Menigheden, der maatte være ligesaa lærd og klog som sine Lærere, for at kunne veie deres Lærdom og Indsigt, og naar vi føre det philosophiske Beviis for, at er der en christelig Aabenbaring, som alle Christne nødvendig maae indrømme, og kan, efter de Gud velbekjendte Omstændigheder, ikke Tusinde-Delen af de Troende læse den i Grund-Sproget, eller paa den lærde Vei giennemgranske den, da maa Gud ogsaa have sørget for, at Menigheden ikke bliver bedraget med *falske* Oversættelser, og have indrettet sit Ord saaledes, at det i alle Sprog, hvad *Saligheds-Sagen* angaaer, giver eens Mening, og er alle betænksomme, alvorlige Læsere fatteligt; dette Beviis er saa sammensat, og gaaer saa dybt, at vel kun Faa af Menigheden vil have Skarphed nok i Tænkningen til klart at fatte det, især, da spidsfindige Indvendinger i denne Egn ere godt Kjøb. Det Høieste, vi paa denne Vei kan drive det til at bevise klart, er udentvivl, at forholdt Sagen sig saaledes, som Rationalisterne paastaae, da burde der aldrig være Tale om en christelig Theologie, men kun om en bibelsk Philosophie, aldrig være Tale om christelig Troe, men kun hos de Boglærde om Forstand og Kundskaber, og hos Menigheden om en blind *Kulsvier-Tro* paa hele Geistlighedens eller paa den nærmeste Præsts *Forstand, Lærdom* og *Redelighed*. Saa meget er vist nok klart for Alle, og Rationalisterne kan da umuelig, hvordan de end snoe sig, undgaae den Dom, at de er fortvilede *Papister*, som paastaae, man bliver saligst ved at søie sin egen Fornuft, og paastaae dog tillige, at Menigheden under Bands Straf ikke maa følge sit eget Hoved, men skal tage Fornuften fangen under Troens Lydighed: troe, til Trods for al menneskelig Fornuft og Forstand, at der er en guddommelig Aabenbaring, hvori man kun ved uhyre Lærdom, og ved med Flid at oversee Alt, hvad der vil udvide vor Kundskab, endelig kan finde igjen, hvad man altid har vidst, og at der, for dette aldeles overflødige Arbeides Skyld, og for at lære Folk, hvad de Allesammen veed, bør være en heel Mængde Bisper, Præster og Professorer, paa hvis Forstand Menigheden skal troe, om de saa end væve og vrævle som den Bedste, og paa hvis Enighed Menigheden skal troe, hvor aabenbart de end modsige og gjendrive hinanden. Alt dette selvmodsigende Præste-Pavedom er det groveste, mest fortvilede Papisterie, der lader sig tænke, det kan vi vist nok soleklart bevise, og saaledes paa det Kraftigste fralægge os den latterlige Beskyldning, at vi, som, *mod Rationalisterne*, ægte luthersk paastaae, at *til Salighed* kan den ringeste Bonde blive ligesaa klog som den lærdeste Bisp, *til Salighed* er enhver ærlig Oversættelse ligesaa tjenlig som Grund-Skriftet, at vi stile paa Pavedom og Præste-

Herskab (Hierarchie), som vi netop af al Magt bekæmpe, med de Vaaben, hvis Virksomhed Aarhundreders Erfaring har godtgjort, medens det er klart som Middags-Solen, at er der en christelig Aabenbaring, som kun Præsterne forstaaer, da er Præsterne Herrer over Menighedens Tro, og da nødvendig, overalt hvor Troen findes, over hele Menigheden, med Sjæl og Krop, med Hud og Haar; thi hvem kan *troe blindt* paa den Saligheds-Vei, Præsterne beskrive, uden at følge den, hvad det saa end koster, og skulde man da end engang imellem gjøre lidt Oprør mod en Konge, der ei vilde dandse efter Præsternes Pibe, hvad da? troer man først, at *fordi* lærde Folk sige det, betyde Herrens Ord, *paa sin Østerlandsk*, det Modsatte af, hvad de i vor Mund vilde sige, da behøve de lærde Folk jo kun at forsikre, det er ligedan med de Ord: hvo som sætter sig imod Øvrigheden, sætter sig mod Guds Anordning, da maa man jo troe, det er christeligt at gjøre Oprør!

Dertil kan vi da vist nok paa den rene Fornuft-Vei drive det, at hvert tænkende Menneske maa indsee, deels at Rationalisterne er bedrøvelige Philosopher, hvis hele Konst bestaaer i bestandig at tage med den ene Haand, hvad de give med den Anden, og selv rive ned, hvad de bygge op, og deels, at var Rationalisternes Christendom den ægte, da var den ægte Christendom 502 Noget, alle Folk, paa *Geistligheden* nær, maatte bede Gud bevare dem fra; men paa denne Vei at overbevise Andre end dem, der allerede ere Christne, og altsaa ei behøve det, om at Fædrenes Christendom var den eneste ægte, det vilde neppe lykkes, og dog findes der udentvivel i vore Dage Mangfoldige, der, uden christelig Tro, dog have saa megen Ærbødighed for den, at de antog den, naar det blev dem klart, *hvad* de maatte lade gjælde, naar de ei vilde være Christendommens erklærede Fiender¹.

Er det os nu umueligt, paa den *lærd*-videnskabelige dvs. den philologiske og filosofiske Vei, at overbevise *Menigheden* om, at *Luthers Lærdom er Christi Lærdom*, er det os ligesaa umueligt paa denne Vei at bevise for Læg-Mand vor *Christendoms Ægthed*, som det er os let at bevise om det, Modstanderne kalde Christendom, at det er idel Gjøglerie og Selv-Modsigelse, da maa det vel for et Øieblik synes, som vi enten maatte opgive Haabet om igjen at christne Folket, eller aldeles forlade den videnskabelige Vei, og vælge den populære, practiske, moralske, eller hvad man vil kalde den Vei, hvorpaa man ikke gaaer ud fra den udvortes, men fra den indvortes Erfaring, ei fra Christendommen som Noget, der kræver Tro, men fra Mennesket, som trænger til Christendom, og igjen mindre fra Hovedets Trang til Oplysning, end fra Hjertets Trang til Beroligelse, til et uforkrænkeligt Haab og en evig Trøst.

Der er unægtelig Meget, som tilraader udelukkende at gaae denne Vei, hvor man synes at kunne undgaae alle de Anstøds-Stene, Christendommens nyere Fiender have opdynget paa den ældgamle Saligheds-Vei, og hvorpaa man synes at maatte komme allersikkerst til Maalet; thi er Christendommen guddommeligt Sandhed, maa den jo nødvendig paa det Allernøiagtigste være afpasset efter hele *Menneskeheden*s Trang, mindre altsaa efter den særskildte Trang, der findes hos enkelte opvakte Hoveder eller lærelystne Sjæle, end efter den, alle Mennesker have tilfælles, som unægtelig er Trang til Samvittigheds-Fred, og til Trøst over al Jordens Møie, altsaa fornemmelig over den Opløsning til Jord og den Døds-Bitterhed, der nødvendig maa staae for hver levende Bevidsthed, som det Sørgeligste af alt Sørgeligt.

Vilde man herimod indvende, at paa denne Maade blev ingen Christen, uden hvem der fødte Trangen til den Guds Fred, og det evige Liv, som er os skjænket i Christo Jesu, og at dog ⁵⁰³ Mangfoldige slet ikke føle denne Trang, da var Svaret let; thi det gav Herren selv, da Han sagde: ei de Sunde, men kun de Syge har Læge behov; kommer til mig, *alle I*, som bekymres og ere betyngede, *eder* vil jeg give Hvile! Hvem der altsaa ikke føler Trangen til en Frelser, og til et guddommeligt Naadens Ord og Fredens Evangelium, skal vi aldrig stræbe at overbevise om Christendommens Sandhed, da det enten maa være reent forgjæves, eftersom Christendommen forudsætter denne Trang, eller dog aldeles unyttigt, da Christendommen er aldeles ubrugbar, hvor Trangen, paa hvilken den vil raade Bod, ei findes. Aldrig maatte da Christi Kirke sørge over, at de gik den forbi, som ingen Trang fødte til dens Velsignelse, thi paa dem var den dog alle Dage spildt; men heller maatte den fryde sig ved, kun at finde dem i sit Skjød, der fødte deres Trang til det evige Livs Ord, og skjønnede paa den Lykke at have fundet hos Jesus Christus, hvad man i den hele vide Verden kun forgjæves vilde søge!

Saaledes synes da vi, som have troet og kjendt, at *Jesus er Christus*, den levende Guds Søn, vi, som have erfaret, at hvad Sjælen i sine helligste Øiebliske begjærede, hvad Hjertet i sin dybeste Grund sukkede efter: Rolighed under Livets Storme, Lys over Dødens Mørke, og aandelig Magt over Kjødets Lyster, at alt dette søgde vi forgjæves i os selv, forgjæves hos Verdens vise Mestere, men fandt det Altsammen hos *den Jesus Christus*, vore Fædre tilbad som Verdens guddommelige Frelser, fandt det Altsammen i oprigtig Tro paa *det* Guds Ord, vore Fædre kaldte saa, i levende Tilegnelse af *den* Christendom, de Ryggesløse bespottede, og de fleste Skrift-Kloge nuomstunder foragte og forskyde; det synes, som vi, der *tale* kun, *fordi vitroe*, kunde, i Henseende til Menigheden, og i det Hele, til Menneskeheden, være nogenledes ligegyldige ved det gruelige Ord-Spil, man driver med de hellige Navne: *Christus* og *Christendom*, og ved den latterlige Møie, man gjør sig for at bevise, at Ingen veed, hvad der egenlig staaer i den Bog, paa hvis Ord man beraaber sig; det kan synes, men er dog ingenlunde saa.

Sandt er det vist nok, urokkelig sandt, at hvem der ikke, overbeviist af sin Samvittighed om sin naturlige Fordærvelse, og Afmagt til det Gode, og inderlig rørt af Lysten til evig at leve og see gode Dage, hvem der ikke saaledes føler sin Trang til *virkelig* Synds-Forladelse, Gjenfødelse, og Himmel-Brev paa det evige Liv,

han bliver i Grunden, i Aand og Sandhed, *aldrig Christen*, om man end paa det Soleklareste kunde bevise ham, at Gud bogstavelig med sin egen Finger havde skrevet hvert 504 Ord i Bibelen, og ei tilladt en Tøddel deri at omflyttes eller udfalde, ligesom det paa den anden Side maa være aldeles vist for hver troende Christen, som af egen Erfaring kjender Troens guddommelige Virkninger, at ethvert Menneske, der virkelig føler sin Trang, og ærlig stræber at faae den afhjulpel, vil komme til Tro paa det Fredens og Salighedens Evangelium, hvori vi med Fædrene have fundet Hvile for vore Sjæle! Alt dette er visselig sandt, og raader dette Evangelium ved en Guddoms-Gjerning virkelig Bod paa Menneskehedens Trang, da maa det nødvendig være guddommelig Sandhed, og altsaa den sande dvs. ægte Christendom, *hvis ellers den ægte Christendom* er, hvad den udgives for: *guddommelig Sandhed* til at raade Bod paa Menneskehedens Trang. Saaledes slutte vi fornuftelig og uigjendrivelig; men bør ikke dølgge for os selv, at det paa denne Maade lades uafgjort, om den Lærdom, vi forkynde, er den sande *Christendom*, eller ikke, ligesom da ogsaa: *om Christendommen* er sand eller ikke; da vi blot stræbe at bevise, at *den Lærdom*, vi, under *Navn* af *Christendom*, forkynde, er *guddommelig Sandhed* til Salighed, saa at enten maa det være den ægte Christendom, eller den ægte Christendom er ingen saadan guddommelig Sandhed til Salighed, og kan altsaa være os ligegyldig. Vi sammenblande altsaa her aabenbar to forskjellige Spørgsmaal: *hvad* er guddommelig *Sandhed* til Salighed? og: *hvad* er sand dvs. ægte *Christendom*? og kunde da endog det sidste Spørgsmaal i alle andre Henseender være os ligegyldigt, naar kun det Første blev gyldig besvaret, saa maatte det dog ikke være os ligegyldigt, om den Lærdom, vi under *Navn* af *Christendom* forkyndte, var den ægte Christendom eller ikke; thi vi veed jo alle, at der er en gammel Religion i Verden, som kaldes den Christelige, og for denne Religion udgive vi Alt, hvad vi kalde Christendom, hvorved vi unægtelig forvirre dem, vi tiltale, dersom det, vi, under *Navn* af Christendom, forkynde, ikke virkelig er det. Det er imidlertid langt fra at være den eneste Grund, hvorfor det maa være os magtpaaliggende, at faae det tilstrækkelig oplyst, hvad der er den sande eller ægte Christendom; thi baade den daglige Erfaring, og den udstrakte, Historien giver, lærer os unægtelig, at Menneskene, ved *blot* at gaae ud fra den religiøse Trang, de følte, og stile efter, hvad der kunde afhjælpe den, vare udsatte for tusinde Arter af Selv-Bedrag, og samme Erfaring lærer, at i Mangfoldige, hos hvem Trangen, til Forligelse med Gud, og til Saligheds Haab, slumrede, vaagnede den netop ved 505 Forkyndelsen af et Ord, der havde gyldigt Vidnesbyrd om at medføre guddommelig Sandhed. Dette sees allerede af Hedenskabets Historie, thi uagtet den religiøse Trang, der førte til Tro paa afgudisk Hjernespind, og følte sig derved afhjulpel, ingenlunde var den høie, menneskelige Trang, til Samvittigheds-Fred og et evigt Livs Haab, hvorom vi tale, saa viser dog Christendommens Udbredelse i Hedenskabets, at de samme Folke-Færd og de samme Mennesker, som før følte saa liden Trang til guddommelig Oplysning og Trøst, at de nøiedes med, hvad der i Grunden var Mørke og Fordømmelse, at de samme Mennesker og Folkefærd, ved Christendommens Forkyndelse, vakdes til at føle det dybe Savn, den lovede dem at afhjælpe; og allerede heraf er det jo klart, baade at Mennesket, ved blot at gaae ud fra sin naturlige Trang, er udsat for det sørgeligste Selv-Bedrag, og at det for Christendommens Virkning er af høieste Vigtighed, at den kan fremtræde som guddommelig Sandhed for dem, der endnu ikke af egen Ei faring kjende dens Herlighed, og for at det kan skee, maa det nødvendig vides, hvad der er sand eller ægte Christendom, da en Lærdom nødvendig først maa være bekjendt, før noget Vidnesbyrd kan klarlig henføres til den, og stadfæste dens Sandhed. Dog bliver dette endnu klarere, naar vi betragte Christenhedens Historie; thi i Christenheden finde vi under enhver religiøs Stræben den menneskelige Trang til indvortes Fred og Saligheds Haab; men finde tillige, at saa ofte Menneskene *blot* lode sig drive af denne Trang, og søgte ved Bibelens Hjelp at raade Bod derpaa, uden først at være oplyste om den sande Christendom og Bibelens rette dvs. christelige Brug, geraadede de stedse paa sørgelige Afveie, og skabde sig en hedensk Mythologie med christeligt Skin, eller, for at tale i Kirke-Historiens sædvanlige Sprog: forvirrede de sig selv med urimelige Sværmerier og mystiske Hjerne-Spind. Grunden hertil er ogsaa let at finde, thi naar man gaaer ud fra den aandelige Trang, man *føler*, da gaaer man aabenbar ud fra det *Dybeste*, men ogsaa fra det *Dunkleste* i Mennesket, og dette dunkle Dyb, *Hjerte-Dybet*, maatte da være aldeles reent og ubesmittet, dersom vi, ved udelukkende at følge de deraf opstigende Længsler og Drifter, altid skulde søge og gribe det Sande; men nu er det aabenbart, at hvor der i Hjerte-Dybet føles Trang til Udsoning med Gud, til overnaturlig Kraft, og til det evige Livs Haab, *hvor* Saadant føles, *der er* Hjerte-Dybet langt fra at være reent og ubesmittet; thi Alt, hvad der er reent, er Gud behageligt, og trænger saalidt til Udsoning med Ham, som til Renselse, og overalt, hvor den 506 naturlige Trang overstiger den naturlige Formue, der er et Mis-Forhold, som umuelig kan være det oprindelige, nødvendig maa være fremkommet ved *Brøde*, det er: ved Brudd paa den Naturens Orden, som er den ligesaa algode, som alvise og almægtige Skabers Værk. Ligesaalidt derfor, som den absolut dvs. reent *Uskyldige* kan føle noget Samvittigheds-Nag, nogen Fortrydelse eller Trang til Naade og Synds-Forladelse, ligesaalidt kan nogen Skabning føle Trang til noget Høiere, end det oprindelig laae i dens Natur, ligesaa vel at naae, som at eftertrægte, saa Menneskets Fordærvelse spores ligesaa sikkert i Afmagten til at hjælpe og trøste sig, som i Samvittighedens Røst om Uvenskab mellem os og vor Skaber. Men er nu Mennesket fordærvet, er han en *Synder*, saa følger det af sig selv, at netop i det dunkle Hjerte-Dyb er Synden mægtigst, da den *der* endogsaa er ukjendelig ved Naturens Lys, og hvem kan da tvivle om, at selv de bedste Rørelser, som heraf opstige, ere blandede med Ureenhed, ere besmittede, og kan derfor uden Vildfarelse umuelig følges blindt! Hvad Under da, at alle de, som vel følte, de trængde til Naade, Opreisning, Gjenfødelse, og Fornyelse til et evigt Livs Haab, efter Hans Billede, som skabde os, som vel følte det, og søgte Raad i de Christnes Aabenbaring, men som, uden at spørge om, hvad der var den sande dvs. ægte Christendom, kun vilde følge deres Hjertes Drift, og efter den indvortes Erfaring bedømme, hvad der var ægte guddommeligt, hvad Under, al de foer vild, at de dannede sig saadanne Forestillinger om Troen, Gjenfødelsen, Fornyelsen,

og i det Hele om Saliggjorelsens Orden, som takkedes dem bedst, og lod sig bedst forlige med de syndige *Tilbøjeligheder*, af hvilke de beherskedes! hvad Under, at en *Synder*, ved blindt at følge sin dunkle Følelse, drømmer sig, midt i Synden, reen og salig!

Disse sørgelige Følger har det altid havt, og maatte det have, at betragte Christendommen som noget Ubestemt, man først af egen indvortes Erfaring kunde lære at kjende, og betænke vi disse Ting, som de dog vel fortjene, lidt dybere, da opdage vi, at de, der mene, deres Følelse kan afgjøre, hvad der er ægte guddommelig Aabenbaring, i Grunden ligesaa vel nægte Menneskets Trang til en Saadan, som de, der paastaae, at deres Fornuft og Erkjendelse er den guddommelige Sandheds Maale-Stok og Prøve-Steen, saa Forskjellen er kun den, at hine uvilkaarlig følge den falske Indbildning, som disse vedkjende sig i et tydeligt Begreb; thi har Mennesket Nok i sit eget indvortes Lys, da kan man længe nok tvistes om, enten dette indvortes Lys 507 findes i Indbildnings-Kraften, i Følelsen eller Fornuften, kort sagt, om det findes i Hoved eller Hjerte, det er lige vist, at han da ikke trænger til nogen overnaturlig Aabenbaring, og det er derfor i sin Orden, at vore selv-kloge Folk nægte denne Trang, og det er en aldeles naturlig Følge, at de dermed tillige nægte Trangen til Udsoning med Gud, til Synds-Forladelse, og til Salighed af uforskyldt Naade, Havde nemlig Mennesket naturlig i sig en sikker Ledsager til al Sandhed, og en Tilskyndelse, der kun behøvede at følges, som den fandtes, for at føre til Menneske-Maalet i Tid og Evighed, da var Mennesket ikke faldet, ikke fordærvet, da var han ingen Synder, men fandtes der alligevel Synd i ham, da var det Guds Skyld, og saa gudsbespottelig og selvmodsigende en saadan Paastand end er, ligger den dog, kun mere og mindre skjult, i enhver Lærdom, der vel indrømmer Feil og Mis-Forhold hos Mennesket, men paastaaer, de ved Naturens Lys kan findes, og paa naturlig Maade rettes, saavidt det gjøres behov, og at altsaa et overnaturligt Lys og en overnaturlig Gjenfødelse og Fornyelse er ligesaa overflødig, som *virkelig* Synds-Forladelse.

Under disse Omstændigheder synes virkelig ikke blot den christelige Kirke, men i det Hele Menneskets Saligheds-Sag at være i en fortvivlet Stilling; thi, om vi ogsaa vilde opgive Spørgsmaalet om den ægte Christendom, og blot holde os til det om den sande Oplysning til Salighed, var vi dog lige forlegne, efterat Critiken har gjort Bibelen ubrugbar til at være det Lys i Mørket, for Læg som for Lærd, den var for vore lutherske Fædre. Det er nemlig klart, at naar en Bog skal oplyse os om Noget, *vi før ikke vidste*, da maa den forstaaes *bogstavelig*, det vil naturligviis ikke sige, uden Sands og Forstand, saa man river Ordene ud af deres Sammenhæng, eller tager dem i en Betydning, de kun vilde have, naar Talen enten ikke var guddommelig, eller var om andre Ting, thi det er *kun* at fortolke *bagvendt*; men *bogstavelig* saaledes, at man tager Ordene, som de falde, og spørger ei, om den Mening, de give, efter vort Omdømme, er rimelig eller urimelig, men kun, om den er tydelig; og saa snart man derfor tvivler om Ordenes Ægthed, eller Oversættelsens Rigtighed, eller Talens Mening, holder Bogen unægtelig op at være et Lys, og bliver en Dunkelhed, der selv trænger til ved et Lys andensteds fra at opklares. Kan det nu ikke nægtes, at Bibelen er en saadan Dunkelhed i alle deres Øine, der nuomstunder trænge til at overbevises om, hvad der er Sandhed til Salighed, saa er det jo soleklart, at vi af den Bog paa fri 508 Haand ligesaa lidt kan oplyse Nogen om, hvad der er Sandhed til Salighed, som hvad der er ægte Christendom; thi om vi ogsaa *af Bogen selv* kunde bevise dens Guddommelighed, nyttede det dog slet ikke, naar vi ei tillige kan af Bogen selv bevise, hvad den, som guddommelig Aabenbaring, indeholder.

Saaledes synes da Kirke-Lyset virkelig, een Gang for alle, at være slukt, saa enhver af os, der følte Trang til meer, end Verden kan give, og vor Fornuft begriber, maatte enten blive boglærd, for at kunne see et Lys i Skriften, eller blindt følge, hvad han fandt raadeligst: sin egen Følelse, eller en Andens Vidnesbyrd om Veien, hvorpaa han fandt Lys og Liv. Paa intet egenligt Kirke-Samfund var der da meer at tænke, med mindre en enkelt Mands Troes-Bekjendelse ophøiedes til en Troes-Regel, Menigheden underkastede sig, og Talen kunde i Øvrigt kun være om Privat-Forhold, som det, hvori Læringer staae til deres Mester, Tilhørere til deres selvvalgte Lærer; thi hvad der med verdslig Magt kunde udrettes til at fremtvinge Bekjendelse uden Tro, og Skin af Enighed, hvor ingen var, det kan naturligviis ei komme i Betragtning, hvor Talen ei er om Skin, men om Virkelighed, ei om Læbers Ord, men om Menneskets dybeste Trang, aandelige og evige Velfærd.

Kjende vi nu Kirke-Historien, da veed vi ogsaa, at dette har tildeels været Tilfældet i Christenheden, lige siden den gamle Kirkes Dage, og at Reformationen, hvis Hensigt det aabenbar var, at lade Menigheden selv see ved Himmel-Lyset, og gjøre Lærdommen uafhængig saavel al den Enkeltes Følelse, som af menneskelig Kløgt og Vidnesbyrd, at Reformationen egenlig slet ikke lægde det dødelige Saar, men forbandt det kun, saa det blev taaleligt, og forhalede den Opløsning, vi have oplevet. Det kan saaledes, ved upartisk Overveielse, ei nægtes, at *Pavedømmet*, istedenfor at tilintetgjøres, kun, ved at renses fra de værste Misbrug, ved at fordeles, og ved at ordnes under en fast Regel, gjordes taaleligere til en Tid; thi ethvert Kirke-Samfund, der er afhængigt af Andet end Medlemmernes Overbeviisning, har dog unægtelig kun en fremkonstlet, tilsyneladende Eenhed, da *Troen*, hvorpaa Alt beroer, ligesaa lidt lader sig indprænte, som fremtvinge, og Bekjendelse uden *Tro* er jo selv hos de ærligste Mennesker kun et tomt, og i Grunden uforsvarligt Munds-*Veir*. Som det forholdt sig med Troes-Enigheden, saaledes forholdt det sig, især, hvad Lægmand angaaer, ogsaa med Oplysningen om, *hvad* der var den sande Christendom, eller Sandhed til Salighed, to Spørgsmaal, alle Reformatorerne og deres 509 Discipler bestandig forvexlede eller sammenblandede; thi hvad Sikkerhed havde Lægmand enten for Bibelens Ægthed, eller Oversættelsens Rigtighed, eller Ordenes Mening, *uden Præsternes Udsagn*, og hvilken Lægmand kunde heller saaledes samle og fatte hele Bibelens Indhold, at han

var istand til at bedømme, hvorvidt den Lærdom, der kaldtes saa, var i alle Maader grundbibelsk eller ikke! Langt nærmere kom vist nok Præsterne Maalet, da de, ved at oplæres i Grund-Sprogene, i Historien, og i det Hele til Videnskabelighed, muelig kunde blive istand til at forvise sig om Bibelens Udspring, Indhold og rette Fortolkning; men ogsaa her var Oplysningen og Enigheden dog langt mere tilsyneladende end virkelig; thi dels var det dog kun en liden Deel af Præsterne, der kom saavidt, at de kunde læse Bibelen i Grund-Sprogene, med den Lethed og Indsigt, der unægtelig udkræves for ret at forstaae, hvad man læser, og dels var Enigheden for en stor Deel fremkonstlet ved symboliske Bøger og et derefter læmpet dogmatisk System. I det allerbedste Tilfælde var altsaa de symboliske Bøger den fælles Kilde, hvorfra man øste foreløbig Kundskab om sand Christendom og om Salighedens Vei, og man maatte da enten paastaae, at disse Bøgers Forfattere vare umiddelbar oplyste (inspirerede) af Gud, i hvilket Tilfælde ikke Bibelen, men de symboliske Bøger blev den egenlige *Aabenbaring*, eller man maatte tilstaae, at man byggede sin Christendoms og Saligheds Kundskab paa et *blot menneskeligt* Vidnesbyrd, nemlig paa hine Forfatteres Vidnesbyrd om, hvad der var Guds Ord, og hvordan det skulde forstaaes. Hvem seer ikke her Spiren til det nu herskende exegetiske Anarchie, og sprænglærde Hierarchie, under hvilket enhver Boglærd tiltager sig uindskrænket Frihed til at fortolke Bibelen, som han lyster, og de Skrift-Kloge tilegne sig Ret til at bestemme, hvad Lægmand skal troe, og hvad han skal forkaste! Hvem indseer ikke, at det maatte komme dertil, saasnart enten den verdslige Øvrighed tillod de Skrift-Kloge frit at yttre deres Meninger, eller disse havde Mod og Kraft til at bryde et Tunge-Baad, hvis Retmæssighed de ikke erkjendte! Da det nu paa den anden Side er ligesaa naturligt, at Lægmand, opmuntret lige siden Reformationen til kun at troe sine egne Øine, og i den sidste Tid overtudet om, at han dog egenlig kun saa med Præsternes, at Lægmand ei mere vil troe blindt paa Præsternes Udsagn, og kan det umuelig i en Tid, da Præsterne aabenbar og høirøstet modsige hinanden, saa synes det virkelig, som alt Kirke-Samfund, i indvortes, aandelig Forstand, nu maatte 510 ophøre, og at redde Skyggen deraf i en paatvunget Ceremoni-Tjeneste, kunde naturligviis aldrig være Andres Ønske, end hvem der ansaae sin verdslige Stilling, eller høit, den udvortes Tugt for mere værd, end Samvittigheds-Frihed.

Saa fortvivlet synes virkelig Kirkens og Aabenbaringens Sag at være, og herpaa have deres Fiender grundet et sikkert Haab om deres Undergang, og herpaa støtte de uchristelige Theologer sig, naar de udraabe alle dem, der paa den praktiske Vei vil føre Andre til Fædrenes Tro, for mystiske og fanatiske Sværmere, som den verdslige Øvrighed bør binde Munden paa, saa der kan blive Fred og Enighed i Kirken, hvad, under nærværende Omstændigheder, aabenbar kun vil sige, at den blandt Theologerne herskende Dogmatik og Skriftfortolkning kan blive ubestridt, og, saavidt mueligt, paatvinges Menigheden. At ingen troende Skriftklog kan tie hertil, da den herskende Dogmatik og Skriftfortolkning, om end deres *Uchristelighed* ikke lod sig klarlig bevise, dog vare aldeles forkastelige, da de stride mod unægtelige Sandheder, og nedrive sig selv, det er vist nok, men meget var derved neppe vundet, naar man ikke tillige kunde overbevise alle sandhedskjærlige Mennesker om, at hvad Fædrene kaldte Christendom, virkelig var det; thi neppe vilde det i vore Dage lykkes enkelte christelige Skriftkloge, som det lykkedes *Luther* og hans Medhjælpere, at faae deres Vidnesbyrd om den sande Christendom ophøiet til Troes-Regel, og selv om det kunde lykkes, vilde ingen christelig Skrift-Klog stræbe at faae et Vovestykke gjentaget, der vel har een saare god, men mange tvetydige Sider at betragtes fra, og som dog altid danner et Parti, om end et godt Parti i Christenheden, istedenfor, hvad ustridig er Maalet, paa Ny at forene alt Christeligt i Kirken, som var af Begyndelsen.

Har vi nu imidlertid indseet, at det Mundheld, der siden Reformationen er blevet almindeligt: ikke i Troes-Sager at agte paa menneskelige, men kun paa guddommelige Vidnesbyrd, at det var *kun et Mundheld*, da man tvertimod ret aabenbar byggede paa et *blot menneskeligt* Vidnesbyrd, nemlig paa Reformatorenes, og det et Vidnesbyrd, som endog, strængt taget, var aldeles ugyldigt, da det, ved at gjælde Bibelens eneste rette Fortolkning, gjaldt Noget, intet Menneske, uden selv at være inspireret, kan være gyldigt Vidne om, indsee vi det, og betænke derhos, at det nødvendig maa være et menneskeligt Vidnesbyrd, hvorved Christendoms-Kundskaben forplantes, og at Talen om et guddommeligt Vidnesbyrd, *uden Mirakler*, er tomme Ord, 511 da er vi paa gode Veie til at finde, hvad der aabenbar maa findes: en anden end den hidtil sædvanlige Maade at overbevise dem paa, der ikke veed, hvad der er den sande Christendom, men dog alvorlig ønske at lære det; thi kun om dem er Talen, kun om dem bekymre vi os, uden at ændse dem, der kun spørge: hvad er Christendom! ligesom Pilatus spurgde: hvad er Sandhed!

Saasnart vi nemlig indsee, at det er et *troværdigt Menneske-Vidnesbyrd*, vi behøve, for at blive sikker paa, hvilken saakaldet Christendom der er den sande dvs. ægte, da veed vi ogsaa, hvor et saadant Vidnesbyrd maa være at finde, thi det maa nødvendig findes i Kirkens Historie, saa sandt den christelige Kirke har en Historie, hvad den umuelig kunde have, dersom Ingen havde vidst, hvad Christendom var; thi da havde den hverken kunnet bekjendes eller bestrides, og endnu mindre udrettet Noget, som var værdt at mindes.

Har vi nu først gjort den Opdagelse, som det er underligt, man nogensinde skulde behøve at gjøre, at det er i Kirke-Historien, vi ene kan finde paalidelig Oplysning om, hvad der *oprindeligt* har været Christendom, og maa da til Verdens Ende blive ved at være den eneste sande eller ægte Christendom, da er det langt fra, vi ved denne Opdagelse fjerne os fra Bibelen, men vi komme tvertimod til den fra den rette Side, og finde i et troværdigt Vidnesbyrd den Oplysning, vi søge. Det Ny Testaments historiske Bøger tage vi nemlig da for,

hvad de først og fornemmelig ere, for et menneskeligt Vidnesbyrd om den christelige Kirkes Stiftelse og det christne Navns Oprindelse, altsaa *for den ældste Kirke-Historie*, der, hvis den ikke er et grovt Bedragerie, er samtidig med de Begivenheder, den fortæller, og et Værk deels af Kirkens jordiske Bygmestere (Apostlerne) selv, og deels af deres første Discipler. Ved saaledes at betragte de fire Evangelier og Apostlernes Gjæringer hverken for mere eller mindre, end de selv udgive sig for, altsaa for en sandfærdig og paalidelig Historie om *Jesu Christi* og hans navnkundigste Apostlers Liv og Lærdom, samt Lærdommens første Udbredelse, derved undgaae vi unægtelig alle de Vanskeligheder., hvori vore Fædres Theologer indviklede sig selv, ved, uden mindste Hjemmel, at paastaae, det ikke var et menneskeligt, men et *guddommeligt* Vidnesbyrd, ikke en Historie, men en Aabenbaring, vi her havde for os. Denne aldeles grundløse og bagvendte Paastand, hvormed man aldeles forrykkede den kirkehistoriske Synspunkt, havde desuden den sørgelige Følge, at man, ved en 512 haartrukken og uforsvarlig Fortolkning, stræbde at skjule den Uoverensstemmelse i Smaating, som netop forøger Evangeliernes historiske Paalidelighed, men som naturligviis ei kunde eller maatte findes i et guddommeligt aabenbaret Ord! Forudsat nu, at den evangeliske Kirke-Historie er ægte, da have vi unægtelig en gyldig Oplysning om den oprindelige, altsaa om den eneste sande Christendom; thi sæt ogsaa, at Apostlernes Beretninger om Herren, og Lucæ om Apostlerne var upaalidelige, saa vare disse Skrifter dog lige paalidelige, som en *Efterretning* om den sande eller ægte Christendom; thi Apostlerne og deres Discipler var unægtelig *de første Christne*, og deres Christendom; den være i Øvrigt sand eller falsk, Foster af Ærlighed eller Bedragene, *deres Christen dom er unægtelig*, som den oprindelige, ogsaa *den eneste sande*, saa hvad der, i vitterlig Uoverensstemmelse dermed, kalder sig *Christendom*, tillyver sig kun Navnet.

At nu Evangelierne og Apostlernes Gjæringer, naar disse virkelig er et Værk af de første Christne, aabenbar vise, at den ældste, eneste sande Christendom var i Grunden ganske den samme, som vi finde bekjendt i den Augsburgske Confession, og bestridt i Alt, hvad der bestrider denne, det har jeg paastaaet, og stræbt at vise, men kunde viist endnu langt klarere, naar jeg havde givet Udsigten over den evangeliske Christendom fra et reent kirkehistorisk Stade, istedenfor at jeg blot gav den, som en betænksom luthersk Theolog, der ei turde adskille Spørgsmaalet om den apostoliske Christendoms Skikkelse fra det om Apostlernes egne Ord i deres Skrifter.

Herved komme vi da saavidt, at alle Boglærde, som kan Græsk, og virkelig ønske at vide, hvad der er den sande Christendom, maae herom blive enige; thi Evangeliernes historiske Stil er for klar, til at lade Meningen blive tvivlsom, og deres Ægthed er af den gamle Kirke saa gyldig bevidnet, at Ingen, som kjender Vidnesbyrdet, kan drage dets Gyldighed i Tvivl, med mindre han endelig vil tvivle, og Sligt ændser ingen Alvors-Mand, som meget godt veed, at man, uden aabenbar Selv-Modsigelse, kan, naar man vil, drage *alt Historisk*, lige indtil sin egen Tilværelse, i Tvivl.

Saa er det med de Boglærde, men nu Lægmand! kan man sige, at dette Vidnesbyrd ogsaa, egenlig talt, er et Vidnesbyrd for ham, af Andre, end os Boglærde, der forsikkre ham: *saa have vi fundet det?* Nei, for Lægmand er det kun vort Vidnesbyrd, som han vel vover langt mindre ved at troe, end de, 513 der troede Fædrenes Theologer, da det er Noget, ærlige Mænd kan være gyldige Vidner om, men som dog, naar det kjækt modsiges af andre Boglærde, kan, mod hans Villie, blive ham tvivlsomt.

Hvad vi altsaa hidtil have vundet ved at gaae den *historiske Vei*, er kun, at vi have fravristet Theologerne af Profession den Kundskabs-Nøgel, de misbrugde til at laase den Kirke-Dør med, de kaldtes til at oplade, at vi have fiavristet dem, der ei selv vilde gaae ind, og forhindrede Andre, Kirke-Nøglen, og rakt den til *alle Boglærde*, som kan læse Græsk, og agte det Umagen værdt at adspørge Kirke - Historien om Kirke-Lyset! Vist nok er herved Meget vundet, i en Tid, da de Studerendes Tal er stort, det græske Sprog langt bedre dyrket end forhen, og Kirke-Historien aaben; thi naar Menigheden skal grunde sin Christendoms-Kundskab blot paa nogle Boglærdes Vidnesbyrd, da bliver dette aabenbar mere umistænkeligt, jo mindre Vidnerne dermed kan tænkes at have anden Hensigt, end den at oplyse deres læge Brødre om Sandheden, og det er soleklart, at en Boglærd, der intet andet Forhold har eller vil have til Menigheden, end det, enhver Christen har til sine Med-Christne, er et langt uafhængigere og ubestikkeligere Vidne om, hvad han fandt i Kirke-Historien, end Nogen af os, der selv optraadte som Lærere i Kirken, udgangne af en vis theologisk Skole, med særegne Forpligtelser og Synsmaader. Vilde man indvende, at denne Vinding dog var mere tilsyneladende end virkelig, fordi de utheologiske Boglærde nuomstunder sjelden bekymre sig stort om Christendommen, da kunde denne Indvending paa flere Maader afkræftes, og den bortfalder ganske, naar man betænker, hvor nemt det dog i Grunden er for den dannede Lægmand, naar han føler Drift dertil, at lære Græsk, og selv blive det troværdige Vidne, han savnede.

Var der nu ingen Udvei til at skaffe den ganske Menighed et fuldgyldigt Vidnesbyrd om, hvad der i Grunden er den sande eller ægte Christendom, da maatte det være alle christelige Boglærde en Saligheds-Sag, at udbrede græsk Sprog-Kundskab i Menigheden, og, hvor ei meer lod sig naae, dog gjøre de Unge bekjendt med den gamle Kirkes Historie, med de græske Bogstaver, og Brugen af et Lexikon, saa de dog, i tvivlsomme Tilfælde, til Nød, kunde see med egne Øine. Hvor endelig ei engang dette lod sig opnaae, maatte vi trøste os med, dog at have gjort det Yderste til at bygge Menighedens Overbeviisning paa en fast Grundvold, og at de, der ei engang havde Lyst og Nemme 514 til at lære Saameget, i det Hele vel vare uskikkede til at skjelne, efter Andet end Følelsen, mellem paalidelige og upaalidelige Vidnesbyrd.

Men, saa vist som det er, at Menigheden paa denne Maade vilde gjøre et Fremskridt i christelig Oplysning, der, om ikke aldeles løste, dog linnede det Stavns-Baad, den i mange Aarhundreder har baaret: under *det romer ske Pavedom* med dybe Suk, under *det Sachsiske*, i det mindste hos os, med velgrundet Taalmodighed, men under *det rationalistiske* med himmelraabende Jammer-Skrig; saa vist som dette er, og saa vist som denne Menighedens christelige Oplysning og Frigjørelse skal være alle Boglærde en Samvittigheds-Sag, saa vil vi dog ikke dølgge for os selv, at det med Frugterne af denne Bestræbelse har langt Udseende, og at dog Menigheden trænger til hastig Hjælp, for at kunne afkaste det rationalistiske Pave-Aag, uden at blive til Priis for alle et fanatisk Anarchies rædsomme Udsvævelser.

Det er nemlig aabenbart for Alvors-Mænd af alle Partier og Bekjendelser, at den saakaldte Fornuft-Christendom ingenlunde er fyldestgjørende for noget Hjerte, der ei kan tage sig det saare let med Samvittighedens Bebrejdelser og Bekymring for Saligheden, og det aabenbares daglig mere, at der dog endnu banker mangt et Hjerte i Støvet, som, hvad saa end Theologerne sige, krymper sig vaandefuldt under Følelsen af sin Brøde, og maa briste i Fortvivlelse, hvis det ikke læges med Gileads Balsam, ved en Naades-Røst fra det Høie, og et *levende* Saligheds-Haab. Og hvad maa nu Følgen blive, i en Tid, da selv Tilliden til Guds Ord i Skriften er rystet i sin Grundvold, end sige da Troen paa en vis ene gyldig Fortolkning, der er saa godt som aldeles, og, som det synes, uigjenkaldelig forsvundet! Hvad kan Følgen blive, efter den menneskelige Sjæls Love, og Historiens eller Erfaringens Vidnesbyrd gennem de lange Tider, hvad kan den blive Andet, end at Alle de, som meer eller mindre bekymres for Sjælens Frelse, eller dog for en Vaaben-Stilstand i Hjertet, enten selv udlægge og anvende Skrifterne, efter Hjertets Lyst, eller vælge sig Lærere i Hobetal, som Ørene kløe, kaarende sædvanligst det Sværmerie med christeligt Skin, som stærkest beruser, og saaledes viser den mageligste Saligheds-Vei! Sandelig, troe Rationalisterne virkelig, at deres iiskolde, forskruede Moralisering, der unægtelig er et dødt Sprog for alle Hjerter, og Mesopotamisk for de Enfoldige, at den, om den saa ogsaa stod i Pagt med al Verdens Bolt og Jern, at den kunde 515 forhindre bekymrede Sjæle fra at søge deres Trøst, hvor de troe at finde den, eller fra at udtrykke deres Glæde, naar de mene at have fundet den; troe Rationalisterne virkelig det, da beherskes de unægtelig af den blindeste Overtro, der har været i Verden; thi da troe de, trods al sund Fornuft og Historiens klare, fuldgyldige Vidnesbyrd, at man i Aandens Verden kan med Vand slukke brændende Olie, ja, at Kjød kan dræbe Aand, at den Olie, man kaster i Ilden, skal ikke nære, men dæmpe den!

Vi som troe, og vide, hvem vi have troet, vi kan umuelig enten være blinde for Uveiret, som truer, eller uforstandige nok til at tænke, det lader sig fordrive med lydende Malm og klingende Bjelder, vi kan umuelig være ubekymrede, ved den Tanke, at vi, indskrænkede til den praktiske Vei, selv maae synes at give dem, der ene følge deres Hjertes Trang, om ikke Samtykke, saa dog, ved noget Lignende, Mod, vi kan umuelig see os stædte midt imellem systematisk Vantro og regelløs Gudelighed, uden at sukke dybt over de farlige Tider, vi have oplevet, og uden Ængstelse for, at naar vi arbeide ivrigst, og naar vore Bestræbelser krones med det heldigste Udfald, vi da ikke have ført eller kunnet føre den Kreds, der samlede sig om det Livets Ord, vi forkyndte, ind i vor Herres *Jesu Christi* urokkelige og udelelige Kirke, men kun i en *Skole*, som, er den end bygget paa Kirkens Grund med uskyldige Hænder, dog er et Menneske-Værk, der skal ældes som et Klædebon og synke sammen i sit Støv! Jeg veed det vel, at vore selv-kloge Israels Lærere kalde alle saadanne Bekymringer, om ei aldeles hykkelske, saa dog sværmeriske, og hvor skulde de Andet, som ikke levende føle, at kun da er vi Noget i den Høiestes Øine, naar vi i vore egne er et Intet, naar den Herre, som er vort Lys, vor Salighed og vor Livs-Kraft, naar Han, Hans Ære, Hans Seier, Hans Krone er os Alt! Det har jeg derimod levende følt, og da fandt jeg, under Bekymringen for den adspredte Hjord, hvis Hyrde jeg ei maatte lade mig ansee for, om jeg end kunde vundet Udseende deraf, og som jeg ligesaa lidt maatte lede til nogen Anden, end til Ham, hvis *Leie-Svende* vi alle ere, som kan ei staae for Ulven, ei væрге os selv, end sige Hjorden, da fandt jeg *Vidnesbyrdet*, fuldgyldigt for os alle, for Læg med Lærd, det *levende Vidnesbyrd*, som gik fra Mund til Mund i Christi Kirke, uforandret gennem alle Omskiftelser, uafhængigt af alle Skoler i Christenheden, af alle Partier blandt de Skrift-Kloge, og nu var Sorgen slukt, nu var min Bedrøvelse forvandlet til Glæde, thi nu kunde jeg svare hvert Menneske, som spurgde 516 mig, hvad der i Grunden var den sande dvs. ægte Christendom, uden at forlange Tro paa min Ærlighed, end sige paa min Tro, min Kundskab og Indsigt. Nu kan jeg svare enhver Spørger: ikke sandt, naar du spørger om den sande dvs. ægte Christendom, da mener du dermed de *Christues Tro og Haab*, thi mener du ikke det, da er Christendommen i Grunden dig, og dit Spørgsmaal mig en ligegyldig Ting; men naar du mener det, da er Svaret let; thi havde de Christne ikke *den Tro og det Haab*, de fra Arildstid bekjendte sig til, og døbdes paa, da havde de naturligviis slet intet, hvad vi dog ikke, uden den høieste Ukjærlighed, og aabenbareste Uforstand, kan forudsætte om de utallige Millioner, som vedkjendte sig denne Tro og dette Haab, og hvoraf Mange havde Bekjendelsen kjærere end Livet, og havde blot en Eneste af dem den Tro og det Haab, de Alle bekjendte, da havde han unægtelig den eneste sande dvs. ægte Christendom; thi det er unægteligt, at hvem der troer og haaber, hvad alle Christne bekjende, de, og de allene er de sande dvs. ægte Christne, medens de, der vel bekjende, men ikke troe og haabe det Samme, enten hykle, eller tale hen i Veiret.

De Sprænglærde maae nu lade saa haant om dette, den ganske christelige Kirkes Vidnesbyrd, som de vil, det er dog lige vist, og lige indlysende, at et gyldigere Vidnesbyrd, om hvad de Christne troede og haabede, altsaa om den sande dvs. ægte Christendom, kan der ikke gives, og Magen dertil lader sig med al muelig Lærdom umuelig finde i al Verdens Bøger, og det er os Nok, da vi jo ikke vil overbevise dem om den

chrislelige Troes Beskaffenhed, hvis Lyst det er at tvivle, men kun dem, der foruroliges af Tvivl, og ønske at vide, hvad man skal troe, for at være en Christen.

Alt hvad de Skrift-Kloge med noget Skin herimod kunde indvende, var, at den *apostoliske Troes-Bekjendelse*, om hvilken vi tale, synes at være deels saa *indskrænket*, og deels saa *ubestemt*, at dens Vidnesbyrd om den sande Christendom, med al sin *ubestridelige Gyldighed*, er *utilstrækkeligt*; men Svaret er let; thi for den Druknende er alt Røret Noget, og den mindste rodfaste Kvist paa Flod-Bredden saare meget, end sige da en Baad, om end lille og skrøbelig: paa en Tid, da Spørgsmaalet om den sande Christendom, ikke blot ved mange uundgaaelige Sammenstød, men ved mangfoldige Skriftkloges lærde og flittige Arbeide, er blevet saa indviklet, at selv den Boglærde maa prise sin Lykke, naar han nogenledes kan oprede det, paa en saadan Tid maae unægtelig alle, hvem 517 der for Alvor spørge om Christendom, prise sig usigelig lykkelige, ved at finde Spørgsmaalet besvaret af saa troværdige Læber, som hele den chrislelige Kirkes unægtelig er i denne Sag, om saa end Svaret skulde lade noget tilbage for Ønsket. *Utilstrækkelig* kan imidlertid den Christendoms-Kundskab, Kirken fandt tilstrækkelig, i Grunden ikke være, med mindre den chrislelige Tro er utilstrækkelig til Salighed; thi denne sin Tro er det jo, Kirken har bekjendt, og hvem der i mindste Maade er bekymret for sin Salighed, kalder visselig ei den Kundskab, der viser ham Salighedens Vei, utilstrækkelig, om der end er meget Andet, han gjerne gad vidst.

Dog, dette siger jeg kun, for at vise, hvor let det er at afvise alle de Lærdes fornemme Indvendinger mod hele Menighedens ulærde Troes-Bekjendelse; thi jeg finder, at netop, hvad man kalder dens Utilstrækkelighed, er en af dens store, berømmelige Egenskaber, som gjør, at den ikke adsplitter de Christne, men forener dem, og den har beviist sin vidunderlige Bekvemhed dertil, ved, selv under de mest rasende Stridigheder mellem Christenhedens Skrift-Kloge, at være, hvad de gjensidig indrømmede, altsaa var enige om. At imidlertid ogsaa denne Troes-Bekjendelse lader sig mistyde, det er ganske sandt; men hvern der kan optænke *Ord*, der ei lade sig mistyde, han maa aabenbar være klogere end Gud, og da dog Ingen af os er det, vil det uidentivl være klogest ei at fuske paa et Mester-Værk, der skulde fordunkle vor Skabers; men trøste os ved, at har Christi Kirke, trods al Mistydning og Fordrejelse, saavel af dens Troes-Bekjendelse, som af dens hellige Skrift, hidindtil staaet lige urokket, da skeer det vel ogsaa fremdeles, og med dette Haab vil vi gladelig bemærke, at den Apostoliske Troes-Bekjendelse, ved sin historiske Form, og mageløse Klarhed i, hvad den vil udtrykke, ei lader sig mistyde, uden vitterlig Falskhed, som er det Ukrud, ingen menneskelig Haand i Kirke-Marken mægter at opluge! At ægte lutherske Præster i denne Troes-Bekjendelse nødig savne adskillige Bestemmelser, der forekomme dem hardtad uundværlige, det er ganske sandt, og det har jeg selv følt; men Uchristen maatte man være, for, med sit Synes at ville trodse den apostoliske Kirke, der, nødvendig med Apostlernes Samtykke, erklærede denne Bekjendelse for tilstrækkelig, og erklærede derved ethvert Spørgsmaal, den ikke afgjorde, for Noget, enhver Christen, paa eget Ansvar, maatte have Lov til at besvare sig, efter Skriften, som han syndes, uden derfor at kunne frakjendes det christne Navn, eller udelukkes af de Troendes 518 Samfund. Vist nok vil de romersk-catholske Præster savne langt flere, i deres Øine uundværlige Bestemmelser, end vi, da *Paven* og *alt Paveligt* nødvendig falder bort, naar den apostoliske Troes-Bekjendelse bliver enevældig i Kirken, og Skrift-Fortolkningen, saavel som Kirke-Tjenesten, overlades til den *chrislelige Frihed*, og det turde derfor vel hænde sig, at det Parties Theologer, der bestandig førde den apostoliske Kirke i Munden, og paa det Bittreste bebreidede os en Mangel paa Ærbødighed for den, vi ei heller ganske kan fralægge os, at de vil være langt trevnere end vi, til, af sand Agtelse for Arilds-Kirken, at opgive, som *Troes-Artikler*, enhver maa bekjende, Alt hvad der i Tidens Løb er lagt til den første Bekjendelse, [.revnere end vi, endskjøndt vi, med *Morten Luther*, frimodig kan sige: vi have Intet lagt dertil, uden hvad der, efter vor fuldeste Overbeviisning, stemmer overeens dermed, og er klarlig grundet i det Guds Ord, den apostoliske Kirke haver overantvordet os, til et Lys for vor Fod, og en Lygte paa vor Sti. Men hvad siger det i Grunden, om de Skriftkloge, her og hisset, ere villige eller trevne til at lade Sandhed gjælde, naar det kun er klart for alle, hvem der spørgerom *chrislelig Sandhed*, hvor den er at finde! Hvem gavner Villigheden, hvem skader Trevenheden vel i Grunden, uden dem selv, som nære og som vise den! Monne *Herren* behøve nogen af os, monne *Aanden*, som i Hans Kirke haver begyndt, gennem det lange Tids-Løb kraftig og uafbrudt fortsat den gode Gjerning, monne Han, om vi svingte, skulde fattes Viisdom, Magt eller Redskaber, for herlig at fuldende den til vor Herres *Jesu Christi Dag*! Alle *Christne* veed, hvad hertil maa svares, og alle Hedninger skal vel nødes til at see, vi tilbede ingen Afgud, vi, som bøie Knæ i Jesu Navn, og ære Sønnen, som vi ære Faderen; vi stole ei paa Vind og Veir, ei heller paa vor egen Dyd og Viisdom, vi, som troe paa den *Hellig-Aand*, den Christi sande Statholder paa Jorden, mægtig til at opholde Kirken, og til at skjænke alle dem, Han i den forener, *Syndernes Forladelse*, *Legemets Opstandelse* og *det evige Liv*, Amen!1

*